

OIKEUSTIEDE

JURISPRUDENTIA

LI

2018

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN VUOSIKIRJA

Toimitusneuvosto
Pasi Pölönen, puheenjohtaja
Katja Lindroos
Taina Pihlajarinne
Elina Pirjatanniemi

Toimittaja
Janne Kaisto

Suomalainen Lakimiesyhdistys
Kasarmikatu 23 A 17
00130 Helsinki
www.lakimiesyhdistys.fi

© kirjoittajat ja Suomalainen Lakimiesyhdistys 2018
ISSN-L 0355-8215
ISSN 0355-8215
ISBN 978-951-855-377-2
Oy Nord Print Ab, Helsinki 2018

Tiitus Hiivanainen

**TUOMION PURKAMINEN
RIKOSASIASSA SYYTETYN
EDUKSI**

Sisällys

1	JOHDANTO	87
1.1	Aluksi	87
1.2	Artikkelin aihe ja rajaukset	89
2	YLIMÄÄRÄINEN MUUTOKSENHAKU	90
2.1	Yleisesti	90
2.2	Ylimääräistä muutoksenhakua koskevasta sääntelystä	93
2.3	Varsinaisten ja ylimääräisten muutoksenhaku- keinojen eroista	95
2.4	Oikeusvoimasta	96
2.4.1	Lähtökohta.....	97
2.4.2	Oikeusvoima rikosprosessissa.....	98
2.4.2.1	Yleisesti	98
2.4.2.2	Oikeusvoimakelpoiset tuomioistuin- ratkaisut	101
2.4.2.3	Rikostuomion oikeusvoimasta eri oikeudenkäyntien välillä.....	102
3	TUOMIONPURUN MUODOLLISET EDELLYTYKSET.....	103
3.1	Purkamisen kohde	103
3.1.1	Tuomioistuimen tekemä pääasiallinen tai muu päätös	103
3.1.2	Eräitä purkamisen kohdetta koskevia tulkintakysymyksiä.....	107
3.2	Lainvoimaisuus tuomion purkamisen edellytyksenä.....	111
3.2.1	Lainvoimaisuudesta.....	111
3.2.2	Tuomioistuinratkaisujen lainvoimaiseksi tulon ajankohta	113
3.3	Kenellä on oikeus hakea tuomionpurkua?.....	114
3.3.1	Yleisesti	114
3.3.2	Rikosasian asianosaiset	116

3.3.3	Viranomaistaho.....	118
3.3.4	Avustajapakko purkumenettelyssä	122
3.4	Purkuintressi.....	125
3.4.1	Yleisesti	125
3.4.2	Armahduksen vaikutus tuomionpurkuun.....	127
4	SYYTETYN EDUKSI TAPAHTUVAN TUOMION- PURUN AINEELLISET EDELLYTYKSET	130
4.1	Yleisesti.....	130
4.2	Rikollinen menettely	131
4.2.1	Säännöksen kattama henkilöpiiri	131
4.2.2	Rangaistavaksi säädetty menettely	133
4.2.3	Rikollisen menettelyn vaikutus jutun lopputulokseen	135
4.2.4	Esteellisyys purkuperusteena Ruotsissa	136
4.3	Väärä todiste.....	137
4.3.1	Väärä asiakirja	138
4.3.2	Väärä eli perätön lausuma	140
4.3.3	Väärän todisteen vaikutus jutun lopputulokseen	143
4.4	Uusi seikka tai todiste	144
4.4.1	Käsitteistä	145
4.4.2	Uutuuskriteeri.....	148
4.4.3	Uuden seikan tai todisteen vaikutus jutun lopputulokseen	150
4.5	Ilmeisesti väärä lain soveltaminen.....	153
4.5.1	Lain käsite	154
4.5.2	Lain soveltamisen ilmeinen virheellisyys	157
5	LOPPUSANAT.....	164
	LÄHTEET	167
	OIKEUSTAPAUKSET	172
	LYHENTEET	173
	REVERSAL OF A FINAL JUDGMENT IN A CRIMINAL CASE TO THE BENEFIT OF THE DEFENDANT	174

Tuomion purkaminen rikosasiassa syytetyn eduksi

1 JOHDANTO

1.1 Aluksi¹

Rikosprosessin tavoitteina on selvittää epäilty rikos ja siihen syöllistynyt henkilö sekä määrätä teosta laissa säädetty rangaistus. Rikosasian oikeudenkäynti tulee järjestää siten, että todennäköisyys asian virheelliseen ratkaisemiseen on mahdollisimman vähäinen.² Pyrkimyksenä on saavuttaa ripeästi aineellisesti oikea ja lopullinen ratkaisu, jotta syyttömät vapautuisivat nopeasti heihin kohdistuneista rikosepäilyistä ja jotta asianmukaisesti syyllisiksi todetut sekä rangaistukseen tuomitut henkilöt joutuisivat viipymättä suorittamaan rangaistustaan.³ Rikosasian oikeudenkäynnissä totuuden saavuttaminen on tärkeässä asemassa. Totuuden selvittämisellä pyritään ensinnäkin rikosvastuun tehokkaaseen toteutumiseen, mutta toisaalta myös siihen, ettei syyttömiä tuomittaisi.⁴ Pidetäänhän väärää langettavaa tuomiota oikeuspoliittisesti paljon kohtalokkaampana kuin väärää vapauttavaa tuomiota.

Oikeudenkäynnissä tavoiteltavaa totuutta voidaan luonnehtia aineelliseksi siinä mielessä, että se perustuu vapaan todistusteorian mukaisesti aineelliseen todistusjärjestelmään. Näin ollen kaikkia jutussa ilmenneitä

* *Tiitus Hiivanainen*, OTM, tutkija, tohtorikoulutettava, Lapin yliopisto

¹ Artikkelij pohjautuu Lapin yliopistossa 2016 hyväksytyyn maisteritutkielmaani, joka on saanut myös Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen oivallisen oikeustieteen maisteritutkielman palkinnon. Kiitän professori *Mikko Vuorenpää*tä kirjoitusta koskevista huomioista sekä kaikesta muustakin avusta. Totean myös, että referee-arvioitsijoiden esittämä palaute on parantanut artikkelia.

² HE 82/1995 vp s. 15–16.

³ *Sutela* DL 2014 s. 315.

⁴ Totuudesta rikosprosessissa ks. *Tirkkonen* 1969 s. 24–25.

seikkoja tulee voida käyttää todisteena ja lopulta tuomioistuin vapaaseen harkintaan nojautuen määrittää todisteiden näyttöarvon. Aineellista totuutta ja oikeutta tavoiteltaessa keskeisimmäksi ongelmaksi muodostuu silti se, mikä yksittäisessä tapauksessa on totuus ja mikä on oikea ratkaisu.⁵

Oikeusturvan takaamiseksi asianosaisilla tulisi olla mahdollisuus saattaa virheelliseksi kokemansa tuomioistuinratkaisut jonkin toisen, arvovaltaisemman tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tällaisella muutoksenhakujärjestelmällä on sekä virheitä korjaava että niitä ennaltaehkäisevä vaikutus. Pyrkimyksenä on saavuttaa oikeita ratkaisuja, kun ylempi tuomioistuin tutkii uudelleen alemman oikeusasteen antaman ratkaisun. Muutoksenhakujärjestelmässä vallitsee kuitenkin eräänlainen jännite kahden eri tavoitteen välillä: toisaalta pyritään tekemään oikea ratkaisu, mutta toisaalta pyritään saavuttamaan pikainen oikeusrauha.⁶ Onnistuneen tasapainon löytäminen näiden vastakkaisten pyrkimysten välille on hankalaa. Etenkin rikoslainkäytössä muutoksenhakekeinojen tarkoituksenmukainen järjestäminen on visainen kysymys. Rikosvastuun toteuttamiseen liittyy niin merkittäviä yksityisiä ja julkisia intressejä, että rikosprosessin asianosaisille tulee taata riittävät mahdollisuudet saada väärät tuomiot korjatuiksi. Toisaalta taas syytetyn etu puhuu sen puolesta, että oikeudenkäynti on mahdollisimman nopeasti vietävä lopulliseen päätökseen.

Muutoksenhakujärjestelmästä huolimatta on silti olemassa riski, että myös väärät ratkaisut jäävät lainvoimaisiksi. Kuten kaikessa inhimillisessä toiminnassa, myös lainkäytössä voidaan tehdä virheitä. Tuomioistuimilla ei ole mahdollisuutta saada lainkäyttönsä tueksi täydellistä ja kaiken kattavaa informaatiota. Tämä on seurausta jo siitä tosiasiasta, että vain hyvin harvoin mikään asia on täysin varmaa. Tuomioissa joudutaan tyytymään todennäköisyyksiin, minkä vuoksi oikeudenkäynneissä on mahdollista tavoittaa vain niin sanottu prosessuaalinen totuus eli sellainen lopputulos, joka kulloinkin voimassa olevien menettelysäännösten mukaan on mahdollista saavuttaa.⁷

Väärä tuomio loukkaa aina yksityisen asianosaisen oikeuksia. Varsinkin rikosasioiden osalta väärin perustein annetut tai muuten virheelliset tuomiot ovat syytetyille ja heidän läheisilleen vahingollisia. Langettava tuomio merkitsee usein sitä, että tuomittu menettää vapautensa tai joutuu kärsimään muita seurauksia. Rikollisen leimaa on jälkikäteen vaikea pois-

⁵ Aineellisesta ja prosessuaalisesta totuudesta lähemmin ks. *Virolainen – Pölönen* 2003 s. 171–175.

⁶ *Tirkkonen* 1972 s. 472.

⁷ *Ervo* 2012 s. 3.

taa. Myös oikeusjärjestyksen kannalta väärä tuomio on haitallinen, koska se merkitsee samalla sitä, että oikeussuojajärjestelmä on epäonnistunut tehtävässään. Väärät ratkaisut voivat joskus myös häiritä vallitsevaa oikeustajua jopa siinä määrin, että ne horjuttavat yleistä luottamusta tuomioistuinlaitokseen.

Tätä taustaa vasten ylimääräisillä muutoksenhakeineilla ja varsinkin tuomionpurkua koskevilla säännöksillä on oikeussuojajärjestelmässä tärkeä merkitys. Jos asiassa ei ole päästy aineellisesti tai menettelyllisesti oikeaan lopputulokseen, eivätkä säännönmukaiset valitustiet ole enää käytävissä, mahdollisuus saada lainvoimainen päätös puretuksi tai poistetuksi on asianosaisen kannalta merkityksellinen tae oikeusturvan toteutumisesta. Ylimääräisiä muutoksenhakeinoja voidaan tämän johdosta luonnehtia viimesijaisiksi varoventtiileiksi, joiden avulla selvästi virheelliset tuomioistuinratkaisut saadaan korjatuiksi.

1.2 Artikkelin aihe ja rajaukset

Artikkelin aiheena on tuomion purkaminen rikosasiassa syytetyn eduksi, jota voidaan käytännössä pitää merkittävimpänä ylimääräisen muutoksenhaun muotona. Kirjoituksen tavoitteena on selvittää tuomionpurulle asetettuja muodollisia ja aineellisia edellytyksiä, minkä ohella pyritään valottamaan hieman myös tuomionpurkua koskevien säännösten tarkoitusta ja merkitystä oikeussuojajärjestelmälle. Artikkelin on lainopillinen esitys vallitsevasta oikeustilasta, minkä vuoksi purkusäännösten uudistustarpeisiin ei syvennytä tarkemmin.⁸

Artikkelissa tarkastellaan ensin yleisesti ylimääräisiä muutoksenhakeinoja (luku 2). Tässä yhteydessä tehdään lyhyesti selkoa myös prosessi-oikeustieteen keskeisimmästä instituutiosta eli oikeusvoimasta, jonka tarkastelu on aiheen kannalta välttämätöntä. Tämän jälkeen siirrytään tuomionpurun muodollisiin edellytyksiin (luku 3). Tarkastelu kohdistuu tuomionpurun kohderatkaisuihin sekä siihen, kenellä on oikeus vaatia lainvoimaisen ratkaisun purkamista. Käsittelyn kohteena on myös purkamiselle asetettu purkuintressi. Seuraavaksi perehdytään syytetyn eduksi tapahtu-

⁸ On vielä syytä mainita erikseen *Pekka Koposen* laaja teos ”Ylimääräinen muutoksenhaku” vuodelta 2017. Sanotussa teoksessa ylimääräistä muutoksenhakua ja siten myös tuomionpurkua syytetyn eduksi käsitellään yksityiskohtaisesti erityisesti KKO:n näkökulmasta. Kirjassa ylimääräistä muutoksenhakua koskeva KKO:n oikeuskäytäntö on analysoitu perusteellisesti. Ks. tuomion purkamisesta laajemmin *Koponen* 2017 s. 365–639.

van tuomionpurun aineellisiin edellytyksiin (luku 4). Purkamisen aineellisilla edellytyksillä tarkoitetaan oikeudenkäymiskaaren (OK, 4/1734) 31:8:n 1–4 kohdissa (109/1960; 2 kohtaa on muutettu lailla 732/2015) säädettyjä purkuperusteita. Artikkelin päätteeksi esitetään loppuhuomioita (luku 5).

Tarkastelun ulkopuolelle rajataan siviiliprosessissa annetun tuomion purkaminen (OK 31:7, 109/1960) sekä syytetyn vahingoksi koitua tuomionpurku (OK 31:9, 109/1960). Kirjoituksen eräissä kohdissa tarkastellaan vertailun vuoksi kuitenkin jonkin verran myös näitä artikkelin ulkopuolelle rajattuja säännöksiä, jotta käsillä olevaa aihetta voitaisiin havainnollistaa useasta eri näkökulmasta.

Käsittelyä vaille jäävät myös tuomionpurun erityistilanteet. Esityksessä ei käsitellä menettämisseuraamus- eli konfiskaatio tuomion purkamista syytetyn eduksi (OK 31:8a, 360/2003) eikä tämän vahingoksi (OK 31:9c, 1290/2003). Myös yhtenäisrangaistuksen purkaminen (OK 31:9a, 755/1997), luovutustuomion purkaminen (OK 31:9b, 1290/2003) sekä henkilörehdyspurku (OK 31:11, 109/1960) jäävät tarkastelun ulkopuolelle. Kirjoituksen ulkopuolelle rajataan vielä purkamista koskeva adheesiosäännös (OK 31:15, 360/2003), jonka nojalla voidaan purkaa myös yksityisoikeudellista korvausvaatimusta koskeva tuomion osa, mikäli rikostuomio puretaan rangaistusvaatimusta tai menettämiskaatimusta koskevalta osalta.⁹ Artikkelissa ei perehdytä myöskään purkumenettelyyn eli purkuhakemuksen käsittelyyn korkeimmassa oikeudessa.

2 YLIMÄÄRÄINEN MUUTOKSENHAKU

2.1 Yleisesti

Ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja ovat tuomiovirhekantelu, tuomion purkaminen ja menetetyt määräajan palauttaminen. Niistä säädetään OK 31 luvussa ja ne ovat poikkeustilanteita koskevia ja viimekätisiä oikeustur-

⁹ OK 31:15 on merkittävä säännös, sillä tuomionpurun menestymisen edellytykset poikkeavat riita- ja rikosasioiden osalta toisistaan. Ei siis ole yhdentekevää, haetaanko rikosasiassa annetun korvaustuomion purkamista rikostuomion purkamisen yhteydessä vaiko erikseen OK 31:7.1:n nojalla. Lisäksi on hyvä panna merkille, että syytetyn eduksi tapahtuvalle tuomionpurulle ei ole laissa säädetty mitään määräaika. Tämän vuoksi OK 31:15:n soveltaminen tarkoittaa myös sitä, että rikokseen perustuva vahingonkorvausvaatimus voidaan purkaa ilman määräaika. Ks. *Lappalainen* 1986 s. 506–507 ja *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 153–154.

vakeinoja, joihin turvautuminen on tarkoin rajattu. Ylimääräisen muutoksenhaun perusteena ovat ensisijaisesti vakavat virheet. Ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttäminen on mahdollista vasta sen jälkeen, kun varsinaiselle muutoksenhauille varattu määräaika on kulunut umpeen ja tuomio on saavuttanut lainvoiman.

Tuomiovirhekanteluun (OK 31:1.1, 109/1960) voidaan turvautua, jos oikeudenkäyntimenettelyssä on tapahtunut merkittävä prosessioikeudellinen virhe (ts. oikeudenkäyntivirhe) tai muu oikeusturvan loukkaus. Tuomiovirhekantelun avulla turvataan siten viime kädessä asianosaisen oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.¹⁰ Tuomion purkamisen (OK 31:7–9c ja 31:11) kohteena on puolestaan aineellisesti virheellinen jo lainvoiman saavuttanut tuomio, johon ei voida enää hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Tuomionpurulla pyritään varmistamaan se, että asianosaisen oikeussuoja toteutuu myös aineellisella tasolla.

Kolmantena ylimääräisenä muutoksenhakukeinona on menetetyn määräajan palauttaminen (OK 31:17, 109/1960), jolla asianosaiselle tarjotaan tilaisuus saada tietyin edellytyksin hyväkseen uusi prosessuaalinen määräaika. Palautuskelpoisia ovat sellaiset määräajat, joilla pyritään jatkamaan oikeudenkäyntiä eli tyyppillisiä palautettavissa olevia määräaikoja ovat täten varsinaista muutoksenhakua määrittävät määräajat.¹¹ Aineellisten määräaikojen osalta on sitä vastoin perinteisesti katsottu, että niitä ei voi palauttaa. Oikeudenkäynnin aloittamista koskevat määräajat jäävät säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle.¹² Esimerkkeinä aineellisista määräajoista voidaan mainita mm. saamisen yleinen vanhentumisaika sekä rikosten syyteoikeutta koskevat vanhentumisajat.¹³ Syyteoikeuden vanhentumisaikaa on silti rikoslain (RL, 39/1889) 8:4:ssä (297/2003) asetettujen perusteiden nojalla mahdollista jatkaa kerran enintään yhdellä vuodella.

Ylimääräisessä muutoksenhaussa toimivalta kuuluu lähtökohtaisesti KKO:lle, joka OK 31 luvun pääsäännön mukaan toimii purku- ja kantelui-

¹⁰ Jokela 2009 s. 345.

¹¹ Ks. KKO 2003:20, jossa korkein oikeus katsoi, että lainvoiman saaneen tuomion purkamiselle asetettu määräaika ei ollut palautettavissa OK 31:17:n nojalla. Vrt. *Havansi* 2004 s. 221, jossa tuomiovirhekantelun kuuden kuukauden ja menetetyn määräajan palauttamisen 30 päivän määräaikoja pidetään palautuskelpoisina.

¹² *Rautio* 2017b s. 1247; *Jokela* 2015 s. 820.

¹³ Toisaalta on katsottu, että myös aineellisten määräaikojen pitäisi olla palautettavissa, ks. *Havansi* 2004 s. 360–365. Palautuskelpoisuuden laajentaminen johtaisi kuitenkin varsin suureen epävarmuuteen, kun milloinkaan ei voisi olla täysin varma siitä, voiko oikeussuhteen vastapuoli saada jo vanhentuneen asian riitautetuksi. Varsinkin rikosten syyteoikeuden vanhentumista koskevien määräaikojen kannalta palautuskelpoisuutta ei ole ainakaan syytä laajentaa siitä, mikä on vallitseva tilanne RL 8:4:n johdosta.

nstanssina sekä käsittelee tietyt menetetyt määräajan palauttamista koskevat hakemukset. Nykyisin toimivaltaa ylimääräisessä muutoksenhaussa on kuitenkin siirretty myös alemmille tuomioistuimille. Esimerkiksi käräjäoikeuden tuomiosta kannellaan tuomiovirheen perusteella hovioikeuteen (OK 31:2.1, 109/1960), minkä lisäksi hovioikeus käsittelee myös menetetyt määräajan palauttamista koskevan hakemuksen, jos palautettavaksi vaadittu määräaika koskee toimenpiteen tekemistä käräjäoikeudessa tai muutoksenhakua sen ratkaisuun (OK 31:18.2, 666/2005).

Ylimääräisten muutoksenhakeinojen ominaispiirteenä on, että niiden avulla on poikkeuksellisesti mahdollista murtaa tuomion lainvoimaisuus ja oikeusvoima. Lainsäätäjä on katsonut, että tietyt virheet ja puutteet oikeudenkäyntimenettelyssä tai tuomiossa voivat olla niin vakavia, että oikeusrauhaan voidaan vielä tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeenkin puuttua. Ylimääräisten muutoksenhakeinojen oikeutus onkin juuri siinä, että joskus yhteiskunnan ja yksityisten etu vaatii, että selvästi väärät tuomiot saadaan korjatuiksi.¹⁴

Ylimääräisille muutoksenhakeinoille on leimallista niiden käytön toissijaisuus. Niihin ei voi turvautua, jos määräaika varsinaiselle muutoksenhauille ei ole vielä kulunut umpeen. Pääsääntönä voidaan pitää myös sitä, että mikäli on olemassa jokin yksinkertaisempi tie hakea muutosta, ei ylimääräiseen muutoksenhakuun voi turvautua.¹⁵ Varsinainen ja ylimääräinen muutoksenhaku eivät ole käytettävissä samanaikaisesti tai keskenään vaihtoehtoisesti.

Suomessa voimassa olevaa ylimääräistä muutoksenhakujärjestelmää voidaan luonnehtia sangen avoimeksi, koska esimerkiksi tuomion purkaminen syytetyn eduksi on laajasti mahdollista.¹⁶ Meidän oikeusjärjestelmässämme painotetaan oikeudenkäyntimenettelyn ja tuomioiden virheettömyyttä. Tämä merkitsee, että ylimääräistä muutoksenhakua koskevassa järjestelmässä oikeusriitojen päätepisteen saavuttamiselle ja tuomioiden pysyvyydelle on annettu vähäisempi painoarvo kuin lopputuloksen oikeellisuudelle.

¹⁴ *Jokela* 2015 s. 800.

¹⁵ *Rautio* 2017b s. 1208; *Ekelöf – Edelstam* 2008 s. 175.

¹⁶ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 126; *Jokela* 2009 s. 344.

2.2 Ylimääräistä muutoksenhakua koskevasta sääntelystä

Suomessa voimassa oleva ylimääräistä muutoksenhakua koskeva lainsäädäntö eli OK 31 luku on pääsääntöisesti peräisin vuodelta 1960. Läheisenä esikuvana sanotun luvun säännöksille olivat Ruotsin rättegångsbalkenin (RB, 1942:740) 58–59 lukujen vastaavat säännökset.¹⁷ Tämän johdosta ylimääräistä muutoksenhakua koskevaa lukua tulkittaessa voidaan hyödyntää myös Ruotsin tieteisoppia ja oikeuskäytäntöä. OK 31 luvun säännöksiä ja niiden perusteluja voidaan pitää varsin niukkoina.¹⁸ Kyseisiin säännöksiin ei viimeisten vuosikymmenten aikana ole tehty suuria muutoksia, joskin vuonna 2005 ylimääräisen muutoksenhaun järjestelmää uudistettiin siten, että toimivaltaa siirrettiin KKO:lta alemmille oikeusasteille.¹⁹

Merkittävänä ylimääräistä muutoksenhakua koskevana uudistuksena voidaan pitää myös vuonna 2013 voimaan tullutta lainuudistusta, jolla oikeudenkäymiskaaren 15:1:ään lisättiin 4 momentti (718/2011), jonka mukaan muun hakijan kuin viranomaisen on KKO:ssa tuomiovirhekantelua tai tuomionpurkua koskevassa asiassa käytettävä oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa.²⁰ Esitöiden mukaan asiamiespakko vähentää ilmeisen perusteettomien purkuhakemusten tekemistä, mikä samalla parantaa myös KKO:n työtilannetta. Lisäksi hakemusten laadun arveltiin parantuvan, kun ylimääräisen muutoksenhaun tarpeellisuuden arvioi ensin oikeudenkäyntiasiamiehen kelpoisuusvaatimukset täyttävä lakimies.

OK 31 luku on säädetty yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviä riita- ja rikosasioita varten. Luvun soveltamisalaa voidaan kuitenkin luonnehtia yleiseksi, sillä luku soveltuu myös ulosotto- ja insolvenssiasioihin sekä hakemusasioihin²¹. Ylimääräiset muutoksenhakukeinot soveltuvat myös

¹⁷ *Tirkkonen* 1972 s. 544–545 ja *sama* 1977 s. 404–405. Ks. myös ruotsalaisen lainsäädännön esityöt SOU 1938:43 s. 144–148 ja SOU 1938:44 s. 572–587.

¹⁸ Ks. HE 14/1958 vp.

¹⁹ Ks. HE 9/2005 vp s. 10 ja 12. Mainituista uudistuksista lähemmin ks. *Salonen* DL 2005 s. 990–1004 ja hovioikeuden toimivaltaan kuuluvista ylimääräisistä muutoksenhakukeinoista ks. *Jokela* 2010 s. 489–500.

²⁰ Ks. HE 318/2010 vp s. 20–21.

²¹ *Koponen* 2017 s. 92–93; *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 129–130. Ks. myös *Linna* 2009 s. 26–30. Hakemusasioissa annettavien ratkaisujen purku- ja kantelukelpoisuus riippuu niiden kyvystä saavuttaa oikeusvoima. Hakemusasioissa annettavilla ratkaisuilla on kiistattomasti positiivinen oikeusvoimavaikutus, mutta negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen osalta tilanne on monisyisempi. Pääsääntönä voidaan kuitenkin pitää sitä, että mikäli hakemus on hyväksytty päätöksellä, joka on tullut lainvoimaiseksi, on päätöksen negatiivinen oikeusvoimavaikutus este uuden samaa asiaa koskevan hakemuksen tekemiselle. Hakemukseen an-

tuomioihin, jotka on annettu yhtenäistetyissä eurooppalaisissa menettelyissä eli eurooppalaisessa vähäisten vaatimusten menettelyssä ja eurooppalaisessa maksamismääräysmenettelyssä.²² Lisäksi OK 31 luku soveltuu erityisissä rikosprosessilajeissa käsiteltyihin asioihin, jotka olisi voitu ratkaista myös käräjäoikeudessa. Näitä ovat esimerkiksi sakko-, rikesakko- ja rangaistusmääräys, jotka on annettu sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (SML, 754/2010) nojalla.²³

Sitä vastoin OK 31 luvun nojalla ei voida puuttua hallintoviranomaisten tekemiin ratkaisuihin, joihin haetaan muutosta yleisiltä hallintotuomioistuimilta. Hallintolainkäyttölain (HLL, 586/1996) 58–68 §:ssä säädetään ylimääräisestä muutoksenhausta, joka kohdistuu hallinto- ja hallintolainkäyttöpäätöksiin. Hallintoasioissakin ylimääräisiä muutoksenhakekokeinoja ovat menettelyvirhekantelu²⁴, päätöksen purkaminen sekä menetetyt määrärajan palauttaminen. Säännökset ovat kuitenkin yleisluonteisempia ja etenkin hallintopäätöksen purkamista koskevia edellytyksiä voidaan pitää väljempinä kuin riita- ja rikosasioissa.²⁵ Toimivaltainen tuomioistuin ylimääräisen muutoksenhaun osalta hallintoasioissa on pääsääntöisesti korkein hallinto-oikeus.

nettu hylkäävä päätös taas ei lähtökohtaisesti estä uuden hakemuksen tekemistä, mikäli hakemukseen liittyvissä olosuhteissa on tapahtunut muutoksia. Asiaryhmällä on myös merkitystä hakemusasiassa annetun päätöksen negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen syntymiselle. Esim. lapsen huoltoa koskevissa asioissa voidaan tehdä uusi huollon siirtämiseen pyrkivä hakemus ilman, että aikaisempi huoltopäätös pitäisi ennen uuden hakemuksen käsitteilyä purkaa.

²² HE 157/2008 vp s. 23 ja 33. Ks. myös *Lindfors* 2012 s. 198, 225–226 ja 331.

²³ *Rautio* 2017b s. 1207. Sakko-, rikesakko- ja rangaistusmääräystä koskevan ylimääräisen muutoksenhaun käsittelee lähtökohtaisesti käräjäoikeus, ellei asia poikkeuksellisesti kuulu KKO:n toimivaltaan, ks. SML 36 §:n 2 momentti.

²⁴ Oikeudenkäyntiä hallintoasioissa koskevan uuden lain myötä tarkoituksena on luopua menettelyvirhekantelusta itsenäisenä ylimääräisenä muutoksenhakekokeinona hallintolainkäytön puolella. Kanteluperusteet on ehdotettu yhdistettäväksi purkuperusteisiin, ks. HE 29/2018 vp s. 55, 184 ja 186–187 sekä OML 4/2011: Oikeudenkäynti hallintoasioissa. Prosessityöryhmän mietintö s. 209–211.

²⁵ Ylimääräisestä muutoksenhausta hallintoasioissa ks. *Mäenpää* 2007 s. 596–616 ja *Paso – Saukko – Tarukannel – Tolvanen* 2015 s. 237–248. Todettakoon vielä, että HLL 63 §:ssä säädetty purkuperusteet ovat yhteisiä kaikille hallintotuomioistuinten toimivaltaan kuuluville asiaryhmille.

2.3 Varsinaisten ja ylimääräisten muutoksenhakukeinojen eroista

Muutoksenhakukeinot on yleensä jaettu säännönmukaisissa tapauksissa käytettävissä oleviin varsinaisiin muutoksenhakukeinoihin ja poikkeuksellisten edellytysten vallitessa kysymykseen tuleviin ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin. Näiden kahden eri ryhmän keskeisimmäksi eroksi muodostuu muutoksenhaun kohteena olevan tuomion lainvoimaisuus. Varsinainen muutoksenhaku kohdistuu tuomioon, joka ei ole vielä lainvoimainen. Ylimääräisen muutoksenhaun kohteena on puolestaan lainvoimainen tuomio, jonka osalta ei ole enää mahdollista turvautua varsinaisiin muutoksenhakukeinoihin.

Ylimääräisillä muutoksenhakukeinoilla on varsinaista muutoksenhakua täydentävä, toissijainen luonne. Kuten aiemmin on jo todettu, ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttö estyy, mikäli käytettävissä on jokin yksinkertaisempi oikeussuojakeino tai jos asiassa voidaan oikeusvoiman estämättä laittaa vireille uusi oikeudenkäynti.²⁶

Muutoksenhakukeinot voidaan jakaa kahteen ryhmään myös sen perusteella, onko niillä lakkauttava eli devolutiivinen vaikutus vaiko ei. Devolutiivisella vaikutuksella tarkoitetaan asian vireilläolon päättymistä ratkaisun antaneessa oikeusasteessa ja sen vireille tulemistä muutoksenhakuinstanssissa. Varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla on lakkauttava vaikutus, joka ylimääräisiltä muutoksenhakukeinoilta puuttuu.²⁷ Jaotteluperusteena voidaan edellä mainitun ohella käyttää myös lykkäävää eli suspensiivista vaikutusta. Se ilmenee tuomioihin nähden siten, ettei tuomio muutoksenhaun johdosta vielä tule oikeusvoimaiseksi tai täytäntöönpanokelpoiseksi. Jälleen voidaan todeta, että varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla on lykkäävä vaikutus, joka ylimääräisiltä muutoksenhakukeinoilta puuttuu.²⁸

Varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla jatketaan ensiasteessa vireille tulleita prosessia muutoksenhakuasteessa. Varsinaisen muutoksenhaun tarkoituksena on saada muutos valituksenalaiseen tuomioistuinratkaisuun siten, että se joko muutetaan, kumotaan tai palautetaan takaisin alempaan oikeusasteeseen. Sitä vastoin ylimääräiseen muutoksenhakuun voi turvau-

²⁶ Koponen 2017 s. 105.

²⁷ Lager 1972 s. 14; Tirkkonen 1977 s. 323. Siviiliprosessin puolella takaisinsaannilla, jota haetaan yksipuolista tuomiota vastaan, ei kuitenkaan ole devolutiivista vaikutusta. Vastavasti rikosprosessuaaliselta kannalta tarkasteltuna kaikilla varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla on devolutiivinen vaikutus.

²⁸ Lager 1972 s. 14. Ks. myös Tirkkonen 1972 s. 483–484 ja Lindell ym. 2005 s. 335.

tua vain silloin, kun käsillä on lopullinen eli lainvoimainen tuomio, jonka (negatiivinen) oikeusvoimavaikutus estää asian käsittelemisen uudelleen.

Ylimääräisillä muutoksenhakukeinoilla ei siten välittömästi voida muuttaa hakemuksen kohteena olevaa ratkaisua. Muutoksen saaminen on mahdollista vasta sen jälkeen, kun varsinaisena esteenä oleva tuomio – tarkemmin sanottuna sen lainvoima – on ensin poistettu tai purettu.²⁹ Ylimääräisillä muutoksenhakukeinoilla pyritään siis saamaan muutos siihen prosessuaaliseen olotilaan, jossa lainvoimaisen tuomion oikeusvoimavaikutus muodostaa esteen asian uudelleen tutkimiselle.³⁰

2.4 Oikeusvoimasta

Ennen tuomionpurkua koskevien säännösten käsittelemistä on syytä perehtyä oikeusvoiman käsitteeseen ja sen oikeudellisiin vaikutuksiin. Oikeusvoima on välttämätön instituutio, jonka avulla taataan sekä oikeusrauha että annetun tuomion sitovuus tulevaisuudessa.³¹ Oikeusvoimainstituution puuttuminen merkitsisi sitä kestävämpää tilannetta, että oikeusriidat eivät koskaan saisi lopullista päätöstä. Oikeusvoimasta ei kuitenkaan ole nimenomaisia säännöksiä prosessilaissamme, vaikka se lukeutuu prosessioikeuden keskeisimpiin instituutioihin.³² Oikeusvoimaa koskevat ongelmat on meillä Suomessa jätetty oikeustieteen ja oikeuskäytännön selvittelyjen varaan.³³ Sitä vastoin Ruotsin prosessilaissa oikeusvoimasta säädetään siiviiliasioiden osalta RB 17:11:ssä ja rikosasioiden osalta RB 30:9:ssä.

Vaikka kansallinen prosessilakimme ei sisällä säännöksiä oikeusvoimasta, tulee kiinnittää huomiota eräisiin kansainvälisiin sopimuksiin, jotka kieltävät rankaisemasta uudelleen sellaisesta rikoksesta, josta syytteessä ollut henkilö on jo lopullisella tuomiolla joko vapautettu tai todettu syylliseksi. Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) 7. lisäpöytäkirjan 4 artikla ja YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen (KP-sopimus) 14 artiklan 7 kohta sisältävät määräyksiä rikostuomion oikeusvoi-

²⁹ Lager 1972 s. 17.

³⁰ Lager 1972 s. 19.

³¹ Ks. Tirkkonen 1933 s. 46.

³² Kaikkien oikeusvoimailmiön piiriin kuuluvien tilanteiden kattava sääntelemineen olisi kuitenkin haasteellista ja tapausten moninaisuuden vuoksi myös varsinkin epätarkoituksenmukaista.

³³ Lappalainen 2001 s. 406. Toisaalta oikeusvoima käy välillisesti ilmi OK 31 luvun säännöksistä, jotka mahdollistavat lainvoimaisen ja siten myös oikeusvoimaisen tuomion poistamisen tai purkamisen ylimääräisten muutoksenhakukeinojen avulla.

masta. Kaksoisrangaistavuuden kieltoa koskeva määräys sisältyy myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 50 artiklaan sekä Schengenin sopimuksen 54 artiklaan.

2.4.1 Lähtökohta

Oikeudenkäynnin päättävä tuomio merkitsee asian ratkaisemista tulevaisuuteen nähden sitovalla tavalla. Lainvoimaisella tuomiolla ratkaistua asiaa ei voida tuomioistuimessa tutkia enää uudelleen.³⁴ Kyseessä on prosessioikeudellinen oppi oikeusvoimasta, josta voidaan käyttää myös nimitystä *res judicata*. Toistuvia oikeudenkäyntejä samasta asiasta ei hyväksytä, koska niistä aiheutuisi runsaasti ongelmia sekä asianosaisille että yhteiskunnalle. Asianosaisten on esimerkiksi voitava luottaa tuomiossa vahvistetun oikeustilan pysyvyyteen. Myös oikeusvarmuus edellyttää, että jokaiselle oikeusriidalle saadaan lopullinen päätepesti.

Oikeusvoimaopin taustalla on tarve pitää tuomiolla ratkaistut olosuhteet vakaina ja pysyvinä. Tämä tosin merkitsee samalla myös sitä, että väärätkin tuomiot saavat oikeusvoiman. Oikeusvoimavaikutus ei ole riippuvainen siitä, onko tuomio aineellisesti oikea vaiko ei. Lainvoimaisten tuomioiden oikeusvoima on kuitenkin poikkeustapauksissa mahdollista murtaa ylimääräisten muutoksenhakukeinojen avulla, mikäli tuomiota tai oikeudenkäyntimenettelyä rasittaa jokin vakava virhe tai laiminlyönti.

Oikeusvoiman on vakiintuneesti katsottu ilmenevän kahdessa eri ulottuvuudessa.³⁵ *Negatiivinen oikeusvoima* merkitsee, että lainvoimaisella tuomiolla ratkaistua asiaa ei voida tutkia uudelleen eli aikaisempi tuomio on esteenä uudelle samaa asiaa koskevalle prosessille. Tämä prosessineste on ehdoton eli tuomioistuimen tulee ottaa se huomioon viran puolesta.³⁶ Ei siis ole mahdollista, että aiemman oikeudenkäynnin hävinnyt asianosainen vaatii prosessiteitse tuomioistuimelta samaa asiaa koskevaa uutta ratkaisua, joka olisi sisällöltään aiemman oikeusvoimaisen tuomion vastakohta.

Oikeusvoiman positiivinen vaikutus puolestaan tarkoittaa, että aiemmin ratkaistu lainvoimainen tuomio asetetaan myöhemmän oikeudenkäynnin perustaksi, jos siinä ratkaistu asia on ennakkoluonteisena kysymyksenä myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Aikaisempaa tuomiota ei siis myöhem-

³⁴ Vastaavasti *lis pendens* -vaikutus eli vireilläolovaikutus muodostaa esteen sille, että samaa asiaa koskeva kanne otettaisiin tutkittavaksi toisessa tuomioistuimessa tai oikeudenkäynnissä, kun ensiprosessi on vielä vireillä.

³⁵ *Tirkkonen* 1933 s. 54–56. Ks. myös *Vuorenpää* 2014 s. 79.

³⁶ *Lappalainen* 2001 s. 401.

mässä prosessissa voi enää riitauttaa. Jos esimerkiksi saatavan olemassaolo on jo vahvistettu lainvoimaisella tuomiolla, ei tämän saatavan olemassaoloa voida enää kiistää myöhemmässä oikeudenkäynnissä, jossa on kyse saatavan suorittamisesta. Positiivinen oikeusvoimavaikutus ei muodosta estettä uudelle oikeudenkäynnille. Se ilmenee siis siten, että aiemmin annettu tuomio on myöhemmässä oikeudenkäynnissä aineellisen ratkaisun sisältöön vaikuttava sitova ennakkoluonteinen kannanotto. Tuomioistuinten tulee ottaa myös positiivinen oikeusvoimavaikutus huomioon viran puolesta eli ilman asianosaisen vetoamista.³⁷

2.4.2 Oikeusvoima rikosprosessissa

2.4.2.1 Yleisesti

Kuten aiemmin on jo todettu, Suomen kirjoitetussa laissa ei ole säännöksiä tuomion oikeusvoimasta.³⁸ Oikeusvoimaoppi on tästä huolimatta meillä voimassa tavanomaisoikeudellisena periaatteena. Rikosprosessissa oikeusvoimaoppia ilmentää myös EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kohta, jonka mukaan ketään ei saa saman valtion tuomiovallan nojalla tutkia uudelleen tai rangaista oikeudenkäynnissä rikoksesta, josta hänet on jo lopullisesti vapautettu tai tuomittu syylliseksi. Kyseinen määräys tunnetaan paremmin *ne bis in idem* -kieltona, ”ei kahdesti samassa asiassa”. Se on rikoslainkäytössä syytetyn oikeussuojan keskeinen osa.³⁹ Vastaava määräys on myös YK:n KP-sopimuksen 14 artiklan 7 kohdassa sekä EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklassa. Lisäksi Schengenin sopimuksen 54 artiklaan sisältyy *ne bis in idem* -periaate. Ohimennen huomautettakoon, että EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan 1 kohtaa sovelletaan pelkästään kansallisella tasolla eli sopimusvaltion sisäisesti,⁴⁰ kun taas EU:n perusoikeuskirjan 50 artiklaa sovelletaan

³⁷ Tirkkonen 1972 s. 439 ja sama 1977 s. 277.

³⁸ Ruotsissa tilanne on päinvastainen, sillä oikeusvoimasta rikosasiassa on nimenomainen säännös RB 30:9.1:ssä, jonka mukaan: ”Sedan tid för talan mot dom utgått, må ej fråga om ansvar å den tilltalade för gärning, som genom domen prövats, ånyo upptagas.”

³⁹ Frände 2017b s. 793; Jokela 2018 s. 782. Kaksoisrangaistavuuden kielto on viime vuosina osoittautunut tulkinnanvaraiseksi etenkin suhteessa veronkorotuksiin ja niiden rangaistusluonteeseen, ks. tästä kysymyksestä mm. KKO 2010:82, KKO 2012:106, KKO 2013:59, KKO 2014:93.

⁴⁰ Ks. Explanatory Report to the Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms 1985 s. 6–7 ja Koponen 2015 s. 429.

sekä jäsenvaltion sisäisesti että jäsenvaltioiden rajat ylittävällä tasolla.⁴¹ Mainittujen määräysten soveltamisalat siis eroavat merkittävästi toisistaan.

Rikosprosessissa negatiivinen oikeusvoimavaikutus ilmenee siten, että haastehakemus on viran puolesta jätettävä tutkimatta, jos se koskee sellaista tekoa, josta on jo aiemmin annettu tuomio. Lainvoimainen tuomio, oli se sitten langettava tai syytteen hylkäävä, muodostaa ehdottoman prosessinesteen uudelle samaa asiaa koskevalle oikeudenkäynnille. Rikostuomion antamisen jälkeen ei ole enää mahdollista määrätä samasta teosta uusia julkisoikeudellisia seuraamuksia.⁴²

Rikosprosessissa negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen ulottuvuutta ja sisältöä määrittävät useat eri seikat. Aluksi on pystyttävä määrittelemään, onko kyseessä sama teko, josta on jo annettu tuomio. Suomessa negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen määrittelyn lähtökohtana on ollut rikollisen teon identiteetti.⁴³ Tässä arvioinnissa ratkaisevana tekijänä on pidetty tapahtumien tosiasiallista eli historiallista kulkua.⁴⁴ Korostettakoon kuitenkin, että vaikka jokin tietty tapahtumainkulku olisi jo aiemmin ollut rikosprosessissa tutkittavana, ei se estä tuomitsemasta jotakuta muuta henkilöä samasta teosta esimerkiksi yllyttäjänä tai avunantajana.⁴⁵

Rikostuomion oikeusvoiman ulottuvuus määrittää sitä, missä laajuudessa ratkaisu tulee asiallisesti sitovaksi. Oikeusvoiman ulottuvuutta arvioitaessa on otettava huomioon etenkin syytetyn intressit, minkä johdosta oikeusvoimavaikutuksen tulisi ulottua suhteellisen laajalle.⁴⁶ Rikostuomion oikeusvoimapiirin katsotaan ulottuvan rikolliseen tekoon, sen tekijään, hänen syyllisyyteensä ja hänen rangaistukseensa.⁴⁷ Tämä on perusteltua myös syytetyn oikeusturvan vuoksi, sillä hänen tulee saada varmuus siitä, että esimerkiksi syytteen hylkäävä tuomio on lopullinen eikä asiaa ryhdytä käsittelemään oikeudenkäynnissä enää uudelleen.

⁴¹ Ks. *Koponen* 2015 s. 432.

⁴² *Jokela* 2015 s. 595. Sitä vastoin vahingonkorvausta ja muita yksityisoikeudellisia seuraamuksia on kyllä ROL 3:8:n nojalla mahdollista vaatia myöhemmässä siviiliprosessissa siltä osin kuin asiaa ei ole käsitelty ja ratkaistu rikosprosessin yhteydessä.

⁴³ *Frände* 2017b s. 793; *Jokela* 2018 s. 785. Teon identiteetti määrittää myös syyttäjän ja asianomistajan mahdollisuuksia tarkistaa syytettä. Rikollisen teon identiteetin määrittelystä tarkemmin ks. *Koponen* LM 2003b s. 376–381.

⁴⁴ *Tirkkonen* 1972 s. 450.

⁴⁵ *Frände* 2017b s. 793.

⁴⁶ *Jokela* 2015 s. 595. Ks. myös *Koponen* LM 2003a s. 184. Kun oikeusvoiman piiriä tulkitaan laajasti, se merkitsee osaltaan sitä, että myös syytteen tarkistamiselle jää varsin laaja soveltamisala.

⁴⁷ Ks. *Tirkkonen* 1972 s. 443–444.

Oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen vuoksi tiettyyn historialliseen tapahtumaan perustuvat muut mahdolliset rangaistusvaatimukset on jätettävä tutkimatta. Tuomion oikeusvoimavaikutus estää siten esimerkiksi syyttäjää vetoamasta uudessa oikeudenkäynnissä niihin oikeustosisekkoihin, joihin on vedottu jo ensiprosessissa. Tämän lisäksi oikeusvoima estää vetoamisen sellaisiin oikeustosisekkoihin, joihin ei ole aiemmin vedottu, vaikka niin olisi voitu tehdä.⁴⁸ Rikostuomion oikeusvoimavaikutus ulottuu näin ollen kaikkiin niihin sekkoihin, joihin syyttäjä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL, 689/1997) 5:17.2:n mukaisesti olisi syytetä tarkistamalla voinut vedota. Oikeusvoimavaikutuksen syntyminen ei kuitenkaan ole riippuvainen siitä, onko syyttäjä näin tehnyt vaiko ei. Koska rikosasia on mahdollista saattaa vain kerran oikeudenkäynnin kohteeksi, sen täytyy olla perusteellisesti selvitetty. Negatiivinen oikeusvoimavaikutus ohjaa myös syyttäjän ja esitutkintaviranomaisten toimintaa, sillä niiden tulee hankkia kaikki asiaa koskeva relevantti selvitys ennen syytteen nostamista tai viimeistään oikeudenkäynnin aikana.

Negatiivinen oikeusvoimavaikutus on myös hyödyllinen väline silloin, kun vedetään rajaa syytteen tarkistamisen ja syytteen laajentamisen välille. Syyttäjä saa vedota uusiin oikeustosisekkoihin syytteen tueksi silloin, kun oikeusvoiman negatiivinen ulottuvuus estäisi syyttäjää nostamasta myöhemmin uutta erillistä syytettä, joka perustuisi uusiin oikeustosisekkoihin.⁴⁹ Tällöin nämä uudet oikeustosisekkat kuuluvat alkuperäisessä syytteessä kuvatun teon kanssa samaan tekokokonaisuuteen. Syyttäjä voi siis tarkistaa syytettään näiden uusien oikeustosisekkojen osalta, koska negatiivinen oikeusvoimavaikutus estää niiden erillisen käsittelyn uudessa oikeudenkäynnissä.⁵⁰ ROL 5:17.1:ssä kielletty syytteen muuttaminen eli syytteen laajentaminen on kyseessä puolestaan silloin, kun syyttäjä voisi negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen estämättä nostaa uuden erillisen syytteen uusien oikeustosisekkojen perusteella.⁵¹ Jos siis uusi syyte jää oikeusvoimapiiriin ulkopuolelle, ei ole mitään välttämätöntä tarvetta saada asiaa samalla kertaa käsitellyksi, koska uuden erillisen syytteen nostaminen on mahdollista.⁵²

⁴⁸ Virolainen – Pölönen 2003 s. 402; Jokela 2018 s. 785.

⁴⁹ Jokela 2018 s. 377.

⁵⁰ Koponen LM 1997 s. 261. Syytteen muuttamisesta ja tarkistamisesta ks. myös Linna DL 2015 s. 419–422.

⁵¹ Syytteen muutoskiellosta lähemmin ks. Koponen LM 1997 s. 255–260. ROL 5:17.1:n nojalla tuomioistuin voi kuitenkin tietyin edellytyksin myöntää syyttäjälle luvan laajentaa syytteen koskemaan saman vastaajan tekemää toista tekoa.

⁵² Koponen LM 1997 s. 261.

2.4.2.2 Oikeusvoimakelpoiset tuomioistuinratkaisut

Kysymys siitä, onko syytetty syyllistynyt rikolliseen tekoon, on ROL 10:1:n mukaisesti ratkaistava tuomiossa. Negatiivinen oikeusvoimavaikutus liittyy täten ensisijaisesti tuomioihin. Sillä seikalla, onko tuomio vaiputtava vai langettava, ei ole merkitystä oikeusvoimavaikutuksen syntyneen kannalta. Myöskään tekoa, josta syytetty on seuraamusluonteisesti jätetty rangaistukseen tuomitsematta RL 6:12:n (515/2003) nojalla, ei voida tutkia uudelleen, sillä rangaistukseen tuomitsematta jättäminen voidaan rinnastaa rangaistukseen.⁵³ Ratkaisun oikeusvoimaisuus edellyttää, että asia koskee rikosprosessia eli että syyttäjä taikka asianomistaja on vaatinut syytetylle rangaistusta.⁵⁴

Myös tuomioihin rinnastuvat oikeudenkäynnin aikana annetut lopulliset ratkaisut saavat negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen. Tällaisia päätöksiä ovat mm. oikeudenkäynnin aikana tai pääasian yhteydessä syntyneet lopulliset aineellisoikeudelliset ratkaisut, jotka koskevat esimerkiksi todistajanpalkkiota tai oikeudenkäyntikulujen korvaamista.⁵⁵

Sitä vastoin tuomioistuimen päätös jättää juttu sillensä ei saa oikeusvoimavaikutusta, joten asia on mahdollista ottaa tuomioistuimessa uudelleen tutkittavaksi.⁵⁶ Myös prosessinedellytysten olemassaoloa koskevat tuomioistuimen päätökset ovat vailla oikeusvoimaa, jos ne ovat sisällöltään sellaisia, ettei niillä voi olla vaikutusta toisessa oikeudenkäynnissä. Jos tällaisella prosessiratkaisulla voi *in abstracto* olla vaikutusta toisessa oikeudenkäynnissä, on se kuitenkin oikeusvoimainen päätös.⁵⁷ Esimerkkinä tästä voidaan mainita päätös, jolla rikosasia on jätetty tutkimatta, koska tuomioistuimella ei ole ollut alueellista toimivaltaa käsitellä asiaa. Forumkysymyksestä annettu päätös saa lainvoiman ja oikeusvoiman, joka on este ottaa asia tutkittavaksi, mikäli juttu saatettaisiin uudelleen vireille samassa tuomioistuimessa.

Lainvoimaisiin tuomioihin rinnastetaan rikosasioissa myös sakko-, rikesakko- ja rangaistusmääräykset, jotka on annettu SML:n nojalla. Myös syyttämättäjättämispäätöksiin liittyy eräänlainen sitova vaikutus, sillä virallinen syyttäjä ei voi vapaasti peruuttaa syyttämättäjättämispäätöstään.⁵⁸

⁵³ *Tapani – Tolvanen* 2016 s. 180. Vastakkaisella kannalla on *Frände* 2012 s. 318 av. 649, jossa katsotaan, että tuomitsematta jättäminen ei ole rangaistus, koska siitä ei aiheudu vastaajalle mitään seuraamuksia. Ks. myös KKO 2003:30.

⁵⁴ *Frände* 2017b s. 795.

⁵⁵ *Jokela* 2018 s. 783; *Tirkkonen* 1972 s. 440 ja *sama* 1977 s. 282.

⁵⁶ *Jokela* 2018 s. 784.

⁵⁷ *Jokela* 2015 s. 575.

⁵⁸ *Frände* 2017b s. 794. Ks. myös *Jokela* 2018 s. 290–292.

Varsinaisesta oikeusvoimavaikutuksesta ei kuitenkaan tältä osin voida puhua, sillä syyttämättäjättämispäätöksen peruuttaminen on ROL 1:11.1:n mukaan mahdollista, jos päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.⁵⁹ Myös ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa uudelleen ratkaistavaksi alemman syyttäjän tekemä syyttämättäjättämispäätös (ROL 1:11.3).

2.4.2.3 Rikostuomion oikeusvoimasta eri oikeudenkäyntien välillä

Oikeusvoiman ulottuvuuden osalta voidaan vielä tarkastella sitä, onko tuomion oikeusvoimalla vaikutuksia pelkästään saman menettelylajin sisällä vai ulottaako se vaikutuksensa myös eri prosessilajien välisten rajojen yli. Rikostuomion positiivista oikeusvoimavaikutusta tarkasteltaessa tulee ensinnäkin ottaa kantaa siihen, millainen vaikutus rikostuomiolla on myöhemmässä rikosprosessissa. Toiseksi pohdittavaksi tulee myös se, täytyykö aiempi rikostuomio ja siinä ratkaistu syyllisyyskysymys asettaa sellaiseen myöhemmän riita-asian oikeudenkäynnin perustaksi. Jos rikostuomiolle ei anneta minkäänlaista oikeusvoimavaikutusta, myöhemmässä siviiliprosessissa on mahdollista riitauttaa aiemman rikostuomion sisältö.

Aluksi on syytä tarkentaa, että aiemman rikostuomion vaikutus myöhemmässä siviiliprosessissa voi tulla kyseeseen vain oikeusvoiman positiivisen ulottuvuuden osalta. Eri prosessilajeissa ei nimittäin voi olla negatiivisen oikeusvoimavaikutuksen mukaisesti kyse samasta asiasta, ellei oteta huomioon adheesioperiaatteen noudattamisesta seuraavia poikkeuksia.⁶⁰

Aiemmin suomalaisessa oikeustieteessä vallinneen kannan mukaan aikaisemmassa rikostuomiossa ratkaistu syyllisyyskysymys oli oikeusvoimaluonteisesti sitova ajettaessa myöhemmin kyseeseen rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia.⁶¹ Nykyisin edellä mainitusta käsityksestä on luovuttu ja vallalla on näkemys siitä, ettei aikaisemman rikostuomion oikeusvoima sido tuomioistuinta myöhemmässä riitajutussa.⁶² Rikostuomiolla ei siis ole vahvistustuomion veroista asemaa myöhemmässä siviiliprosessissa, minkä vuoksi myöhemmän riita-asian asianosaiset ovat vapaita riitauttamaan rikosprosessissa annetun ratkaisun sisällön. Aiempi rikostuomio rinnastuu myöhemmässä siviilijutussa sitä vastoin enemmänkin aikaisempaan siviilituomioon, jolla on ratkaistu samasta pe-

⁵⁹ Ks. HE 82/1995 vp s. 40–41.

⁶⁰ Vuorenperä Oikeustieto 2003 s. 14.

⁶¹ Tirkkonen 1972 s. 455; Lappalainen 2001 s. 465–466.

⁶² Lappalainen 1986 s. 456–457; Jokela 2015 s. 599.

rusteesta johtuva, mutta eri seuraukseen pyrkivä vaatimus.⁶³ *Lappalainen* onkin huomauttanut, ettei oikeusvoimainstituutio oikeastaan edes kovin hyvin sovellu operointivälineeksi rikos- ja siviilituomion välisen riippuvuussuhteen tarkastelussa.⁶⁴

Siitä huolimatta, että aiemmalla rikostuomiolla ei ole sitovaa vaikutusta myöhemmässä siviiliprosessissa, syytteen johdosta annetulla tuomiolla on joka tapauksessa näyttönä suuri merkitys ratkaistaessa myöhemmin selaista yksityisoikeudellista vaatimusta, joka perustuu samaan tapahtumainkulkuun kuin syyte. Aikaisemmalla rikostuomiolla on siis merkittävä todistusvaikutus myöhemmässä siviiliprosessissa.⁶⁵ Aikaisempaa rikostuomiota voidaan luonnehtia siviiliasian käsittelyyn vaikuttavaksi todistustoiseikaksi.

Rikosprosessissa annetulla tuomiolla ei ole katsottu olevan positiivista oikeusvoimavaikutusta myöskään myöhemmässä rikosasian oikeudenkäynnissä. Näin ollen syytetty voidaan oikeudenkäynnissä vapauttaa häntä koskevista syytteistä, vaikka joku muu henkilö olisi aiemmassa rikosprosessissa tuomittu esimerkiksi avunannosta kyseiseen rikokseen. Vaikka rikosasiassa annetulla tuomiolla ei ole sitovaa vaikutusta myöhemmässä rikosprosessissa, saattaa aikaisemmalla rikostuomiolla kuitenkin olla huomattava todistusvaikutus myöhemmässä rikosasian oikeudenkäynnissä etenkin silloin, kun aikaisemmassa tuomiossa arvioituilla oikeustoiseikoilla on merkitystä myös myöhemmässä rikosprosessissa.⁶⁶

3 TUOMIONPURUN MUODOLLISET EDELLYTYKSET

3.1 Purkamisen kohde

3.1.1 Tuomioistuimen tekemä pääasiaratkaisu tai muu päätös

Tuomionpurkua koskevista OK 31 luvun säännöksistä ilmenee, että purkamisen kohteena ovat yleisimmin lainvoimaiset tuomiot, joilla tarkoitetaan siis tuomioistuimen riita- ja rikosasioissa kanteen johdosta antamia lopullisia pääasiaratkaisuja (OK 24:1 ja ROL 11:1). OK 31:16:ssä säädetään vielä lisäksi, että tuomionpurun kohteena voi olla myös jokin muu tuomio-

⁶³ Ks. *Ekelöf – Bylund – Edelstam* 2006 s. 259.

⁶⁴ *Lappalainen* 1986 s. 456.

⁶⁵ *Lappalainen* 1986 s. 453.

⁶⁶ *Frände* 2017b s. 795. Ks. myös *Jokela* 2018 s. 790–796.

istuimen tekemä oikeudellinen ratkaisu, joka on rinnastettavissa lainvoimaiseen tuomioon. Purkamisen ei myöskään aina välttämättä kohdistu kokonaiseen tuomioon, vaan tuomionpurun kohteeksi on kelvollinen myös sellainen itsenäinen tuomion osa, joka voisi yksinäänkin olla muutoksenhaun kohteena.⁶⁷

Tuomionpurun kohteena voivat siis käytännössä olla normaalissa tuomioistuinprosessissa annetut kaikenlaiset ratkaisut. Purkamisen voi kohdistua tavalliseen tuomioon, yksipuoliseen tuomioon, osatuomioon ja sellaiseen välituomioon, joka saavuttaa lainvoiman, tai muuhun tuomioistuimen tekemään lopulliseen päätökseen taikka väliaikaismääräykseen.⁶⁸ Rikosasiassa välituomio tulee kyseeseen ROL 11:5a:n mukaan silloin, kun syytetty määrätään mielentilatutkimukseen. Lainkohdan mukaan ennen kuin syytetty määrätään mielentilatutkimukseen, tuomioistuimen tulee erikseen välituomiolla ratkaista kysymys siitä, onko syytetyn näytetty menetelleen haasteessa kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Väliaikaismääräyksen osalta voidaan vielä tarkentaa, että tuomionpurun kohteeksi ei kelpaa sellainen väliaikaismääräys, jonka vaikutukset rajoittuivat vain siihen oikeudenkäyntiin, jossa päätös on annettu ja itse pääasia on sittemmin ratkaistu lopullisesti.⁶⁹

Purkukelpoisia ovat nimenomaisesti tuomioistuimen antamat ratkaisut. Purkamisen kohteena voi olla vain kotimaisen tuomioistuimen tekemä ratkaisu, sillä ulkomailla annetun tuomion purkamisen suomalaisten purkusäännösten nojalla ei ole mahdollista.⁷⁰ Tuomioistuimella tarkoitetaan tässä yhteydessä sekä yleisiä että erityistuomioistuimia.⁷¹ Ainoa rikosasioita käsittelevä erityistuomioistuin Suomessa on valtakunnanoikeus. Valtakunnanoikeuden antama tuomio on valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuunasioiden käsittelystä annetun lain (196/2000) 17 §:n mukaisesti purkukelpoinen ratkaisu, mutta purkuhakemus tulee osoittaa valtakunnanoikeudelle itselleen eikä KKO:lle. Valtakunnanoikeuden tuomion purkamisessa noudatetaan soveltuvin osin OK 31 luvun säännöksiä. Sotilasoikeudenkäynti-

⁶⁷ Rautio 2017b s. 1210.

⁶⁸ Lindell 2017 s. 489; Welamson – Munck 2016 s. 189–190.

⁶⁹ Leppänen – Välimaa 1998 s. 128.

⁷⁰ Lager 1972 s. 63.

⁷¹ Tirkkonen 1972 s. 573 ja sama 1977 s. 433; Jokela 2009 s. 345. OK 31 luvun säännösten nojalla purkaa voidaan myös työtuomioistuimen, vakuutus oikeuden sekä markkinaoikeuden antama ratkaisu. Markkinaoikeuden sekä vakuutus oikeuden päätösten osalta ylimääräinen muutoksenhaku ohjautuu kuitenkin eri asiaryhmien osalta joko korkeimpaan hallinto-oikeuteen tai korkeimpaan oikeuteen, ks. oikeudenkäynnistä markkinaoikeudesta annetun lain (100/2013) 7 luku sekä oikeudenkäynnistä vakuutus oikeudessa annetun lain (677/2016) 19–20 §.

lain (326/1983) 20 §:n 1 momentin nojalla sotatilan aikana maahamme voidaan asettaa sotaoikeuksia käsittelemään sotilaita koskevia rikosasioita. KKO lienee toimivaltainen purkamaan myös sotaoikeuden antaman lainvoimaisen tuomion.⁷²

Tapauksessa KKO 2008:94 Väinö Tannerin pojanpoika haki KKO:lta sotasyllisyysoikeuden antaman tuomion purkamista. KKO katsoi, ettei sillä ollut toimivaltaa käsitellä purkuhakemusta ja jätti sen tutkimatta. KKO perusteli ratkaisuaan mm. sillä, ettei sotaan syyllisten rankaisemisesta annetussa laissa (890/1945) ollut säännöksiä, joiden nojalla sotasyllisyysoikeuden tuomion purkamista voitaisiin hakea KKO:lta.

Tuomion purkukelpoisuuden kannalta merkitystä ei ole sillä seikalla, onko tuomio annettu normaalissa kontradiktorisessa prosessissa, yksipuolisena tuomiona, kirjallisessa menettelyssä tai esimerkiksi vastaajan poissa ollessa. Purkukelpoisuuden määrittelyn osalta on yhdentekevää myös se, miten perusteelliseen tutkintaan tai käsittelyyn tuomio perustuu. Myös tunnustamisoikeudenkäynnissä (ROL 5b luku, 670/2014) annettu tuomio voi olla tuomionpurun kohteena. Tunnustamisoikeudenkäynnin eri vaiheisiin kohdistuva ylimääräinen muutoksenhaku tapahtunee käytännössä kuitenkin ensisijaisesti tuomiovirhekanteluna OK 31:1.1:ssä säädettyjen perusteiden nojalla.⁷³

Tuomioistuinratkaisun purkukelpoisuutta arvioitaessa ratkaiseva merkitys täytyy antaa päätöksen kyvyllä saavuttaa oikeusvoima.⁷⁴ Jos purkua on haettu sellaiseen tuomioon tai tuomioistuimen päätökseen, joka ei vielä ole lainvoimainen, ei käsillä oikeastaan edes ole perustetta turvautua tuomion purkamiseen. Tällaisessa tilanteessahan asianosaisella on vielä mahdollisuus käyttää varsinaisia muutoksenhakekeinoja. Ylimääräiset muutoksenhakekeinot eivät ole käytettävissä, jos ylimääräisen muutoksenhaun kohteena olevaa asiaa ei ole ratkaistu lain- ja oikeusvoimaisesti.

Oikeudenkäynnin aikana annetaan usein muitakin ratkaisuja kuin edellä mainittuja tuomioita ja niihin rinnastuvia päätöksiä. Asian käsittely sekä jutun vireilläolo voi päättyä myös siksi, että tuomioistuin ei ole toimivaltai-

⁷² Sotilasoikeudenkäyntilain 27 §:n mukaan sotaoikeus käsittelee asian rikosasioista säädettyssä järjestyksessä, minkä ohella noudatetaan sotilasoikeudenkäyntilain 4 ja 5 luvun säännöksiä. Tämä tarkoittanee myös sitä, että sotaoikeuden käsittelemissä asioissa säännönmukainen ja ylimääräinen muutoksenhaku tapahtuvat OK:n säännösten mukaisesti. Näin myös *Frände* 2009 s. 575 av. 7.

⁷³ Ks. *Koponen* 2017 s. 138–140.

⁷⁴ *Welamson – Munck* 2016 s. 189–190.

nen käsittelemään asiaa. Tästä syystä tai jonkin muun ehdottoman prosessinedellytyksen puuttumisen vuoksi tuomioistuin voi jättää asian tutkimita. Tällainen päätös saa säännönmukaisesti negatiivisen oikeusvoima- vaikutuksen, eli se estää asian uudelleen käsittelyn samassa tuomioistuimessa. Tämän vuoksi myös prosessinedellytyksestä annettu lainvoimainen ratkaisu voi olla purkuhakemuksen kohteena, olipa asia sitten virheellisesti tutkittu tai jätetty tutkimita.⁷⁵ Toisaalta voidaan katsoa, että edellä mainittuun ta-paukseen ei oikeastaan tulisi soveltaa tuomionpurkua koskevia säännöksiä, vaan tilanteessa pitäisi paremminkin turvautua tuomiovirhekanteluun OK 31:1.1:n 1 kohdan perusteella, koska kyse on prosessinedellytysten virheellisestä arvioinnista.⁷⁶

Kuten edellä on jo mainittu, purku voi kohdistua myös poliisin tai syyttäjän sakkomenettelyssä antamaan määräykseen. Syyttäjän tekemä syyttämättäjättämiskorjaus ei saa oikeusvoimaa, joten sitä ei voida rinnastaa lainvoimaiseen tuomioistuinratkaisuun. Tämän johdosta se ei voi myöskään olla tuomionpurun kohteena.⁷⁷ Vakiintuneesti suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa on myös katsottu, että välitystuomio ei voi olla purkuhakemuksen kohteena.⁷⁸

Aikaisemmin tuomioistuimen vahvistamaa sovintoa pidettiin vain poikkeuksellisesti purkukelpoisena tuomioistuinratkaisuna.⁷⁹ Nykyisin OK 20:5:n (664/2005) mukaan tuomioistuimen ratkaisuun sovinnon vahvistamista koskevassa asiassa saa hakea muutosta noudattaen, mitä muutoksen hakemisesta asianomaisen tuomioistuimen tuomioon säädetään. Vahvistetut sovinnot rinnastuvat näin ollen muutoksenhaun ja lainvoimaisuuden osalta tavanomaisiin tuomioihin, mikä tarkoittaa myös sitä, että ylimääräinen muutoksenhaku on mahdollista. Purku voi siis tuomioistuimen vahvistaman sovinnon osalta tulla kyseeseen kaikilla OK 31:7.1:ssa mainituilla perusteilla. Käytännössä vahvistettuja sovintoja vastaan lienee useimmiten kohdistettavissa tuomiovirhekantelu, sillä purkuperusteet soveltuvat vain rajoitetusti sovinnon vahvistamista koskeviin ratkaisuihin.⁸⁰

⁷⁵ Leppänen – Välimaa 1998 s. 130; Rautio 2017b s. 1211–1212.

⁷⁶ Ks. myös Lager 1972 s. 77–78, jossa lausutaan, että tuomionpurun hakeminen tutkimita jättämistä koskevaan päätökseen lienee mahdollista vain poikkeuksellisesti, esim. silloin, kun tutkimattajättämispäätös perustuu virheelliseen oikeudenkäyntiaineistoon.

⁷⁷ Leppänen – Välimaa 1998 s. 130; Koponen 2017 s. 141.

⁷⁸ Halila LM 1964 s. 27–28; Lager 1972 s. 81–82; Tirkkonen 1972 s. 573 ja sama 1977 s. 432–433; Jokela 2009 s. 356.

⁷⁹ Tirkkonen 1937 s. 166–167 ja sama 1977 s. 432. Ks. myös Lager 1972 s. 76–77.

⁸⁰ Ks. Ervasti 2013 s. 151–155.

Lisäksi sotilaskurinpitomenettelyssä annetut kurinpitopäätökset voivat olla ylimääräisen muutoksenhaun ja siten myös tuomionpurun kohteena. Sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain (255/2014) 67 §:n 1 momentin mukaan kurinpitoasian asianosaisella on oikeus ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttämiseen siten kuin OK 31 luvussa säädetään. Kurinpitopäätöksiä koskevat purkuhakemukset lienevät kuitenkin varsin harvinaisia, sillä kurinpitorangeistusten oikeellisuutta kontrolloidaan puolustusvoimien sisällä myös jälkikäteen.⁸¹ Sotilaskurinpitomenettelyssä annettuihin lainvoimaisiin rangaistuspäätöksiin haettaneen muutosta useimmiten lähinnä menettelyvirheiden eli OK 31:1.1:n mukaisten kanteluperusteiden nojalla.

3.1.2 Eräitä purkamisen kohdetta koskevia tulkintakysymyksiä

Joissain tapauksissa tuomioistuimen antamilta ratkaisuilta puuttuu kokonaan kyky saavuttaa oikeusvoima. Tämäntyyppiset ratkaisut ovat kuitenkin harvinaisia, eikä niillä oikeastaan ole purkusäännösten soveltamisen kannalta suurta merkitystä.⁸² Esimerkkinä näistä päätöksistä voidaan mainita prosessinjohtoa koskevat ratkaisut. Ne eivät ole oikeusvoimakkyisiä tuomioistuinratkaisuja, koska niillä ei ole uuteen oikeudenkäyntiin ulottuvia vaikutuksia. Prosessinjohtoon piiriin kuuluvat päätökset eivät ole sitovia edes suhteessa tuomioistuimeen itseensä.

Ratkaisussa KKO 2012:51 katsottiin, että käräjäoikeuden päätös, jolla asian kiireelliseksi määräämistä koskeva hakemus oli hylätty, ei ollut purkukelpoinen ratkaisu siten kuin OK 31 luvussa säädetään. KKO toteasi perusteluissaan muun muassa, ettei kielteinen ratkaisu kiireelliseksi määräämistä koskevaan pyyntöön sido käräjäoikeutta eikä siten estä asian määräämistä kiireelliseksi uuden hakemuksen ja muuttuneiden olosuhteiden johdosta.

⁸¹ Ks. sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 124–126 §. Huomautettakoon myös, että sanotun lain 126 §:n 2 momentin mukaan joukko-osaston komentajalla tai häntä ylemmällä kurinpitoesimiehellä on oikeus kumota kurinpitopäätös tai lieventää kurinpitorangeistusta, jos kurinpitomenettelyssä on tapahtunut olennainen virhe tai kurinpitoesimies on ylittänyt toimivaltansa taikka kurinpitoasiassa tehty päätös on lopputulokseltaan virheellinen tai ilmeisesti kohtuuton. Päätöstä ei kuitenkaan saa kumota tai muuttaa, jos sen tekemisestä on kulunut enemmän kuin kaksi vuotta, elleivät erityisen painavat syyt sitä vaadi.

⁸² *Tirkkonen* 1977 s. 432–433; *Rautio* 2017b s. 1211.

Sillensäjättämispäätösten osalta asiaa voidaan kuitenkin pitää osin ongelmallisena ja niiden purkukelpoisuus on tulkinnanvaraista. Pääsääntöisesti niitä ei pidetä purkukelpoisina, sillä jos juttu jätetään sillensä, ei mitään oikeusvoimavaikutusta synny ja asia voidaan milloin tahansa saattaa uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi.⁸³ *Tirkkonen* on kuitenkin katsonut, että sillensäjättämispäätös voi olla tuomiovirhekantelun kohteena,⁸⁴ mikä samalla tarkoittanee sitä, että tällainen ratkaisu on myös purkukelpoinen. Sillensäjättämispäätösten purkukelpoisuutta voitaisiin perustella myös sillä, että niihin voidaan tietyin edellytyksin hakea muutosta valittamalla.⁸⁵

Tulkintavaikeuksia ovat aiheuttaneet myös ylimääräistä muutoksenhakua koskevat ratkaisut ja erityisesti tuomion purkamista koskevat ratkaisut. *Rautio* pitää purkupäätösten purkukelpoisuutta luontevana, koska myös ylimääräistä muutoksenhakua koskevat ratkaisut saavuttavat lainvoiman.⁸⁶ Varsin iäkkäässä ratkaisussa KKO 1963 II 3 purkupäätöstä ei kuitenkaan pidetty purkukelpoisena ja on epäselvää, onko kyseisen ratkaisun oikeusohje edelleenkin voimassa. Ruotsissa on puolestaan katsottu, että myös purkuhakemukseen annettu ratkaisu voi olla purkamisen kohteena.⁸⁷ Kyseenalaista on myös se, onko KKO:n valituslupa-asiassa antama ratkaisu OK 31 luvussa tarkoitettu purkukelpoinen tuomioistuinratkaisu. *Rautio* on todennut, että olisi loogista pitää valitusluvan myöntävää ratkaisua purkukelvottomana, kun taas valitusluvan hylkäävä ratkaisu olisi purkukelpoinen.⁸⁸ Toisaalta jos valituslupaa ei myönnetä, yksinkertaisinta on kohdistaa

⁸³ *Lappalainen* 2001 s. 414; *Jokela* 2015 s. 574.

⁸⁴ *Tirkkonen* 1972 s. 552 ja sama 1977 s. 412.

⁸⁵ *Rautio* 2017b s. 1211; *Koponen* 2017 s. 127–128.

⁸⁶ *Rautio* 2017b s. 1213. Ks. myös *Lappalainen* 2001 s. 415. Oikeusvoimavaikutusta voidaan pitää selvänä, jos ylimääräinen muutoksenhakemus on hyväksytty. Ratkaisu on oikeusvoimakykyinen myös silloin, kun hakemus on hylätty. Jos KKO on esim. hylännyt purkuhakemuksen, myös uusi samoihin perusteisiin nojautuva purkuhakemus on oikeusvoimaoppien mukaan jätettävä tutkimatta aiemman päätöksen johdosta. Purkuhakemusten identtisuuden vertailu voi kuitenkin olla hankalaa. Tämän vuoksi samaperusteinen purkuhakemus tulee käytännössä hylätyksi, jos havaitaan, ettei sillä ole menestymismahdollisuuksia. Ks. myös HE 200/2017 vp s. 42–43, jossa ehdotetaan OK 31 lukuun lisättäväksi uusi 19 §, jonka tarkoituksena on rajoittaa moninkertaista ylimääräistä muutoksenhakua. Ehdotetun säännöksen mukaan asianosainen voisi samassa asiassa turvautua ylimääräiseen muutoksenhakuun vain kerran, jollei asiaa ole erityisen painavasta syystä välttämätöntä tutkia uudelleen. Toistuvat ja samoihin perusteisiin nojautuvat ylimääräiset muutoksenhakemukset jätettäisiin siis ehdotetun lainkohdan nojalla tutkimatta. Vastaava rajoitus koskee jo ylimääräistä muutoksenhakua hallintoasioissa, ks. HLL 64a § (891/2015).

⁸⁷ *Welamson – Munck* 2016 s. 191.

⁸⁸ *Rautio* 2017b s. 1213. Ks. myös ratkaisu NJA 2005 s. 78 ja *Welamson – Munck* 2016 s. 191, jossa lausutaan, että: ”Resning torde vara möjlig beträffande beslut att meddela pröv-

purkuhakemus asiassa lainvoimaiseksi jääneeseen hovioikeuden ratkaisuun.⁸⁹

Myös asianajajien kurinpitomenettelyssä annettujen ratkaisujen purkukelpoisuuteen liittyy epäselvyyksiä, sillä Asianajajaliiton yhteydessä toimiva riippumaton valvontalautakunta ei ole tuomioistuimien eikä sitä voida pitää myöskään viranomaisena. Valvontalautakunnan ratkaisuun haetaan asianajajista annetun lain (496/1958) 10 §:n 1 momentin (716/2011) mukaan muutosta Helsingin hovioikeudelta ja edelleen valituslupaa pyytämällä korkeimmalta oikeudelta, minkä lisäksi valvonta-asiaa koskeva ylimääräinen muutoksenhaku ohjautuu OK 31:16:n nojalla korkeimpaan oikeuteen. Tulkintaongelmia aiheuttaa tällöin se seikka, sovelletaanko valvontalautakunnan ratkaisuun riita- vai rikosasioiden purkusäännöksiä. Vaikka valvontalautakunnalta kurinpidollisen seuraamuksen saanut asianajaja ei ole noudattanut hyvää asianajotapaa, ei hän kuitenkaan ole syyllistynyt rikokseen. Riippumattoman valvontalautakunnan määräämä kurinpidollinen seuraamus ei myöskään ole rikosoikeudellinen rangaistus, minkä johdosta valvonta-asia on rinnastettavissa lähinnä hallintolainkäyttöön, joskin siinä on kieltämättä myös rikosasian käsittelylle tyypillisiä piirteitä.⁹⁰ Mikäli valvonta-asia rinnastetaan hallintolainkäyttöön, Asianajajali-

ningstillstånd bara om det i det enskilda fallet undantagsvis framgår att en prövning i denna ordning har en funktion att fylla –.”

⁸⁹ Lisäksi OK 30a luvussa (650/2010) säädetään ns. ennakkopäätösvalituksesta, jolla käräjäoikeuden tuomioon haetaan muutosta suoraan KKO:lta valituslupaa pyytämällä. Hovioikeusvaihe hypätään siis yli. Menettelyyn ryhtyminen vaatii myös muutoksenhakijan vastapuolen suostumuksen (OK 30a:1.2). Lupa ennakkopäätösvalitukseen voidaan myöntää vain sellaisessa tapauksessa, jossa lain soveltamisen kannalta muissa samanlaisissa asioissa tai oikeuskäytännön yhtenäisyyden vuoksi on tärkeää saattaa asia KKO:n ratkaistavaksi. Jos valituslupaa ei myönnetä, käräjäoikeuden ratkaisu jää pysyväksi (OK 30a:2). Tuomiosta ei siis tällöin voi valittaa enää hovioikeuteen. Lainvoimaiseksi jääneeseen käräjäoikeuden ratkaisuun voi kuitenkin hakea muutosta ylimääräisillä muutoksenhakukeinoilla, ks. HE 105/2009 vp s. 42. Ennakkopäätösvalituksesta tarkemmin ks. *Jokela* 2010 s. 156–160.

⁹⁰ Ks. KKO 2015:30, perustelujen kohdat 17–20. Huomionarvoista on, että asianajajien kurinpitomenettely ei ole katsottu kuuluvan EIS:n rikosoikeudelliseen soveltamisalaan. Asianajajien valvontamenettelyssä annetun seuraamuksen sanktioluonnetta voidaan kuitenkin joutua arvioimaan kaksoisrangaistavuuden kiellon kannalta esim. silloin, kun asianajan rikkomus on samaan aikaan vireillä sekä rikosprosessissa että Asianajajaliiton yhteydessä toimivassa riippumattomassa valvontalautakunnassa. EIT:n oikeuskäytännössä seuraamuksen rikosoikeudellisen luonteen arviointi on pohjautunut ns. Engel-kriteereihin, joita ovat teon oikeudellinen luonnehdinta kansallisessa oikeudessa, teon todellinen luonne sekä määrättävissä olevan seuraamuksen luonne ja ankaruus. Ks. myös *Hirvelä – Heikkilä* 2017 s. 344–347. Kaksoisrangaistavuuden kieltö on pyritty huomioimaan myös asianajajista annetun lain 7 §:n 5 momentissa (716/2011). Sanotun lainkohdan nojalla valvontalautakunta ei voi määrätä *seuraamusmaksua*, jos samaa rikkomusta koskeva asia on vireillä esitutkinnaissa, syyteharkinnassa tai tuomioistuimessa rikosasiaina taikka jos asianajaja on

ton yhteydessä toimivan riippumattoman valvontalautakunnan tekemään ratkaisuun haettaneen silloin purkua riita-asioiden säännösten nojalla.⁹¹ Toisaalta valvonta-asian kohteena olevan asianajajan kannalta tämä on varsin epäedullinen vaihtoehto, sillä tuomionpurku syytetyn eduksi ei ole sidottu määräaikoihin. Tämän lisäksi OK 31:8:n soveltamisessa ei noudateta preklusiota.

Purkamisen kohteen osalta tulkinnanvaraisia ratkaisuja ovat myös läheslymiskielto ja liiketoimintakielto. Toisaalta kummankin kiellon voimassaoloaikoja on rajoitettu, minkä vuoksi niiden purkamiseen ei liene kovin usein tarvetta. Epäselvää liiketoimintakiellon osalta on vielä sekin, sovelletaanko siihen riita- vai rikosasioiden purkusäännöksiä. Liiketoimintakiellosta annetun lain (1059/1985) 19 §:n 1 momentin (448/2011) mukaan liiketoimintakiellon määräämistä ja pidentämistä koskeva asia käsitellään rikosasian järjestyksessä. Saman pykälän 2 momentin (773/2002) mukaan liiketoimintakiellon kumoamista koskevan asian käsittelyssä noudatetaan kuitenkin OK 8 luvun (768/2002) hakemusasioita koskevia säännöksiä. Tässäkin yhteydessä voidaan todeta, että rikosasioiden purkusäännösten soveltaminen olisi liiketoimintakieltoon asetetun kannalta edullisempi vaihtoehto.⁹²

Tuomionpurun kohteen osalta voidaan vielä tarkastella sitä, miten tulisi suhtautua tuomioihin, joita pidetään ns. mitättöminä. Lähtökohtaisesti tuomioistuimen antamaa tuomiota ei pidetä mitättömänä, vaan sen katsotaan virheistä huolimatta olevan pätevä niin kauan kunnes siihen haetaan muutosta.⁹³ Tuomio ei yleensä ole sillä tavoin mitätön, että se jäisi jonkin aineellisen tai menettelyllisen virheen vuoksi suoraan lain nojalla vaille oikeusvoimavaikutusta. Joissain poikkeustapauksissa tuomiota voidaan

lainvoimaisesti tuomittu rangaistukseen kyseisestä rikkomuksesta. Vaikka asianajaja olisi saanut rikkomuksestaan langettavan tuomion, hänelle voidaan siitä huolimatta antaa huomautus tai varoitus taikka erottaa hänet asianajajayhdistyksen jäsenyydestä. Mainittu säännös estää siis vain seuraamusmaksun määräämisen, mutta ei sitä vastoin esim. jäsenyydestä erottamista, vaikka sitä voitaneen pitää ankarampana seuraamuksena kuin seuraamusmaksua. Lainkohdan esitöissä ei selosteta, miksi säännös koskee vain seuraamusmaksun määräämistä, vaikka säännöksen tarkoituksena on nimenomaan ollut ne bis in idem -kiellon huomioiminen ja oikeustilan selvittäminen tältä osin, ks. HE 318/2010 vp s. 46. Ks. myös *Ylönen* 2014 s. 122–126.

⁹¹ Ks. *Koponen* 2017 s. 98–101.

⁹² Ks. *Koponen* 2017 s. 97–98. Liiketoimintakielto voidaan siis määrätä rikosasian yhteydessä, mutta sen määrääminen ei kuitenkaan aina edellytä rikosta. Liiketoimintakielto voi tulla kyseeseen myös liiketoimintaan liittyvien lakisääteisten velvollisuuksien laiminlyönnin johdosta.

⁹³ *Lager* 1972 s. 62.

kyllä pitää suoraankin mitättömänä, esimerkiksi jos sen on antanut jokin valtiollisen lainkäyttöorganisaation ulkopuolinen taho ilman lakiin perustuvaa toimivaltaa.⁹⁴ Näissä tilanteissa purkamista ei voida pitää tarpeellisena, koska tuomiolta puuttuvat sen normaalit vaikutukset. Tuomionpurkusaännöksiä tiukasti tulkiten käsillä ei oikeastaan edes ole sellaista tuomioistuinratkaisua, joka voisi olla purkamisen kohteena. Joskus tuomion mitättömyyteen reagoiminen tuomionpurun avulla saattaa kuitenkin olla perusteltua, vaikkei se ehkä olisikaan välttämätöntä. Näin voisi olla esimerkiksi silloin, kun mitätön tuomio olisi tärkeätä purkaa epävarman oikeustilan kumoamiseksi.

3.2 Lainvoimaisuus tuomion purkamisen edellytyksenä

3.2.1 Lainvoimaisuudesta

Lainvoimalla tarkoitetaan oikeustieteessä tuomion lopullisuutta. Lainvoima ilmenee siten, että turvautuminen varsinaisiin muutoksenhakekeinoihin ei ole enää mahdollista. Varsinaiset muutoksenhakekeinot ovat luonteeltaan sellaisia muutoksenhakekeinoja, joihin voidaan turvautua säännönmukaisesti tavallisissa tapauksissa ja ilman erityisiä, normaalista poikkeavia edellytyksiä.⁹⁵ Tuomio saavuttaa lainvoiman, kun tyytymättömyyden ilmoittamiselle tai muutoksenhauille varattu määräaika on kulunut umpeen. Tuomiota pidetään tämän jälkeen lopullisena ja pysyvänä. Mikäli tuomioon ei voida lainkaan hakea muutosta varsinaisilla muutoksenhakekeinoilla tai laissa on asetettu nimenomainen valituskielto, tuomio saa lainvoiman heti julistamishetkestään lähtien. Esimerkiksi KKO:n ratkaisut ovat lainvoimaisia välittömästi jo antohetkellään.

OK 31:8:n mukaan tuomion purkamisen kohteena tulee olla tuomioistuinratkaisu, joka on lainvoimainen. Tuomion tulee olla lainvoimainen siihen asianosaiseen nähden, joka vaatii tuomion purkamista. Edellytyksenä ei kuitenkaan ole, että asianosainen olisi ensin hakenut muutosta purkuhakemuksen kohteena olevaan ratkaisuun varsinaisin muutoksenhakekeinoin. Riittävää on, että määräaika varsinaiselle muutoksenhauille on kulunut umpeen.⁹⁶ Purkuhakemuksen tekeminen ja sen hyväksyminen on mah-

⁹⁴ Tirkkonen 1972 s. 430; Lappalainen – Hupli 2017b s. 774.

⁹⁵ Tirkkonen 1972 s. 430 ja sama 1977 s. 268–269.

⁹⁶ Leppänen – Välimaa 1998 s. 131.

dollista, vaikka purkamisen kohderatkaisuun ei edes olisi voinut hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin.⁹⁷

Lainvoimaisuuden oikeuspoliittisena taustana on tarve turvata tuomioi-
den lopullisuus ja sitovuus tulevaisuuteen nähden. Tuomio on moitteenva-
rainen niin kauan, kun muutoksenhauille varattu suhteellisen lyhyt määrä-
aika on avoinna. Kun tuo ajanjakso on kulunut umpeen ja tuomiota vastaan
ei ole reagoitu, tuomiosta on tullut ei-moitteenvarainen eli lainvoimainen.⁹⁸
Lainvoimaisuuden lykkääntymiseksi on riittävää, että joku asianosaisista
on hakenut ratkaisuun muutosta ja asia siirtyy näin ylempään oikeusins-
tanssin tutkittavaksi.⁹⁹

Lainvoimaisuutta voidaan luonnehtia myös tuomion ominaisuudeksi,
joka on edellytyksenä oikeusvoimavaikutuksen syntymiselle. Lainvoima ja
oikeusvoima on kuitenkin erotettava toisistaan, sillä tuomion lainvoimai-
suus estää muutoksenhaun, kun taas oikeusvoima on esteenä uudelle oi-
keudenkäynnille.¹⁰⁰ Terminologisesti lainvoimasta voidaan käyttää myös
nimitystä *muodollinen oikeusvoima* ja oikeusvoimasta vastaavasti nimitys-
tä *aineellinen oikeusvoima*.¹⁰¹

Tuomioistuimen ratkaisu voi toisinaan saavuttaa vain osittaisen eli rela-
tiivisen lainvoiman. Sanottu tilanne vallitsee silloin, kun vain toinen asian-
osaisista on hakenut tuomioon muutosta. Tällöin tuomio on muutoksenha-
kuajan päätyttyä lainvoimainen ainoastaan siihen asianosaiseen nähden,
joka ei ole hakenut tuomioistuimen ratkaisuun muutosta.¹⁰² Osittainen lain-
voima voi ilmetä myös sillä tavoin, että asianosainen hakee muutosta vain
tuomion tiettyihin osiin niin, että osa tuomiosta jää häneen nähden lainvoi-
maiseksi.¹⁰³ Ylimääräisen muutoksenhaun osalta tuomion osittaisella lain-
voimaisuudella ei ole muuta merkitystä kuin se, että tuomionpurku voi-
daan kohdistaa vain siihen osaan tuomiota, joka on lainvoimainen.

⁹⁷ Jokela 2009 s. 346.

⁹⁸ Tirkkonen 1972 s. 431 ja sama 1977 s. 269.

⁹⁹ Lappalainen – Hupli 2017b s. 770.

¹⁰⁰ Lappalainen – Hupli 2017b s. 769.

¹⁰¹ Lappalainen 2001 s. 407 av. 35.

¹⁰² Tuomion yksipuolinen lainvoimaisuus ei kuitenkaan ole ehdotonta. Jos esim. hovioi-
keus on vastapuolen tekemän valituksen johdosta muuttanut tuomiota sen asianosaisen va-
hingoksi, joka on tyytynyt käräjäoikeuden tuomioon, on tällä oikeus hakea hovioikeuden
ratkaisuun muutosta niiltä osin, kuin se käräjäoikeuden ratkaisuun verrattuna on muuttunut
hänelle epäedullisemmaksi. Ks. Jokela 2015 s. 571.

¹⁰³ Tirkkonen 1977 s. 273–274. Osittainen lainvoima ilmenee erityisesti objektiivisen ku-
mulaation tilanteissa silloin, kun asianosainen hakee muutosta vain joihinkin tuomiolla
ratkaistuihin vaatimuksiin. Objektiivisesta kumulaatiosta tarkemmin ks. Lappalainen 1995
s. 422–431.

3.2.2 Tuomioistuinratkaisujen lainvoimaiseksi tulon ajankohta

Tuomion purkaminen voi tapahtua vasta sen hetken jälkeen, kun purettavaksi vaadittu tuomio tai muu tuomioistuimen päätös on tullut lainvoimaiseksi. Koska lainvoimaisuuden ajankohta on kytkeytynyt varsinaisten muutoksenhakukeinojen käyttömahdollisuuksiin, tarkastellaan seuraavaksi, milloin nämä muutoksenhakukeinot eivät ole enää asianosaisten käytettävissä.

Tuomio tulee pääsääntöisesti lainvoimaiseksi tyytymättömyyden ilmoittamiselle tai muutoksenhauille varatun määräajan viimeisenä päivänä virka-ajan päättyessä, jos tuomiota vastaan ei ole ennen tuota ajankohtaa mitenkään reagoitu. Mikäli tuomioon ei siis voi hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin, tulee se lainvoimaiseksi heti antamishetkellään.

Jos kärjäoikeuden tuomioon haetaan muutosta, on ensin tehtävä tyytymättömyyden ilmoitus seitsemän päivän kuluessa tuomion antamis- tai julistamispäivästä lukien (OK 25:5.2). Ellei ilmoitusta tehdä, tuomio tulee lainvoimaiseksi mainitun ajan päätyttyä. Tyytymättömyyden ilmoituksen jälkeen muutoksenhakijan on vielä ajettava valitus perille 30 päivän kuluessa laskettuna siitä päivästä, kun kärjäoikeuden tuomio julistettiin tai annettiin (OK 25:12.1). Mikäli tyytymättömyyttä on ilmoitettu, mutta valitusta ei siitä huolimatta ole tehty, tulee kärjäoikeuden tuomio lainvoimaiseksi 30 päivän kuluttua sen antamisesta.¹⁰⁴ Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa, että muutoksenhakijalla on poikkeuksellisissa tapauksissa myös mahdollisuus saada pidennystä valitusajalle (OK 25:13 ja 14).

Ennen kuin kärjäoikeuden ratkaisusta voi valittaa hovioikeuteen, asiassa tarvitaan pääsääntöisesti ensin jatkokäsittelylupa. Jos jatkokäsittelylupa myönnetään, tähän myönteiseen päätökseen ei saa hakea muutosta (OK 25a:19.1). Tällöin asian käsittely siirtyy hovioikeuden täysimääräiseen tutkintaan niiltä osin, kuin jatkokäsittelylupa on myönnetty. Hovioikeuden pääasiaan antama ratkaisu sekä jatkokäsittelyluvan hylkäävä päätös tulevat lainvoimaisiksi, kun hovioikeuden ratkaisu on annettu ja ratkaisua vastaan käytettävissä oleva varsinainen muutoksenhakuaika on kulunut umpeen. Hovioikeuden ratkaisuun ei ilmoiteta tyytymättömyyttä. Hovioikeuden jatkokäsittelyluvan hylkäävään ratkaisuun sekä hovioikeuden

¹⁰⁴ Tyytymättömyyden ilmoittaminen ei kuulu takaisinsaantijärjestelmään, jota käytetään muutoksenhakukeinona yksipuoliseen tuomioon. OK 12:15.1:n mukaisesti sen, jota vastaan on annettu yksipuolinen tuomio, tulee hakea takaisinsaantia 30 päivän kuluessa siitä ajankohdasta, jolloin hän on saanut yksipuolisesta tuomiosta tiedon. Muutoksenhausta yksipuoliseen tuomioon ks. *Jokela* 2015 s. 140–141.

antamaan pääasiaa koskevaan ratkaisuun haetaan muutosta pyytämällä KKO:lta valituslupaa. Määräaika valitusluvan pyytämiseen ja valituksen jättämiseen on 60 päivää hovioikeuden ratkaisun antamispäivästä (OK 30:5.1).¹⁰⁵

Jos KKO ei myönnä hovioikeuden ratkaisusta valituslupaa tai jättää sen tutkimatta, hovioikeuden tuomio saa lainvoiman tämän kielteisen ratkaisun tekohetkellä. Mikäli KKO on myöntänyt valitusluvan ja käsitellyt valituksen, saa KKO:n ratkaisu lainvoiman aina antamishetkellään. KKO:n tuomio ja päätös annetaan päivittäin sille päivälle, josta alkaen se on asianosaisten saatavissa (OK 30:27).

Muutoksenhakija voi myös OK 25:12.3:n mukaisesti peruuttaa valituksen. Jos muutoksenhakemus on peruutettu ennen kuin laissa säädetty muutoksenhakuaika on päättynyt, tuomio tulee lainvoimaiseksi vasta, kun tuo muutoksenhauulle varattu määräaika on kulunut umpeen. Jos taas muutoksenhakemus on peruutettu muutoksenhakuajan jo päätyttyä, saavuttaa tuomio lainvoimaisuuden sillä hetkellä, kun hakemus on peruutettu.¹⁰⁶ Valituksen peruuttamiseen ei pidä sekoittaa prosessitointia, jolla asianosainen ilmoittaa valitusajan kuluessa tyytyvänsä käräjäoikeuden antamaan ratkaisuun (OK 25:2.2). Tässä tapauksessa käräjäoikeuden ratkaisu saa lainvoiman tyytymisilmoituksen tekohetkellä.

Muutoksenhauulle varattua määräaikaa laskettaessa täytyy ottaa huomioon myös säädettyjen määräaikain laskemisesta annettu laki (150/1930). Määräaikojen laskemiseen saattaa vaikuttaa etenkin ns. pyhäpäiväsääntö, joka ilmenee mainitun lain 5 §:n 1 momentista (358/1966). Tämä säännös voi joskus pidentää määräaikaa seuraavaan ensimmäiseen arkipäivään, mikäli määräjän päättymispäivä on pyhäpäivä, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, joului- tai juhannusaatto taikka arkilauantai.

3.3 Kenellä on oikeus hakea tuomionpurkua?

3.3.1 Yleisesti

Tuomionpurun muodollisiin edellytyksiin kuuluu, että purkua hakevalla tulee olla niin sanottu purkulegitimaatio eli oikeus yksittäistapauksessa vaatia lainvoimaisen tuomion purkamista. Purkulegitimaatioissa on kyse

¹⁰⁵ Ks. myös *Lappalainen* 2001 s. 410–411.

¹⁰⁶ *Lappalainen – Hupli* 2017b s. 770.

eräästä muutoksenhakuoikeuden erityistilanteesta. Yleisesti ottaen muutoksenhakuoikeudessa on kysymys siitä, kenellä ylipäätään on oikeus hakea tuomioistuimen ratkaisuun muutosta.

Purkulegitimaation määräytymisen osalta luonnollisena ja itsestään selvänä lähtökohtana voidaan pitää sitä, että oikeus hakea lainvoimaisen rikostuomion purkamista kuuluu ensiprosessin asianosaisille.¹⁰⁷ Toisaalta tämä merkitsee, että muilla kuin alkuperäisen jutun asianosaisilla ei ole oikeutta turvautua tuomion purkamiseen.¹⁰⁸ Vaikka oikeudenkäymiskäärassa ei ole säännöksiä siitä, onko muilla kuin asianosaisilla oikeus purkukäytännön tekemiseen, erällä viranomaisilla on katsottu olevan oikeus hakea lainvoimaisen rikostuomion purkamista julkisen edun niin vaatien.¹⁰⁹

Purkulegitimaatiota määriteltäessä tulee kiinnittää huomiota siihen henkilöpiiriin, johon purkukäytännön kohteena olevan tuomion oikeusvoimavaikutus ulottuu.¹¹⁰ Yleisenä sääntönä purkulegitimaation määräytymisen osalta voidaan pitää sitä, että sellaisella henkilöllä, joka on tuomion oikeusvoimavaikutuksen sitoma, tulisi olla oikeus purkukäytännön tekemiseen.¹¹¹ Kyseeseen saattaa tämän johdosta tulla poikkeuksellisesti myös sellainen taho, joka ei varsinaisesti ole jutussa asianosaisen asemassa. Esimerkiksi sivuväliintulijalla, jonka väliintulointressi on välitön, on oikeus vaatia tuomion purkamista.¹¹² Tosin rikosprosessin osalta tämä voi tulla kyseeseen vain adheesioväilytyksellä eli silloin, kun rikosasian oikeudenkäynnissä käsitellään välittömästi rikokseen perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia ja sivuväliintulija tukee asiassa vastaajaa.¹¹³ Todettakoon lisäksi, että siviiliprosessissa välttämättömässä prosessinyhteydessä olevalla henkilöllä on myös oikeus hakea erikseen tuomion purkamista.¹¹⁴

Tässä artikkelissa tuomion purkamiseen oikeutettuja tahoja käsitellään siten, että ensin tarkastellaan ensiprosessin asianosaispiiriä. Asianosaistahoon luetaan tässä esityksessä myös ensiprosessissa toiminut virallinen

¹⁰⁷ *Tirkkonen* 1937 s. 170; *Lager* 1972 s. 101; *Rautio* 2017b s. 1214; *Welamson – Munck* 2016 s. 214.

¹⁰⁸ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 131.

¹⁰⁹ *Rautio* 2017b s. 1215–1216.

¹¹⁰ *Tirkkonen* 1937 s. 170–172.

¹¹¹ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 131.

¹¹² *Lager* 1972 s. 103–104. Väliintulo ei kuitenkaan voi tapahtua muutoksenhakemuksella, vaan edellytyksenä on, että väliintulija on jo osallistunut oikeudenkäyntiin. Ks. myös *Lappalainen* 1995 s. 350.

¹¹³ *Tirkkonen* 1972 s. 574. Sivuväliintulosta rikosprosessissa ks. myös *Tirkkonen* 1969 s. 338.

¹¹⁴ *Lager* 1972 s. 103–104; *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 132; *Rautio* 2017b s. 1214–1215.

syyttäjä. Tämän jälkeen käydään läpi ne viranomaiset, joilla on oikeuskäytännössä katsottu olevan oikeus purkuhakemuksen tekemiseen. Lopuksi tarkastellaan lyhyesti tuomionpurun yksityistä hakijaa koskevaa avustajapakkoa (OK 15:1.4).

3.3.2 Rikosasian asianosaiset

Tuomionpurkuhakemuksen tekemiseen ovat oikeutettuja ensinnäkin rikosasiassa alkuperäisen jutun asianosaiset eli syytetty, asianomistaja ja syyttäjä. Myös muilla oikeudenkäynnissä esiintyneillä henkilöillä voi olla oikeus hakea tuomion purkamista. Esimerkkeinä voidaan mainita oikeudenkäynnissä kuultu todistaja ja asiantuntija, joskin heillä on oikeus vaatia tuomionpurkua vain siltä osin kuin ratkaisu koskee heidän oikeuksiaan. Myös valtion varoista kustannettu avustaja voi hakea tuomion purkamista, mutta hänkin vain palkkioidensa osalta.¹¹⁵

Rikosasioissa asianomistajalla lienee ROL 1:14.3:n nojalla oikeus hakea tuomionpurkua, vaikkei hän olisikaan käyttänyt asiassa aikaisemmin puhevaltaa.¹¹⁶ Mainittu lainkohta koskee asianomistajan oikeutta hakea rikostuomioon muutosta varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla, mutta sitä voidaan soveltaa analogisesti myös ylimääräiseen muutoksenhakuun. Jos taas asianomistaja on tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeen kuollut, tuomionpurkua voivat lähtökohtaisesti vaatia ne samat henkilöt, jotka ovat ROL 1:17:n nojalla oikeutettuja käyttämään asianomistajalle kuulunutta syyteoikeutta hänen kuolemansa jälkeen.¹¹⁷

ROL 2 luvussa tarkoitettulla puolustajalla tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalla ei sitä vastoin ole oikeutta yksinään ilman päämiehensä suostumusta ja nimenomaista pyyntöä hakea tuomion purkamista tai turvautua muihinkaan ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin.¹¹⁸ Tämä on johdonmukaista jo siitä syystä, että määräys toimia rikosasian vastaajan puolustajana tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajana ei ole enää voimassa sen jälkeen, kun asiassa annettu tuomio on tullut lainvoimaiseksi.

¹¹⁵ Rautio 2017b s. 1214.

¹¹⁶ Leppänen – Välimaa 1998 s. 131.

¹¹⁷ Ks. Tirkkonen 1937 s. 217, jossa on vielä asetettu lisäedellytys, jonka mukaan asianomistajan lähiomaiset voivat vaatia purkua vain silloin, kun asianomistaja ei ole eläessään nimenomaisesti kieltänyt purkuhakemuksen tekemistä. Tällaisia tahdonilmauksia ei käytännössä anneta. Ks. syyteoikeuden siirtymisestä asianomistajan kuoleman jälkeen Jokela 2018 s. 305–306 sekä Vuorenpää 2014 s. 65–68.

¹¹⁸ Leppänen – Välimaa 1998 s. 132.

Rikosasiassa tuomitun kuoleman jälkeen purkulegitimaatio siirtynee hänen lähisukulaisilleen.¹¹⁹ Laissa ei kuitenkaan ole asiasta nimenomaista säännöstä, mutta esimerkiksi *Rautio* on katsonut, että ROL 1:17:ää tulisi soveltaa analogisesti myös määriteltäessä sitä henkilöpiiriä, jolla syytetyn kuoleman jälkeen on oikeus vaatia tuomion purkamista.¹²⁰ Tämä on luonnollista senkin vuoksi, että kyseessä on asia, joka liittyy vahvasti vainajan henkilöön.¹²¹

Suomessa on vakiintuneesti katsottu, että rikosasiassa jutussa toimineella syyttäjällä on oikeus hakea tuomionpurkua sekä syytetyn eduksi että tämän vahingoksi.¹²² Syyttäjä huolehtii rikosoikeudellisen vastuun toteutumisesta yhteiskunnan puolesta. Syyttäjän täytyy tehtävässään toimia sekä yleisen edun että asianosaisten oikeusturvan edellyttämällä tavalla.¹²³ Syyttäjän tulee siten huolehtia myös siitä, ettei rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin ryhdytä syyttömiä vastaan. Onkin luonnollista, että syyttäjällä on toimivalta turvautua tuomion purkamiseen, mikäli tuomion tultua lainvoimaiseksi ilmenee jokin seikka, jonka perusteella sen aineellista oikeellisuutta on syytä epäillä.

Syyttäjä saa ROL 1:13:n nojalla hakea muutosta myös rikosasian vastaanajan eduksi tai muuttaa vastaajan vahingoksi tekemänsä muutoksenhakemuksen tämän eduksi. Säännöstä on perusteltu muun muassa sillä, ettei syyttäjällä ole rikosprosessissa valvottavanaan omia henkilökohtaisia etuja, vaan hän toimii valtion rikosoikeudellisten etujen valvojana. Syyttäjän tehtäviin kuuluu huolehtia myös siitä, ettei ketään tuomita epäoikeudenmukaiseen rangaistukseen ja että syytettyä kohdellaan muutoinkin oikeudenmukaisesti.¹²⁴ Mainittu lainkohta ja sen perustelut antavat tulkintatukea myös sille, että syyttäjällä on oikeus vaatia tuomionpurkua syytetyn eduksi.

Syyttäjälle kuuluvan purkulegitimaation puolesta puhuvana seikkana voidaan vielä vedota vuonna 1990 Havannassa YK:n kriminaalipoliittisen maailmankongressin päätöslauselmassa hyväksytyihin syyttäjän roolia koskeviin ohjeisiin, jotka on tarkoitettu auttamaan jäsenvaltioita näiden

¹¹⁹ *Tirkkonen* 1937 s. 218; *Cars* 1959 s. 127–128.

¹²⁰ *Rautio* 2017b s. 1218.

¹²¹ Mikäli edesmennyt rikosasian vastaaja on kuitenkin tuomittu yksityisoikeudelliseen vahingonkorvaukseen, puhevalta siirtyy tältä osin vainajan kuolinpesän osakkaille. Ks. myös *Jokela* 2012 s. 61–63.

¹²² *Tirkkonen* 1937 s. 215–216; *Rautio* 2017b s. 1216.

¹²³ Syyttäjän asemasta ja tehtävistä ks. *Virolainen – Pölönen* 2004 s. 29–41 sekä *Jokela* 2018 s. 64–67.

¹²⁴ HE 82/1995 vp s. 42 ja *Vuorenpää* 2007 s. 232–235.

edistäessä syyttäjien puolueettomuutta, tasapuolisuutta ja tehokkuutta rikosprosessissa.¹²⁵ Ohjeiden mukaan syyttäjien odotetaan toimivan ennen kaikkea oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti sekä sopusoinnussa kansainvälisten ihmisoikeussopimuksien asettamien vaatimusten kanssa. Syyttäjien tulee suojella julkista etua ja ottaa huomioon myös syytetyn asema ja olosuhteet siitä huolimatta, koituvatko ne syytetyn eduksi vai tämän vahingoksi. Syyttäjien tehtävien toteuttamiseksi voidaan pitää välttämättömänä, että hänellä on oikeus hyödyntää myös ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja. Tässä yhteydessä on hyvä myös havaita, että KKO:ssa syyttäjiä edustaa syyttäjälaitoksesta annetun lain (439/2011) 10 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti valtakunnansyyttäjä.

Lisäksi voidaan todeta, että syyttäjän velvollisuus kontrolloida syytetyn etua myös ylimääräisten muutoksenhakukeinojen kannalta on entisestään korostunut ainakin sitä taustaa vasten, että purkuhakemuksen tekeminen ei ole enää niin vapaasti syytetyn käytettävissä kuin aikaisemmin. Nykyisin rikosasian vastaajan täytyy nimittäin OK 15:1.4:n mukaan käyttää KKO:ssa tuomionpurkua ja tuomiovirhekantelua koskevassa asiassa lainopillista avustajaa.

Myös Ruotsissa on vakiintuneesti katsottu, että syyttäjällä on toimivalta vaatia rikosprosessissa annetun lainvoimaisen tuomion purkamista.¹²⁶ Kuitenkin vain valtakunnansyyttäjällä on oikeus vaatia tuomion purkamista, jos asian käsittely kuuluu Ruotsin korkeimman oikeuden toimivaltaan. Mikäli purkuhakemus sen sijaan kohdistuu alioikeuden antamaan rikostuomioon ja purkuasia käsitellään hovioikeudessa, myös alemmalla syyttäjällä on oikeus vaatia tuomionpurkua.¹²⁷

3.3.3 *Viranomaistaho*

Suomalaisen tuomionpurkujärjestelmän erikoisuutena voidaan pitää sitä, että asianosaistahon lisäksi meillä on oikeuskäytännön myötä vakiintunut tietyille viranomaisille oikeus vaatia lainvoimaisen tuomion purkamista. Tilannetta voidaan pitää poikkeuksellisena ainakin siitä näkökulmasta, että näillä viranomaisilla ei ole oikeutta käyttää varsinaisia muutoksenhakukeinoja alkuperäisessä oikeudenkäynnissä. Asianosaistahon ulkopuolisten vi-

¹²⁵ Ks. Guidelines on the Role of Prosecutors. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. Ks. ohjeiden johdosta myös *Jokela* 2018 s. 71–73.

¹²⁶ Ks. *Cars* 1959 s. 127.

¹²⁷ *Welamson – Munck* 2016 s. 214.

ranomaisten purkulegitimaatio perustuu julkisen edun valvontaan. Käytännössä viranomaisilla on purkulegitimaatio etenkin siitä syystä, että ilmiselvät virheellisyydet saataisiin korjatuiksi.

Suomessa on vallinnut käytäntö, että asian ratkaissut tuomari voi hakea lainvoimaisen tuomion tai muun päätöksen purkamista syytetyn eduksi.¹²⁸ Perinteisesti on katsottu, että hakijana voi toimia myös tuomioistuimen päällikkötuomari.¹²⁹ Purkulegitimaatiota voidaan päällikkötuomarin osalta perustella sillä, että se on tarkoituksenmukaista ainakin silloin, kun ratkaisun alun perin tehnyt tuomari tai muu virkamies on siirtynyt muihin tehtäviin tai kuollut. Pääsääntöisesti tuomareiden purkuhakemusten osalta on kuitenkin noudatettu linjaa, jonka mukaan tuomari voi hakea vain ”omien” tuomioidensa purkamista. Vastaavaa järjestelmää ei tunneta muissa Pohjoismaissa.¹³⁰ *Koponen* onkin luonnehtinut tuomarille kuuluvaa purkulegitimaatiota oikeuskäytännön myötä syntyneeksi kansalliseksi kummajaiseksi, josta toisaalta olisi myös oikeuskäytännön muutoksen myötä aiheellista kokonaan luopua.¹³¹

Tapauksessa KKO 2010:77 käräjäoikeuden puheenjohtajana toiminut laamanni pyysi, että käräjäoikeuden tuomio puretaan siltä osin kuin siinä oli luettu A:n syyksi nuorena henkilönä tehdyt varkauden yritys ja vahingonteko. A oli tehnyt teot samana päivänä, jona hän oli täyttänyt 15 vuotta, joten hän ei ollut ollut teoista vielä rikosoikeudellisessa vastuussa. KKO katsoi, että tuomio oli perustunut OK 31:8:n 4 kohdassa säädettyllä tavalla ilmeisesti väärään lain soveltamiseen ja purki käräjäoikeuden tuomion edellä mainittujen rikosten osalta.

¹²⁸ *Ellilä* 1976 s. 73 ja 253; *Rautio* 2017b s. 1216. Sitä vastoin tuomari ei voi tehdä purkuhakemusta syytetyn vahingoksi. Ratkaisussa KKO 2014:10 tällainen hakemus jätettiin tutkimatta, koska sen katsottiin mm. heikentävän yleistä luottamusta rikoslainkäytön puolueettomuuteen. Tuomarilla ei ole myöskään oikeutta hakea oman tuomionsa purkamista dispositiivisissa riita-asioissa. Asian ratkaisseen tuomarin oikeus turvautua ylimääräiseen muutoksenhakuun on kuitenkin rajoitetusti mahdollista hakemusasioissa sekä indispositiivisissa riita-asioissa.

¹²⁹ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 133.

¹³⁰ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 134.

¹³¹ Ks. *Koponen* 2017 s. 60–72 ja 676. Tuomarin hakijakelpoisuus ylimääräisessä muutoksenhaussa on tulkinnanvarainen sen kysymyksen osalta, voiko tuomari tehdä ratkaisemaansa asiaa koskevan tuomiovirhekantelun. Kanteluperusteethan ovat yhteiset sekä riita- että rikosasioille, minkä lisäksi tuomiovirhekantelussa ei OK 31:1:n mukaan kiinnitetä huomiota lainkaan siihen, koituuko kantelu esim. rikosasian vastaajan eduksi vaiko vahingoksi. Epäselvää siis on, edellyttääkö tuomarin tekemän tuomiovirhekantelun hyväksyminen ensin arviota siitä, että kantelu tapahtuu syytetyn eduksi. Toisinaan tällaisen arvion tekeminen voi olla lähes mahdotonta, mikäli aiemmassa oikeudenkäynnissä on sattunut sellainen menettelyvirhe, joka vaatii jutun palauttamista takaisin alempaan instanssiin.

Tuomarin oikeutta vaatia oman tuomionsa purkamista voidaan joka tapauksessa pitää pulmallisena. Ratkaisun tehnyt tuomari ei ole asianosainen käsittelemässään asiassa, vaan hänen tehtävänsä päättyy tuomion antamiseen. Mikäli tuomarilla olisi henkilökohtainen intressi jutussa, on hän OK 13:4.1:n 1 tai 5 kohdan nojalla esteellinen käsittelemään asiaa. Koska tuomari ei voi valittaa omasta ratkaisustaan, on erikoista, että säännönmukaisien oikeussuojakeinojen käyttämiseksi varatun määräajan päättymisen jälkeen tuomarille ilmaantuu oikeus turvautua ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin. Tuomarin purkulegitimaatiota ei voida myöskään perustella sillä, että alioikeuden tuomarin tulisi huolehtia lainkäytön valvonnasta.¹³² Tämä tehtävä kuuluu pikemminkin ylemmille oikeusasteille.

Tuomarin purkulegitimaatiota voitaisiin ehkä perustella sillä näkökohdalla, että jos rikostuomio on perustunut ilmeisen väärään lain soveltamiseen, voi tuomari sen johdosta mahdollisesti joutua virkarikossyytteeseen. Tällöin tuomarilla olisi intressi saada virheellinen tuomio korjatuksi. Mainittu peruste tuntuu kuitenkin hieman ontuvalta, eikä se ole sopusoinnissa tuomarilta vaadittavan puolueettomuuden kanssa. Tuleehan tuomarilta edellyttää tasapuolisuutta sekä oikeudenkäynnin aikana että sen jälkeen. Tuomarin muutoksenhakuoikeutta vastaan puhuu vielä sekin seikka, että nykyisin yleistä etua rikosasioiden osalta valvoo syyttäjälaitos.¹³³

Myös valtioneuvoston oikeuskanslerilla ja eduskunnan oikeusasiamiehellä on vanhastaan katsottu olevan oikeus tehdä lainvoimaista tuomiota koskeva purkuhakemus.¹³⁴ Etsittäessä oikeutusta näiden viranomaisten purkulegitimaatiolle tulee painottaa heidän tehtäviään lainkäytön ja viranomaistoiminnan laillisuusvalvojina. Oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen tulee Suomen perustuslain (PL, 731/1999) 108 ja 109 §:n nojalla valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset noudattavat toiminnassaan lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäviään hoitaessaan laillisuusvalvojen täytyy valvoa myös perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Tätäkin taustaa vasten voidaan pitää perusteltuna sitä, että ylimmät laillisuusvalvojat

¹³² Lager 1972 s. 111.

¹³³ Leppänen – Välimaa 1998 s. 134. Hygieenisempänä menettelytapana voitaisiin ehkä pitää sitä, että asian ratkaissut tuomari ilmoittaa jutussa toimineelle syyttäjälle tuomion antamisen jälkeen havaitsemastaan virheestä. Tällöin syyttäjä ryhtyisi tarvittaviin toimenpiteisiin joko säännönmukaisin muutoksenhakukeinoin tai, mikäli tuomio on jo ehtinyt tulla lainvoimaiseksi, tekemällä KKO:lle purkuhakemuksen.

¹³⁴ Tirkkonen 1937 s. 215 ja sama 1972 s. 574 ja av. 42.

ovat oikeutettuja turvautumaan kaikkiin mahdollisiin keinoihin selvien virheellisyksien korjaamiseksi.¹³⁵

Oikeusrekisterikeskuksella on oikeus purkuhakemuksen tekemiseen sakkoa ja menettämisestä koskevista asioista.¹³⁶ Oikeuskäytännössä on katsottu, että myös Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus ylimääräiseen muutoksenhakuun vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoa koskevista asioista, vaikkei Rikosseuraamuslaitoksella olekaan näissä asioissa asianosaisasemaa.¹³⁷ Rikostuomion täytäntöönpanosta vastaavilla viranomaisilla on oikeus tehdä purkuhakemus, kunnes tuomion täytäntöönpano on saatettu loppuun.¹³⁸ Huomautettakoon myös, että sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa annetun lain 126 §:n 3 momentin mukaan säännöksessä tarkoitettu kurinpitoesimies voi hakea kurinpitopäätöksen poistamista tai purkamista, mikäli kurinpitoasia pitäisi käsitellä uudelleen tai kurinpitopäätöstä olisi muutettava kurinpitoasian vastaajan vahingoksi. Lainkohta oikeuttanee säännöksessä tarkoitettua kurinpitoesimiehen hakemaan purkua myös kurinpitoasian vastaajan eduksi, mikäli tällaiselle hakemukselle poikkeuksellisesti ilmenee tarvetta.

Lopuksi voidaan vielä vertailun vuoksi todeta, että hallintolainkäytön puolella KHO:lla on lakiin perustuva oikeus käyttää purkutoimivaltaa oma-aloitteisesti.¹³⁹ Tämä käy ilmi HLL 64 §:n 1 momentista, jonka mukaan KHO:ssa vireillä olevan asian ratkaisemisen yhteydessä voidaan

¹³⁵ Oikeudenkäyntiä hallintoasioissa koskevaan uuteen lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös, jonka mukaan ylimmillä laillisuusvalvojilla on oikeus vaatia hallintoasiassa annetun päätöksen purkamista, ks. HE 29/2018 vp s. 56 ja 188.

¹³⁶ *Rautio* 2017b s. 1216–1217. Ks. myös KKO 2016:27, jossa katsottiin, ettei Oikeusrekisterikeskuksella ollut oikeutta valittaa käräjäoikeuden päätöksestä, joka koski toisen Euroopan unionin jäsenvaltion viranomaisen tekemän taloudellista seuraamusta koskevan päätöksen tunnustamista ja täytäntöönpanoa Suomessa. Oikeusrekisterikeskuksen tekemä ennakkopäätösvalitus jätettiin siten puuttuvan muutoksenhakuoikeuden vuoksi tutkimatta. KKO katsoi ratkaisussaan, että vaikka Oikeusrekisterikeskuksella ei ollut oikeutta turvautua asiassa varsinaisiin muutoksenhakukeinoihin, sillä oli oikeus tehdä asiaa koskeva ylimääräinen muutoksenhakemus. Tämän johdosta KKO piti Oikeusrekisterikeskuksen valituskirjelmää ratkaisusta ilmeneviltä osilta tuomiovirhekanteluna, joka siirrettiin OK 31:2.1:n nojalla hovioikeuden käsiteltäväksi.

¹³⁷ Ks. esim. KKO 2004:25, KKO 2013:95 ja KKO 2015:9.

¹³⁸ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 134; *Rautio* 2017b s. 1216–1217.

¹³⁹ Ks. *Hallberg – Ignatius – Kanninen* 1997 s. 410–411. Korostettakoon, että HLL 64 §:n 1 momentti ei tarkoita sitä, että KHO valvoisi yleisesti hallinto- tai hallintolainkäyttöpäätösten oikeellisuutta. Hallintomenettelyssä tai hallintoprosessissa annetun päätöksen purkaminen viran puolesta vaatii asiayhteyttä KHO:ssa vireillä olevaan asiaan. Viran puolesta tapahtuva purkaminen tulee muutenkin kyseeseen vain poikkeuksellisesti. Perusteena voi olla esim. se, että valitus ei puuttuvan muutoksenhakuoikeuden vuoksi voi johtaa tulokseen,

käsiteltävänä olevaan asiaan liittyvä päätös purkaa ilman hakemusta tai esitystä. Vastaavaa säännöstä ei ole OK 31 luvussa. Koska purkumonopoli yleisen lainkäytön alalla kuuluu pääsääntöisesti KKO:lle, olisi luonnollista, että se voisi oikaista selvästi virheellisiä lainvoimaisia tuomioita ilman nimenomaista purkuhakemustakin. Eräänlainen oma-aloitteinen, mutta rajattu oikaisutoimivalta KKO:lla on OK 26:2:n (650/2010) nojalla ainakin rikosasioissa.¹⁴⁰ OK 26:2.1:n mukaan näet rangaistusvaatimuksesta annettua ratkaisua voidaan muuttaa syytetyn eduksi silloinkin, kun vain syyttäjä on hakenut muutosta. Sanottu lainkohta oikeuttaa poikkeamaan syyttäjän muutosvaatimuksesta, mutta vain muutoksenhaun alaisilta osin. Muutoksenhaun kohteen laajentaminen ei siis ole mahdollista eli tuomion lainvoimaisiksi jääneisiin osiin ei voida puuttua.¹⁴¹ OK 26:2.2:n mukaan myös syyllisyyskysymys voidaan muutoksenhaussa tutkia siitä huolimatta, että muutosta on haettu vain rangaistusseuraamukseen, mikäli syyllisyyskysymyksen tutkimiseen on erityinen syy.¹⁴² Tällöinkin asian laajempi tutkiminen on mahdollista vain siltä osin kuin asia on muutoksenhaun kohteena. Lainkohdassa tarkoitettu erityinen syy on käsillä ainakin silloin, kun syytön tulisi tuomituksi tai jutussa annettaisiin aineellisen oikeuden vastainen tuomio syytetyn vahingoksi.¹⁴³ Kyseessä lienee käytännössä jokin OK 31:8:ssä säädetty purkuperuste.

3.3.4 Avustajapakko purkumenettelyssä

Rikosasian asianosaisten purkulegitimaatiota tarkasteltaessa tulee kiinnittää huomiota vuoden 2013 alusta voimaan tulleeseen uudistukseen, jolla asetettiin ns. avustajapakko koskien eräitä OK 31 luvussa säädettyjä ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja ja niiden käsittelyä KKO:ssa. Pääsääntöisesti asianosainen, jota ei ole määrätty saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, saa käyttää asiamiestä (OK 15:1.1). Tuomioistuimessa läsnä olevalla asianosaisella on OK 15:1:3:n mukaan oikeus käyttää oikeu-

vaikka päätös on ilmiselvästi virheellinen. Esimerkkinä oma-aloitteisesta purkamisesta voidaan mainita ratkaisu KHO 2017:186.

¹⁴⁰ Huomautettakoon, että OK 26:2:ssä puhutaan pelkästään hovioikeudesta. Sanottua säännöstä voitaneen kuitenkin soveltaa analogisesti myös korkeimpaan oikeuteen. Ks. myös *Violainen* 1977 s. 164–166 ja *Lager* 1975 s. 95–96.

¹⁴¹ Ks. myös KKO 2014:46, perustelujen kohdat 32 ja 34 sekä *Jokela* 2010 s. 303–304 ja HE 33/1997 vp s. 79.

¹⁴² *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 67 ja 121–122. Ks. myös *Rautio* 2017a s. 1200 ja *Jokela* 2010 s. 305–306.

¹⁴³ *Jokela* 2015 s. 680.

denkäyntiavustajaa. Myös syytetyn ihmisoikeuksien toteutuminen edellyttää, että hän saa puolustautua joko henkilökohtaisesti taikka itse valitsemansa asiamiehen välityksellä (EIS 6 artiklan 3c kohta ja KP-sopimuksen 14 artiklan 3d kohta). Rikosprosessissa syytetyllä on henkilökohtainen läsnäolovelvollisuus oikeudenkäynnissä vain silloin, kun hän on kyseisen rikoksen johdosta vangittuna (ROL 8:3).

Asianosaisella on oikeus itse valita avustajansa tai asiamiehensä. Tätä asianosaisen oikeutta käyttää oikeudenkäynnissä avustajaa ei missään tilanteessa voida häneltä kieltää. Asianosaisen valinta-oikeutta rajoittaa kuitenkin se, että valinnan tulee kohdistua henkilöön, joka täyttää OK 15 luvun 2 ja 3 §:ssä asiamiehelle ja oikeudenkäyntiavustajalle asetetut kelpoisuusvaatimukset. Suomen laki ei siis sisällä yleistä asianajajapakkoa eli laki ei velvoita asianosaisia turvautumaan oikeudenkäynnissä asiamieheen tai oikeudenkäyntiavustajaan, vaan oikeudenkäyntikelpoinen asianosainen voi aina halutessaan ajaa asiaansa myös itse.¹⁴⁴

Nykyään tähän edellä mainittuun asianajajapakkoa koskevaan pääsääntöön on kuitenkin tullut merkittävä poikkeus, kun OK 15:1:ään otettiin 4 momentti, jonka mukaan muun hakijan kuin viranomaisen on käytettävä KKO:ssa OK 15:2:ssä asetetut kelpoisuusehdot täyttävää oikeudenkäyntiasiamiestä tai -avustajaa, kun asia koskee tuomiovirhekantelua tai tuomion purkamista. Tämä uusi 4 momentti liittyi luvan saaneita oikeudenkäyntiavustajia koskevaan lainuudistukseen¹⁴⁵ ja sillä pyrittiin mm. kohdentamaan KKO:n resursseja ja parantamaan näin sen työtilannetta, koska uudistuksen arvioitiin vähentävän selvästi aiheettomia purkuhakemuksia.¹⁴⁶ Pääsääntöisesti ylimääräiseen muutoksenhakuun turvautuvan on siis käytettävä asiassa joko asianajajaa, julkista oikeusavustajaa tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa.

¹⁴⁴ *Lappalainen – Hupli* 2017a s. 457.

¹⁴⁵ Ks. luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annettu laki (715/2011) ja HE 318/2010 vp s. 16–20.

¹⁴⁶ Avustajapakon siis todettiin nostavan ylimääräisten muutoksenhakemusten laatua. Tämä lainmuutoksen perusteluissa (HE 318/2010 vp s. 31) lausuttu näkökohta näyttäisi kuitenkin olevan hieman ristiriidassa sen seikan kanssa, että käytännössä KKO tutkii ylimääräisen muutoksenhaun tultua vireille sekä tuomionpurun että tuomiovirhekantelun täyttymisedellytykset ainakin rikosasian vastaajan eduksi siitä riippumatta, miten muutoksenhakemus on muotoiltu. Ks. *Koponen* 2017 s. 666–667 ja *Vähätalo* 2017 s. 511–512. Vrt. *Virolainen* 1977 s. 317–318 ja *Halila* LM 1964 s. 37. KKO näyttää siis tutkivan ylimääräisen muutoksenhaun edellytykset varsin hakijaystävällisesti. Tällöin hakijan lainopillisen avustajan ei tarvitse tehdä etukäteen kovin laajaa arviota siitä, onko hakemuksessa edullisinta nojautua tuomiovirhekantelun vaiko tuomionpurun edellytyksiin.

Toisaalta ylimääräistä muutoksenhakua koskevaa avustajapakkoa voidaan myös kritisoida. Esimerkiksi *Jokela* on todennut, että avustajapakkoa tukevat perustelut ovat asianmukaisia, mutta soveltuisivat myös moniin muihin asioihin.¹⁴⁷ Tuomiovirhekantelua ja tuomion purkamista koskeva menettely on sinänsä varsin yksinkertainen, eikä se tältä kannalta puoltaisi juuri näitä asioita koskevaa avustajapakkoa. Purkuhakemuksen laatimiseen verrattuna esimerkiksi haastehakemuksen ja valituskirjelmän tekeminen on huomattavasti vaikeampaa. Ei ole myöskään hyväksyttävää, että päätösvalta viimesijaisen oikeussuojakeinon käyttämisestä siirtyy käytännössä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajalle. Toisaalta kyseenalaista on jo sekin, onko ylimääräisten muutoksenhakeinojen käyttämiseen olemassa riittävästi halukkaita avustajia.¹⁴⁸

Avustajapakko ei koske ylimääräistä muutoksenhakua muissa tuomioistuimissa, kuten esimerkiksi hovioikeudessa tai KHO:ssa¹⁴⁹. Haettaessa menetetyn määräjän palauttamista se ei ole voimassa myöskään KKO:ssa. Kantelu- ja purkuasioissa avustajapakko koskee säännöksen mukaan vain yksityisiä henkilöitä eli sellaisia hakijoita, jotka eivät ole viranomaisia. Jos purkua hakee viranomainen, kuten syyttäjä tai valtioneuvoston oikeuskansleri, ei viranomaishakijan tarvitse käyttää edellä mainitut kelpoisuusvaatimukset täyttävää asiamiestä tai oikeudenkäyntiavustajaa.¹⁵⁰ Avustaja-

¹⁴⁷ Ks. myös *Määttä* 2013 s. 426, jossa todetaan, että avustajapakon laajentamiselle olisi painavia perusteita myös rikoslainkäytön alalla. *Määttä* katsoo, että avustajapakon laajentaminen voisi olla perusteltua etenkin ROL 7 luvussa tarkoitettuihin juttuihin, joissa asianomistaja ajaa syytettä yksin. Asianomistajan ajamat rikosjutut ovat tuomioistuimen näkökulmasta työläitä, sillä ne vaativat usein enemmän valmistelua kuin syyttäjävetoiset jutut. Mainitussa asiaryhmässä avustajapakko voisi myös karsia sellaisia hakemuksia, joilla ei ole menestymismahdollisuuksia ja joiden tekemistä asianosaisten oikeusturva ei edellytä.

¹⁴⁸ *Jokela* 2012 s. 72.

¹⁴⁹ Oikeudenkäyntiä hallintoasioissa koskevan uuden lain myötä avustajapakko ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös ylimääräistä muutoksenhakua KHO:ssa, ks. HE 29/2018 vp s. 56 ja 188–189.

¹⁵⁰ Viranomainen voi olla oikeudenkäynnin asianosaisena muutenkin kuin vain lakisääteisiä tehtäviä hoitaessaan. Esimerkiksi kunta voi olla rikosasiassa asianomistajana taikka riita-asian osapuolena. OK 15:1.4:n perusteluissa (HE 318/2010 vp s. 54) todetaan, että avustajapakko ei koske viranomaisia, kuten esimerkiksi syyttäjä- tai vankeinhoitoviranomaisia. Viranomaisen käsite pitäneekin ymmärtää laajasti, jolloin säännöksen tulokinnassa ei liene tarpeellista tehdä erottelua sen mukaan, mille hallinnon alalle viranomaishakija organisatorisesti sijoittuu tai kuuluuko tuomioistuimessa edustaminen viranomaisen lakisääteisiin tehtäviin. Mikäli tuomionpurun hakijana on siis jokin muu kuin oikeuslaitoksen piiriin lukeutuva viranomainen, esim. juuri kunta, ei tällaisenaan viranomaishakijan tarvinne purkuhakemuksen tekemisessä turvautua oikeudenkäyntiavustajaan. Avustajapakon ulottuvuutta viranomaishakijaan rajoittanee vielä sekin seikka, että työ- tai virkasuhhteessa päämieheensä oleva ns. ”talojuristi” saa muutoinkin esiintyä oikeudessa päämieheensä avustajana tai edustajana, mikäli hän on rehellinen ja tehtävään sopiva eikä hän ole

pakko ei kuitenkaan ulotu purkamista vaativan asianosaisen vastapuoleen taikka siihen henkilöön, joka purkuhakemuksen johdosta tulee asiassa kuultavaksi.¹⁵¹

Tapauksessa KKO 2014:77 oli kysymys siitä, koskeeko OK 15:1.4:ssa säädetty avustajapakko myös sellaista tuomiovirhekantelun tekijää, joka täyttää OK 15:2.1:ssa oikeudenkäyntiavustajalle asetetut kelpoisuusehdot ja voiko nämä kelpoisuusehdot täyttävä henkilö laatia ylimääräisen muutoksenhakemuksen myös omassa asiassaan. Tapauksessa asianosaisena oikeudenkäynnissä ollut varatuomari P vaati hovioikeuden lainvoimaisen tuomion poistamista itse laatimallaan hakemuksella. KKO jätti hakemuksen tutkimatta, koska P ei ollut OK 15:1.4:n mukaisesti käyttänyt tuomiovirhekantelua koskevassa asiassa oikeudenkäyntiasiamiestä.

3.4 Purkuintressi

3.4.1 Yleisesti

On olemassa vielä kolmas muodollinen edellytys, jonka tulee täytyä ennen kuin tuomionpurkua koskeva asia voidaan ottaa tutkittavaksi. Lainvoimaisen tuomion purkaminen vaatii ns. purkuintressin täyttymistä. Purkuhakemukseen ei lähtökohtaisesti suostuta, jos hakijalla ei ole oikeudellista intressiä purun hakemiseen. Purkuhakemuksen kohdetuomion on siis oltava hakijalle vastainen eli hakijalla täytyy olla oikeussuojan tarve.¹⁵² Purkuintressiä arvioitaessa pääsääntönä on, että hakijan täytyy hyötyä tuomion purkamisesta. Näin ollen purkuhakemus, joka koituisi hakijan itsensä vahingoksi, jätetään tutkimatta.¹⁵³

Purettavaksi vaaditun rikostuomion tulee olla jossain suhteessa syytetylle haitallinen, jotta purkuhakemukseen voitaisiin suostua. Tuomio on rikosasiassa syytetylle vastainen, jos se kohdistaa syytettyyn jonkin negatiivisen seuraamuksen tai moitteen. Rangaistuksen määrällä tai ankaruudella ei ole vaikutusta purkuintressin arvioinnissa, vaan ratkaiseva merkitys on annettava rikostuomion tosiasiallisille haitallisille vaikutuksille. Täten

konkurssissa tai hänen toimintakelpoisuuttaan ei ole rajoitettu (OK 15:2.2). Ks. myös *Linna* 2012 s. 32–33.

¹⁵¹ *Lappalainen – Hupli* 2017a s. 457.

¹⁵² *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 134.

¹⁵³ *Rautio* 2017b s. 1217.

myös RL 6:12:n nojalla tehty päätös, jolla syytetty on jätetty rangaistukseen tuomitsematta, voi olla purkamisen kohteena. Tuomitsematta jättämiseen sisältyy syytettyyn kohdistuva moitearvostelu, koska tekijän todetaan syyllistyneen syytteessä kuvattuun rikokseen, vaikkei hänelle teon johdosta määrätäkään julkisoikeudellista seuraamusta.

Tuomion vastaisuus ilmenee useimmiten tuomiolauselmaasta eli tuomion lopputuloksesta. Myös tuomion perusteluita koskevan purkuhakemuksen tekeminen lienee mahdollista, sillä perusteluista saattaa joiltakin osin aiheutua haittaa asianosaiselle.¹⁵⁴ *Rautio* on kuitenkin katsonut, että purkukynnys ylittyy tällaisissa tapauksissa yleensä vain poikkeuksellisesti.¹⁵⁵

Purkuintressin ei voida katsoa poistuneen edes niissä tapauksissa, joissa asianosainen on jo suorittanut purkamisen kohdetuomiossa asetetut velvoitteet tai sanktiot. Tuomionpurku syytetyn eduksi lienee mahdollista siitäkin huolimatta, että purkuhakemuksen kohteena olevan rikoksen syyteoikeus on jo vanhentunut. Rikosasiassa tuomion purkaminen syytetyn eduksi on mahdollista myös silloin, kun syytetty on tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeen kuollut.¹⁵⁶ Tällöinhän oikeus purun hakemiseen on siirtynyt syytetyn lähiomaisille. Kunnioitussyihin nojautuen maineen puhdistaminen ja rikollisen leiman poistaminen riittävät purkukynnyksen ylittämiseen myös tuomitun kuoleman jälkeen. Tuomitun kuolema ei siis sinänsä ole este tuomionpurun toimittamiselle hänen edukseen, mutta syytetyn kuolema tuomion antamisen ja lainvoimaiseksi tulon jälkeen ei voi olla ainoa peruste tuomion purkamiselle.

Syytetyn kuolemaan liittyy vielä eräs erityistilanne. Mikäli rikosasian vastaaja kuolee oikeudenkäynnin aikana, lausunnon antaminen rangaistusvaatimuksesta raukeaa. Toisinaan voi kuitenkin käydä niin, että tieto syytetyn kuolemasta ei tavoita tuomioistuinta ennen asian ratkaisemista ja vainaja tuomitaan rangaistukseen. Tällainen vaara on olemassa etenkin kansliatuomioiden sekä rikosasian kirjallisen menettelyn kohdalla. Kuolleen henkilön tuomitseminen rangaistukseen on virhe, joka tulisi korjata. Tällöin voidaan turvautua joko tuomionpurkuun tai tuomiovirhekanteluun.¹⁵⁷

¹⁵⁴ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 134. Ks. myös *Jokela* 2010 s. 174. Tuomion perusteluihin kohdistuva muutoksenhaku on sallittua esim. silloin, kun muutoksenhakija pystyy osoittamaan, että hänellä todella on oikeudellinen tarve tai muu riittävä intressi saada tuomion perusteluissa oleva lausuma kumotuksi tai muutetuksi. Rikosasioissa kielto valittaa tuomion perusteluista ei muutoinkaan ole niin ehdoton kuin siviiliproessin puolella.

¹⁵⁵ *Rautio* 2017b s. 1217. Ks. myös *Lager* 1972 s. 118.

¹⁵⁶ Ks. *Tirkkonen* 1937 s. 218–219 sekä *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 132.

¹⁵⁷ Ks. *Koponen* 2017 s. 134–135. Hakijana voi tällaisessa tilanteessa toimia esim. asian ratkaissut tuomari, täytäntöönpanoviranomainen tai syytetyn oikeudenomistaja.

Purkuhakemus tulee kyseeseen OK 31:8:n 3 kohdan perusteella, koska syytetyn kuolemaa voidaan tässä tilanteessa pitää säännöksen tarkoittamana uutena selvityksenä. Toisaalta myös tuomiovirhekantelun tekeminen OK 31:1.1:n 1 kohdan nojalla on mahdollista, sillä vainajaan kohdistuva rangaistusvaatimus tulisi jättää tutkimatta. Tarkennettakoon vielä, että rikosasian vastaajan kuolema prosessin aikana johtaa pelkästään syytteen raukeamiseen. Tuomiota ei tällöin voida purkaa taikka poistaa vahingonkorvaus- tai konfiskaatiovaatimuksen osalta. Näiltä osin lainvoimainen tuomio sitoo kuolleen henkilön oikeudenomistajia.¹⁵⁸

Sitä vastoin viranomaisaloitteisissa purkuhakemuksissa ei purkulegenitiimaation ohella voida edes puhua samanlaisesta purkuintressistä kuin asianosaisaloitteisten purkuhakemusten kohdalla. Näissä tilanteissa purkuintressi määräytyy virheellisen ratkaisun merkityksen ja yleisen yhteiskunnallisen edun kautta, sillä purkuvaatimuksen kohteena olevaa ratkaisua ei voida pitää viranomaiselle vastaisena. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että viranomaisella ei ole asiassa valvottavanaan omia henkilökohtaisia intressejä.

3.4.2 Armahduksen vaikutus tuomionpurkuun

Purkuintressiä arvioitaessa voidaan vielä tarkastella sitä, mikä vaikutus tasavallan presidentin myöntämällä armahduksella on rikostuomion purkamiselle. PL 105 §:n 1 momentin mukaan tasavallan presidentti voi yksittäistapauksessa saatuaan lausunnon KKO:lta armahtaa tuomioistuimen määräämästä rangaistuksesta tai muusta rikosoikeudellisesta seuraamuksesta joko kokonaan tai osittain. Armahdusinstituutiolla, josta voidaan käyttää myös nimitystä lainlievennysvalta, on historiallisesti pitkät perinteet ja sillä pyritään luomaan joustoa muutoin liian kankeaksi jäävään rikosoikeusjärjestelmään.¹⁵⁹

Presidentille kuuluva armahdusoikeus ei ole luonteeltaan lainkäyttöä, vaikka armahduksesta säädetään lainkäyttöä koskevassa PL 10 luvussa. Armahduksella on katsottu olevan asiallinen yhteys lainkäyttöön, minkä vuoksi kyseinen säännös otettiin lainkäyttöasioita koskevaan perustuslain lukuun.¹⁶⁰ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että presidentti-instituutio asetuisi lainkäyttöorganisaation huipulle. Presidentti ei voi puuttua riippumat-

¹⁵⁸ Jokela 2012 s. 67–68.

¹⁵⁹ Jyränki – Husa 2012 s. 330; Kotkas 1999 s. 85 ja 98–99.

¹⁶⁰ Ks. HE 1/1998 vp s. 161.

tomien tuomioistuinten antamiin ratkaisuihin eikä myöskään kumota tai muuttaa hallintoviranomaisten päätöksiä.

Armahduksen myöntämisen edellytyksenä on, että asiasta on hankittu KKO:n lausunto. Mikäli sanottua lausuntoa ei ole hankittu, presidentillä ei ole muuta mahdollisuutta kuin hylätä hakemus.¹⁶¹ Presidentti ei kuitenkaan ole sidottu KKO:n kantaan, vaan voi halutessaan poiketa siitä. Armahduspäätös perustuu tasavallan presidentin harkintaan eikä PL 105 §:ssä edes luetella edellytyksiä, joiden nojalla armahdus voidaan myöntää. Presidentti ei myöskään perustele armahdusasioissa antamia päätöksiä, oli kyseessä sitten myönteinen tai hylkäävä päätös.¹⁶² Armahduspäätöstä ei perustella edes silloin, kun tasavallan presidentti poikkeaa KKO:n lausunnotta suuntaan tai toiseen. Presidentti tekee armahdusta koskevan päätöksen oikeusministerin esittelystä ilman valtioneuvoston yleisistunnon tekemää ratkaisuehdotusta.

Presidentillä oleva armahdusvalta on yksittäistapauksellista ja armahduksen kohteena on aina yksittäinen armahtamishetkellä yksilöitävissä oleva henkilö. Armahduksen kohteena voi olla tuomioistuimen määräämä rangaistus tai muu rikosoikeudellinen seuraamus, kuten esimerkiksi ajo-kielto, menettämisseuraamus tai veronkorotus.¹⁶³ Presidentti ei sitä vastoin voi myöntää armahdusta esimerkiksi vahingonkorvausvelvollisuudesta, maasta karkottamisesta tai konkurssiin asettamisesta. Armahdusvalta ei ulotu myöskään syytteen nostamiseen.¹⁶⁴

Armahdus poistaa teon rikosoikeudelliset seuraamukset joko kokonaan tai osittain, mutta ei pyyhi pois itse rikosta.¹⁶⁵ Armahdus merkitsee rangaistuksen tai seuraamuksen lieventämistä ja armahduksella voidaan määrätä rangaistukseen tuomittu myös ehdonalaiseen vapauteen. Armahduksen edellytyksenä on tuomion lainvoimaisuus, joka on edellytyksenä myös rikostuomion purkamiselle. Armahduksella ja tuomionpurulla on kuitenkin se oikeussystemaattinen ero, että armahdus yksittäiseen asiaan kohdistuvana on luonteeltaan paremminkin harkinnanvaraisuuteen perustuva hallinnollinen päätös, kun taas tuomion purkaminen lukeutuu ylimääräisenä

¹⁶¹ *Jyräki – Husa* 2012 s. 330.

¹⁶² *Kotkas* 2003 s. 291. Ks. myös *Kotkas* 1999 s. 87–88. Koska armahduspäätöksiä ei perustella, niiden taustalla vaikuttavat tekijät eivät tule näkyviin. Mikään ei siten nykyisinkään estäne sitä, että tasavallan presidentti käyttäisi armahdusvaltaa esim. omien poliittisten tavoitteidensa tai henkilökohtaisten intressiensä edistämiseen.

¹⁶³ HE 1/1998 vp s. 161.

¹⁶⁴ *Saraviita* 2011 s. 904.

¹⁶⁵ *Jyräki – Husa* 2012 s. 331.

muutoksenhakukeinona lainkäytön alaan.¹⁶⁶ Armahdus ei myöskään merkitse aikaisemman prosessuaalisen olotilan palautumista, mihin puolestaan tuomionpurulla lähtökohtaisesti pyritään.

Tuomionpurun ja armahduksen välistä eroa voidaan luonnehtia myös siten, että tuomionpurku tulee kyseeseen vain silloin, kun langettava rikostuomio on selvästi virheellinen tai se perustuu vakavaan erehdykseen. Tuomion purkaminen on oikeussuojakeino, jota armahdus ei ole. Armahduksen peruste ei ole oikeudellinen, vaan armahdusta anottaessa huomiota kiinnitetään langettavan tuomion kohtuuttomuuteen ja haitallisiin seuraamuksiin esimerkiksi tuomitun perhe-elämälle tai elämänlaadulle.¹⁶⁷ Koska armahdusanomukseen suostuminen riippuu vahvasti tasavallan presidentin henkilöstä ja hänen arvoistaan, armahdusinstituutiota voidaan pitää vaikeasti ennakoitavana. Armahduksen menestymisestä ei ole varmoja takeita eikä liene edes mahdollista nimetä sellaista perustetta, jonka vallitessa armahdukseen aina suostuttaisiin.¹⁶⁸

Armahduksen ja tuomionpurun välillä ei vallitse keskinäistä riippuvuussuhdetta eikä mikään estäne sitä, että tuomionpurkuhakemus ja armahdusasia olisivat vireillä samanaikaisesti. Huomionarvoista kuitenkin on, että mikäli tuomio puretaan ja asian käsittely palautetaan takaisin alempaan instanssiin, armahdusta voi anoa vasta, kun uudessa käsittelyssä annettu tuomio on tullut lainvoimaiseksi. Vaikka tuomionpurun seurauksena aiemmin tuomittua lainvoimaista rangaistusta siis alennettaisiin syytetyn eduksi, hän voi tästä huolimatta edelleen anoa tasavallan presidentiltä armahdusta jäljellä olevasta rangaistuksesta.

Tasavallan presidentin myöntämä armahdus ei siis ole este lainvoimaisen tuomion purkamiselle eikä presidentin armahdusvaltaa voida pitää korvikkeena tuomionpurkumenettelylle. Vaikka syytetty olisikin armahduksella kokonaan tai osittain vapautettu rangaistuksen suorittamisesta, armahdetulla voi edelleen olla intressi saada häntä koskeva rikostuomio puretuksi ja syyllisen leima poistetuksi. Tuomionpurkuhakemuksen menestyminen tarkoittaa, että purkamisen kohdetuomion sisältö muuttuu tuo-

¹⁶⁶ Ks. *Tirkkonen* 1937 s. 47.

¹⁶⁷ Ks. myös *Kotkas* 2003 s. 291–292.

¹⁶⁸ Armahdusinstituution merkitystä on entisestään vähentänyt myös se seikka, että nykyisin elinkautisvankien vapautuminen ehdonlaiseen on mahdollista muutenkin kuin vain presidentin armahduksella. Rikoslain 2c luvun 10 §:n (1099/2010) mukaan elinkautiseen vankeuteen tuomittu voidaan päästää ehdonlaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilasaoloaikaa on kertynyt 12 vuotta. Ehdonlaiseen vapauteen päästäminen on harkinnanvaraista. Vapauttamisesta päättää Helsingin hovioikeus. Ks. myös elinkautisvankien vapauttamismenettelystä annettu laki (781/2005).

mitulle edullisemmaksi tai että asia otetaan uuteen käsittelyyn. Sitä vastoin presidentin myöntämä armahdus ei kohdistu tuomioistuinratkaisun sisältöön. Myönteisen armahduspäätöksen vaikutus kohdistuu vain tuomitun rangaistuksen tai rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöönpanoon.¹⁶⁹

4 SYYTETYN EDUKSI TAPAHTUVAN TUOMIONPURUN AINEELLISET EDELLYTYKSET

4.1 Yleisesti

OK 31 luvun purkuperusteita säädettäessä on huomioitu se seikka, että rikos- ja riita-asioissa annettujen tuomioiden purkamisessa tulee noudattaa osittain eri periaatteita.¹⁷⁰ Tämän vuoksi kummankin jutturyhmän osalta purkuperusteet eroavat toisistaan ainakin hieman. Vastaavasti rikosasioiden osalta purkuperusteet eroavat olennaisesti toisistaan sen suhteen, vaaditaanko tuomionpurkaa syytetyn eduksi (OK 31:8) vaiko hänen vahingokseen (OK 31:9).

Purkuedellytykset syytetyn eduksi ovat kaikista laajimmat. Riita-asioiden purkuperusteet ovat melkein yhtä laajat, sillä OK 31 luvun 7 ja 8 §:t ovat keskenään lähes identtisiä. Sitä vastoin tuomion purkaminen syytetyn vahingoksi voi tapahtua vain tiukkojen edellytysten vallitessa. Tuomiota ei esimerkiksi voida purkaa syytetyn vahingoksi, jos tuomio on perustunut ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Tämä on perusteltua siksi, että tuomion purkaminen syytetyn vahingoksi puuttuu kaikkein syvimmin asianosaisen asemaan. OK 31:9:ää sovelletaankin varsin harvoin.¹⁷¹

Purkuperusteilla tarkoitetaan niitä OK 31 luvussa säädettyjä aineellisia edellytyksiä, joiden perusteella lainvoimainen tuomio voidaan purkaa. OK 31:8 sisältää tyhjentäviksi katsottavat säännökset siitä, millä perusteilla lainvoimainen rikostuomio voidaan purkaa syytetyn eduksi. Huomionarvoista on myös se, että vaikka sanotun säännöksen mukaan tuomio *voidaan* purkaa, ei purkuinstanssilla kuitenkaan ole tässä suhteessa laajaa harkintavaltaa. Tuomio täytyy aina purkaa, jos jokin laissa säädetty purkuperuste on käsillä.¹⁷²

¹⁶⁹ Ks. *Tirkkonen* 1937 s. 46 ja 213.

¹⁷⁰ *Tirkkonen* 1972 s. 564 ja *sama* 1977 s. 424.

¹⁷¹ *Rautio* 2017b s. 1228.

¹⁷² *Rautio* 2017b s. 1209; *Frände* 2017a s. 31–32; *Ekelöf – Edelstam* 2008 s. 178.

Voidaan vielä painottaa, että tuomion purkamisen muodolliset ja aineelliset edellytykset on pidettävä erillään toisistaan. Purkuhakemus jätetään nimittäin tutkimatta, jos purkamiselle asetetut muodolliset edellytykset eivät täyty. Vastaavasti purkuhakemus hylätään, jos aineellisia edellytyksiä tuomion purkamiselle ei ole olemassa eli käsillä ei ole jotakin OK 31 luvussa säädettyä purkuperustetta. Sinänsä on käytännössä samantekevää, jätetäänkö purkuhakemus tutkimatta vai hylätäänkö se, koska näiden ratkaisujen oikeusvaikutukset ovat samat.

4.2 Rikollinen menettely

OK 31:8:n 1 kohdan mukaan tuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa, jos oikeuden jäsen tai virkamies, syyttäjä taikka asianosaisen edustaja tai avustaja on jutun yhteydessä syyllistynyt rikolliseen menettelyyn ja rikollisen menettelyn voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Purkuperusteissa on näin ollen kyse oikeudenkäynnin ulkoiseen kulkuun tai oikeudenkäyntimateriaaliin kohdistuneesta rikollisesta menettelystä tai muusta siihen rinnastettavasta vakavasta virheestä, jonka voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen.

4.2.1 Säännöksen kattama henkilöpiiri

Lainkohdassa mainitaan ensin oikeuden jäsen tai muu oikeuden virkamies. Käsite oikeuden jäsen ei aiheuttane tulkintavaikeuksia: sillä tarkoitetaan kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat ottaneet osaa asian ratkaisemiseen eli osallistuneet lainkäyttöön.¹⁷³ Tällaisia henkilöitä ovat luonnollisesti niin ammattituomarit kuin lautamiehetkin sekä erityistuomioistuimissa toimivat asiantuntija- tai intressijäsenet. Myös tuomioistuinharjoittelua suorittava käräjännotaari kuuluu säännöksessä tarkoitettuun henkilöpiiriin.

Purkuperusteen soveltamisen kannalta riittävää on, että tuomioistuimen monijäsenisen kokoonpanon yksikin tuomari tai lautamies on syyllistynyt rikolliseen menettelyyn. Myös oikeusapua antaneen toisen tuomioistuimen jäsenen rikollisen menettelyn on katsottu olevan peruste tuomion purkamiselle esimerkiksi silloin, kun todistajaa on kuultu toisessa tuomioistuimessa OK 17:58:n (732/2015) nojalla. Purkuperuste on käsillä siitäkin huoli-

¹⁷³ Rautio 2017b s. 1229.

matta, että oikeusapua antaneen tuomioistuimen tuomarin ei varsinaisesti voida katsoa osallistuneen asian ratkaisemiseen.¹⁷⁴

Lainkohdassa mainittu oikeuden virkamies on käsitteenä huomattavasti tulkinnanvaraisempi. Oikeuden virkamiehellä tarkoitettaneen tässä yhteydessä lähinnä sellaista virkamiestä, joka on osallistunut oikeudenkäyntimenettelyyn, siis esimerkiksi esittelijänä tai pöytäkirjanpitäjänä.¹⁷⁵ Käsillä olevan purkuperusteen soveltaminen edellyttää, että lainkohdassa tarkoitettu virkamies on virkamies juuri RL 40:11:n (604/2002) merkityksessä ja että häneen voidaan soveltaa tahallisia tai tuottamuksellisia virkarikoksia koskevia säännöksiä.¹⁷⁶ Myös asiassa toimineen syyttäjän rikollinen menettely on peruste lainvoimaisen rikostuomion purkamiselle syytetyn eduksi. Jos asiassa on ollut useampia syyttäjiä, myöskin heidän osaltaan on riittävää, että vain yksi syyttäjistä on syyllistynyt rikolliseen menettelyyn.¹⁷⁷ Purkuperuste on käsillä jopa silloin, kun syyttäjä on syyllistynyt rikokseen esitutkinnan tai syyteharkinnan aikana, vaikka tämän jälkeen toinen syyttäjä ryhtyisikin ajamaan syytettä tuomioistuimessa.¹⁷⁸

Purkuperusteen kattaman henkilöpiirin osalta herää kysymys, sovelletaanko lainkohtaa myös silloin, kun asianomistaja on yhtynyt syyttäjän syytteeseen tai itse noston syytteen taikka ottanut syyttäjän tai toisen asianomistajan nostaman, mutta myöhemmin peruuttaman syytteen ajaakseen ja asianomistaja on tässä yhteydessä syyllistynyt lainkohdassa tarkoitettuun rikolliseen menettelyyn. Asianomistajaa ei erikseen mainita käsillä olevassa lainkohdassa. Syyttäjän käsitettä ei voitane tulkita niin laajasti, että se kattaisi myös syyttäjän syytteeseen yhtyneen tai itsenäisesti syytettä ajavan asianomistajan. Syyttäjä-käsitteen laajentavan tulkinnan puolesta ei puhu myöskään se seikka, että syytteeseen yhtynyt tai syytettä ajava asianomistaja ei ole RL 40:11:ssä tarkoitettu virkamies. Vaikka asianomistaja ajaisikin rikosasian oikeudenkäynnissä itse syytettä ja siis selvästi toimisi

¹⁷⁴ Lager 1972 s. 128.

¹⁷⁵ Leppänen – Välimaa 1998 s. 140; Lager 1972 s. 130. Purkuperusteeksi ei sitä vastoin kelpaa tulkin rikollinen menettely, sillä tulkki ei ole oikeuden virkamies. Edellä mainitussa tilanteessa rikostuomiota ei voida purkaa myöskään OK 31:8:n 2 kohdan perusteella, koska tulkki ei ole lainkohdassa tarkoitettu todistuskeino. Tulkin totuudenvastainen käänös voi kuitenkin olla OK 31:8:n 3 kohdan mukainen purkuperuste.

¹⁷⁶ Näin myös Cars 1959 s. 134; Rautio 2017b s. 1229; Tirkkonen 1972 s. 565. Lainkohdassa käytetty käsite oikeuden virkamies ei tarkoita tuomioistuimessa työskenteleviä muita työntekijöitä, kuten esim. virastomestareita tai siivoojia. Tällaiset työntekijät eivät lukeudu tuomioistuimen lainkäyttöhenkilöstöön, eivätkä he yleensä ole virkasuhteessa tuomioistuimeen.

¹⁷⁷ Rautio 2017b s. 1236.

¹⁷⁸ Frände 2017a s. 34 av. 15.

syytetyn vastapuolena, ei häneen ole mahdollista soveltaa virkarikoksia koskevia rikoslain säännöksiä.¹⁷⁹

Säännöksessä purkuperusteeksi mainitaan myös asianosaisen edustajan tai avustajan rikollinen menettely. Vaikka kyseisten henkilöiden määritelmä on jonkin verran avoin, on avustajalla tai edustajalla vakiintuneesti katsottu tarkoitettavan vain sitä henkilöä, joka on toiminut purkua hakevaneen asianosaisen apuna juuri siinä oikeudenkäynnissä, jossa annettu tuomio on purkuhakemuksen kohteena.¹⁸⁰ Lainkohdan mukaisella avustajalla tarkoitetaan asianosaisen oikeudellista avustajaa eli esimerkiksi asianajajaa, julkista oikeusavustajaa tai luvan saanutta oikeudenkäyntiavustajaa. Edustajalla puolestaan viitataan asianosaisen legaaliseen edustajaan eli esimerkiksi edunvalvojaan sekä sellaiseen edustajaan, joka on oikeustoimen nojalla toiminut asianosaisen oikeudenkäyntiavustajana purkuhakemuksen kohteena olevassa oikeudenkäynnissä.

Korostettakoon, että purkuperusteena on siis ainoastaan purkua hakevan asianosaisen oman edustajan tai avustajan syyllistyminen rikolliseen menettelyyn asian käsittelyn yhteydessä. Vastapuolen valtuusmiehen rikollinen menettely oikeudenkäynnin aikana ei ole purkuperuste.¹⁸¹ Myöskään asianosaisen itsensä syyllistyminen jutun yhteydessä rikolliseen menettelyyn ei ole lainkohdassa tarkoitettu purkuperuste.¹⁸²

4.2.2 Rangaistavaksi säädetty menettely

Lainkohdassa rikollisella menettelyllä tarkoitetaan luonnollisesti sellaisia tekoja ja laiminlyöntejä, jotka ovat rangaistavia aineellisen rikosoikeuden perusteella. Koska puheena oleva purkuperuste on kytkeytynyt hyvin läheisesti rikosoikeuteen, tämän purkuperusteen laajentava soveltaminen ei

¹⁷⁹ Ks. myös *Cars* 1959 s. 134–135 ja av. 23. Mikäli asianomistaja on syytetty ajaessaan syyllistynyt johonkin oikeudenkäyntiä koskevaan rikokseen, saattaa tällöin olla käsillä esim. OK 31:8:n 3 kohdan mukainen uuteen seikkaan perustuva purkuperuste.

¹⁸⁰ *Lager* 1972 s. 130; *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 140; *Rautio* 2017b s. 1230.

¹⁸¹ *Lager* 1972 s. 130–131; *Frände* 2017a s. 35. Vaikka itse lakitekstin sanamuodosta ei käy ilmi, että säännös koskee pelkästään purkua hakevan asianosaisen omaa edustajaa tai avustajaa, meillä Suomessa lainkohtaa on vakiintuneesti tulkittu tällä tavalla. Tulkinta juontaa juurensa Ruotsin tuomionpurkusäännöksistä, joita käytettiin suomalaisen lainsäädännön suorana esikuvana. Ruotsissa prosessipetos ei ollut lainkaan rangaistava teko, toisin kuin Suomessa. Tämä Ruotsista lainattu näkökohta hyväksyttiin hieman epäjohdonmukaisesti sellaisenaan kotimaiseen tulkintakäytäntöömme. Ks. myös *Koponen* 2017 s. 366–370 ja *Lindell* 2017 s. 489 av. 197.

¹⁸² HE 14/1958 vp s. 8; *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 140.

ole mahdollista.¹⁸³ Käsitettä *rikollinen menettely* ei kuitenkaan pidä tulkita kovin laveasti. Purkuperusteeksi ei esimerkiksi kelpaa virkamiehen tai muun säännöksessä tarkoitetun henkilön menettely, joka ei ole aineellisen rikosoikeuden vastainen, mutta jonka seurauksena olisi mahdollista määrätä jokin kurinpidollinen seuraamus.¹⁸⁴ RL 40:10:ssä (604/2002) tuottamukselliselle virkavelvollisuuden rikkomiselle asetettu tunnusmerkistö täyttyy kuitenkin varsin helposti, ja myös tällainen menettely on aineellisen rikosoikeuden vastainen ja siten myös peruste tuomion purkamiselle.¹⁸⁵

Lainkohdassa mainittujen virkamiesten osalta kyseeseen tulevat virkariikoksia ja virkavirheitä koskevat RL 40 luvun (604/2002) säännökset. Esittelijän tai pöytäkirjanpitäjän rikollinen menettely voi johtua esimerkiksi siitä, että mainitut virkamiehet ovat tahallaan johtaneet asian ratkaisemiseen osallistuneita oikeuden jäseniä harhaan siten, että asiassa on tämän vuoksi annettu virheellinen tuomio.

Asianosaisen avustajan tai edustajan osalta purkuperusteen muodostuminen edellyttää puolestaan ensisijaisesti sitä, että sanotun henkilön rikollinen menettely kohdistuu päämiestä vastaan ja aiheuttaa tälle haittaa. Purkua hakevan asianosaisen avustajan tai edustajan osalta rikollisena menettelynä voivat tulla kyseeseen lähinnä epärehellisyysrikokset, kuten luottamusaseman väärinkäyttäminen (RL 36:5, 769/1990), joka edellyttää muun muassa tahallisuutta ja vahingon aiheutumista päämiehelle.

Purkuperusteen soveltamisen edellytyksenä ei kuitenkaan ole, että rikollisesta teosta olisi jo tuomittu rangaistus.¹⁸⁶ Joskus langettavan tuomion saaminen voi olla jopa mahdotonta, esimerkiksi jos rikolliseen menettelyyn syyllistynyt on jo kuollut. Purkuperuste on olemassa myös silloin, kun väitetyn rikollisen teon johdosta ei ole toimitettu edes esitutkintaa. Purkuperuste on käsillä, mikäli asianosainen pystyy esittämään muuta selvitystä siitä, että joku lainkohdassa mainittu henkilö on jutun käsittelyn yhteydessä toiminut rikoslain vastaisesti. Kovin suurta todennäköisyyttä rikollisen menettelyn olemassaolosta ei kuitenkaan voida asettaa. Ilman

¹⁸³ Ks. Lager 1972 s. 133.

¹⁸⁴ Lager 1972 s. 132. Ks. myös Cars 1959 s. 137. Näin ollen esimerkiksi Asianajajaliiton yhteydessä toimivan riippumattoman valvontalautakunnan antama kurinpidollinen seuraamus ei ole lainkohdassa tarkoitettu purkuperuste, sillä vaikka asianajaja ei ole noudattanut hyvää asianajotapaa, ei hänen voida katsoa syyllistyneen rikokseen. Valvontalautakunnan asettama kurinpidollinen seuraamus ei myöskään ole rikosoikeudellinen rangaistus.

¹⁸⁵ RL 40:10:n mukainen teko on rangaistava kuitenkin vain silloin, kun se huomioon ottaen teon haitallisuus ja vahingollisuus ja muut siihen liittyvät seikat ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen.

¹⁸⁶ Tirkkonen 1972 s. 565 ja sama 1977 s. 425; Frände 2017a s. 39–40; Koponen 2017 s. 370. Ks. myös SOU 1938:44 s. 572.

nimenomaista langettavaa tuomiota rikollisen menettelyn toteen näyttämisen pääsääntöisesti kirjallisessa purkumenettelyssä voi olla hankalaa.

Langettavalla tuomiolla ei oikeastaan voida edes katsoa olevan mitään sitovaa vaikutusta purkumenettelyssä, vaan langettavan tuomion vaikutus käsillä olevaan purkuasiaan jää aina purkuinstanssin ratkaistavaksi.¹⁸⁷ Langettavalla rikostuomiolla on purkuhakemuksen käsittelyssä joka tapauksessa vahva todistusvaikutus.¹⁸⁸ *Rautio* onkin todennut, että tällä purkuperusteella on käytännössä vain vähäinen merkitys, koska usein on vaivattomampaa perustaa purkuhakemus OK 31:8:n 3 tai 4 kohdissa säänneltyihin purkuperusteisiin.¹⁸⁹

Voidaan vielä kysyä, voiko säännöksessä tarkoitettuna purkuperusteena olla rikollinen menettely, joka on tapahtunut ulkomailla. Tulkinnanvaraista on myös, kelpaako purkuperusteeksi ulkomailla annettu langettava rikostuomio. Tällainen tilanne lienee lähinnä teoreettinen, mutta asian johdosta voidaan esittää muutamia huomautuksia. Pääsääntöisesti ulkomaisen rikostuomion sidonnaisuuteen suomalaisessa purkumenettelyssä suhtauduttaneen pidättyvästi, sillä kotimaistakaan rikostuomiota ei pidetä purkuasiassa ehdottomasti sitovana.¹⁹⁰ Toisaalta voidaan todeta, että koska teosta annettu ulkomainen rangaistus pääsääntöisesti sulkee pois sen rangaistavuuden meillä Suomessa, lienee ulkomainenkin tuomio OK 31:8:n 1 kohdassa tarkoitettu purkuperuste.¹⁹¹ Tässä tapauksessa täytyy kuitenkin asettaa se edellytys, että kyseisen rikoksen tulee olla rangaistava myös suomalaisen rikoslainsäädännön perusteella.

4.2.3 Rikollisen menettelyn vaikutus jutun lopputulokseen

Selvitettäessä OK 31:8:n 1 kohdan mukaisen purkuperusteen olemassaoloa, täytyy purkua hakevan asianosaisen osoittaa, että rikollisen menettelyn voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Rikollisella menettelyllä on siis täytynyt olla kausaalinen vaikutus jutun lopputulokseen ja purkuhakemuksessa on tuotava esiin, että tällainen syy-yhteys on olemassa. Lainkohdassa on käytetty ilmausta ”voidaan otaksua vaikuttaneen jutun

¹⁸⁷ *Lager* 1972 s. 135.

¹⁸⁸ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 140.

¹⁸⁹ *Rautio* 2017b s. 1229–1230.

¹⁹⁰ Ks. myös *Lager* 1972 s. 133.

¹⁹¹ *Lager* 1972 s. 133. Suomessa RL 1:13:ssä on asetettu pääsääntö, jonka mukaan Suomessa ei saa nostaa syytettä teosta, josta on jo tekopaikan valtiossa tai toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa annettu lainvoimainen tuomio. Säännökseen on kuitenkin eräitä poikkeuksia, joista voidaan mainita mm. kansainväliset rikokset.

lopputulokseen”, mikä ilmentää varsin alhaista todennäköisyysvaatimusta.¹⁹² Sanan *otaksua* osalta voidaan todeta, että kysymyksessä on ensisijainen oletama siitä, että menettely on vaikuttanut jutun lopputulokseen.¹⁹³ Säännöksestä ei kuitenkaan suoraan käy ilmi, millaista kausaaliteettia rikollisen menettelyn ja jutun lopputuloksen välillä edellytetään.

Lähtökohtana voidaan pitää sitä, että rikollisella menettelyllä on tullut olla merkitystä jutun lopputulokselle siten, että ilman rikollista menettelyä asia olisi todennäköisesti ratkaistu toisella tavalla eli syytetyn kannalta hänelle edullisemmin. Toisaalta kausaalisuusvaatimukselle voidaan asettaa myös alhaisempi kynnys. Tällöin purkuperusteen aiheuttaa jo se, että asian käsittelyn yhteydessä tapahtuneella rikollisella menettelyllä on *voinut* olla jotain merkitystä jutun lopputulokselle, vaikka lopputulos rikollisesta menettelystä huolimatta olisi ollut sinänsä täysin lainmukainen.¹⁹⁴

Toisaalta herää kysymys, tuleeko tuomarin rikollisen menettelyn osalta edes asettaa minkäänlaista kausaalisuusvaatimusta. Jos tuomari on jutun yhteydessä syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, voitaisiin jo lähtökohtaisesti olettaa, että rikollinen menettely on vaikuttanut jutun lopputulokseen.¹⁹⁵ Kyseessä olisi siis ns. legaalinen oletama rikollisen menettelyn vaikutuksesta jutun lopputulokseen. Tulee myös panna merkille, että tuomioistuimen päätösneuvottelut tapahtuvat aina jutun asianosaisilta salassa, minkä vuoksi näissä tilanteissa on varsin vaikeaa näyttää toteen, että tuomari on syyllistynyt asian käsittelyssä rikolliseen menettelyyn.

4.2.4 Esteellisyys purkuperusteena Ruotsissa

Tässä yhteydessä voidaan ottaa esille purkuperuste, joka on otettu osaksi Ruotsin purkusäännöksiä. RB 58:2:n 2 kohdan mukaan lainvoimainen rikostuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa, jos tuomioistuimen lainoppinut jäsen tai syyttäjä on ollut esteellinen käsittelemään asiaa ja on ilmeistä, että esteellisyys on vaikuttanut jutun lopputulokseen.¹⁹⁶ Vastaavaa purkuperustetta ei ole Suomen OK 31:8:ssä, sillä tuomarin tai syyttäjän esteellisyys on meillä tuomiovirhekanteluperuste OK 31:1.1:n 1 kohdan nojalla. Ruotsissa esteellisyys ei kuitenkaan ole peruste siviiliprosessissa annetun

¹⁹² Leppänen – Välimaa 1998 s. 140.

¹⁹³ Lager 1972 s. 184.

¹⁹⁴ Ks. Welamson – Munck 2016 s. 195.

¹⁹⁵ Ks. Lager 1972 s. 181.

¹⁹⁶ Mainitusta säännöksestä ks. myös Koponen 2017 s. 249–252.

tuomion purkamiselle eikä myöskään rikostuomion purkamiselle syytetyn vahingoksi.

Ruotsissa esteellisyyttä koskeva purkuperuste otettiin lakiin vuonna 1987 erään paljon julkisuutta saaneen oikeustapauksen johdosta.¹⁹⁷ Jääviys purkuperusteena koskee vain rikosasiassa toiminutta syyttäjää ja tuomioistuimen tuomaria. Tuomiota ei voi vaatia purettavaksi, jos asian käsittelyyn osallistunut lautamies on ollut esteellinen lainkohdassa säädetyllä tavalla.¹⁹⁸ Lain esitöissä todetaan, että säännökseen piiriin kuuluvissa esteellisyystapauksissa vallitsee vahva presumptio, että syyttäjän tai tuomarin esteellisyydellä on ollut vaikutusta jutun lopputulokseen.¹⁹⁹

Syyttäjän osalta purkuperuste saattaa olla olemassa jo silloin, kun esteellinen syyttäjä on osallistunut rikoksen esitutkintaan tai tehnyt päätöksen syytteen nostamisesta, vaikka varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetä olisikin ajanut esteetön syyttäjä.²⁰⁰ Tässä tilanteessa ratkaisevaa on toki myös se, miten aikaisessa vaiheessa asia on siirtynyt esteettömän syyttäjän vastuulle. Lain esitöiden mukaan purkuperusteeksi kelpaa mikä tahansa esteellisyyden aiheuttava seikka. Käytännössä esteellisyyden laadulla on kuitenkin tärkeä merkitys, kun arvioidaan sen vaikutusta jutun lopputulokseen.²⁰¹

4.3 Väärä todiste

OK 31:8:n 2 kohdan (732/2015) mukaan tuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa, jos asiakirja, jota jutussa on käytetty todisteena, on ollut väärä tai asiakirjan antajan tietten sisällöltään totuudenvastainen taikka jos todistaja tai asiantuntija on tahallaan antanut perättömän lausuman ja asiakirjan tai lausuman voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Lainkohdassa on kyse virheellisestä oikeudenkäyntiaineistosta, minkä vuoksi jutussa on annettu asiallisesti väärä ratkaisu. OK 31:8:n 2 kohdassa lueteltujen todistuskeinojen, eli asiakirjatodistelun tai henkilöllisten todistuskei-

¹⁹⁷ Lainmuutoksen taustoista ks. Regeringens proposition 1987/88:23 s. 11.

¹⁹⁸ Felaktigt dömda: Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt 2006 s. 83–84. Ks. myös *Ekelöf–Edelstam* 2008 s. 191. Lautamiehen esteellisyys ei ole Ruotsissa purkuperuste, vaikka esteellinen lautamies olisi ollut ratkaisevassa asemassa tuomion lopputuloksesta äänestettäessä.

¹⁹⁹ Regeringens proposition 1987/88:23 s. 10.

²⁰⁰ Suomessa vastaava tilanne ei liene peruste ylimääräiselle muutoksenhauille, ks. *Vuorenpää* 2007 s. 239–240.

²⁰¹ Regeringens proposition 1987/88:23 s. 16.

nojen, on siis täytynyt johtaa todistelun lopputuloksen virheellisuuteen.²⁰² Myös tämän lainkohdan osalta tulee huomioida se, että purkuperusteena tulevat kysymykseen rikolliset teot, joten säännöksen soveltamisalaa sääntelee ennen kaikkea rikoslaki.²⁰³

Leppänen ja *Välimaa* huomauttavat, että käsillä olevan purkuperusteen käyttöala on käytännössä suppea, koska jos jutussa saadaan uutta tietoa, joka kumoo aikaisemman todistusaineiston, on olemassa myös peruste hakea purkua uusien syiden nojalla (OK 31:8:n 3 kohta).²⁰⁴ Seuraavassa käsillä olevaa purkuperustetta lähestytään siten, että väärää asiakirjaa ja perätöntä lausumaa tarkastellaan erikseen. Näiden jälkeen käsitellään väärän todisteen vaikutusta jutun lopputulokseen.

4.3.1 Väärä asiakirja

OK 31:8:n 2 kohdan mukaisesti rikostuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa silloin, kun oikeudenkäynnissä on käytetty todisteena asiakirjaa, joka on väärä tai asiakirjan antajan tietien sisällöltään totuudesta poikkeava. Lainkohdan soveltaminen ei edellytä tämänkään purkuperusteen kohdalla sitä, että väärän tai väärennetyn todisteen antaminen olisi nimenomaisesti rikollinen ja rangaistavaksi säädetty teko.²⁰⁵ Purkuperusteeseen turvautuminen on siis mahdollista, vaikka asiassa ei olisi annettu langettavaa tuomiota. Peruste tuomionpurulle on käsillä myös silloin, kun on kyse menettelystä, josta ei voitaisi edes teoriassa tuomita rangaistusta. Näin on asianlaita esimerkiksi silloin, kun oikeudenkäynnin asianosainen ei ole tietoinen siitä, että hänen tuomioistuimelle todisteena esittämänsä asiakirja on tosiasiallisesti väärä. Purkuperuste on olemassa, vaikka tässä tilanteessa kehtään ei edes voitaisi tuomita rangaistukseen.²⁰⁶ Käsillä olevaan lainkohtaan voidaan menestyksekkäästi nojautua jopa silloin, kun purun hakija ei edes pysty osoittamaan, kuka väärän asiakirjan on tuottanut, mikäli asiakirjan oikeaperäisyysvirhe on muuten selvästi todennettavissa.²⁰⁷

Asiakirjan todistusominaisuutta on arvioitava sen mukaan, millainen on sen sisältämä sanallinen selitys. Asiakirjan ulkoisella muodolla tai tallennusalustalla ei ole purkuperusteen soveltamisen kannalta sinänsä merkitys-

²⁰² *Tirkkonen* 1972 s. 566 ja *sama* 1977 s. 425–426. Ks. myös *Cars* 1959 s. 142.

²⁰³ *Lager* 1972 s. 139.

²⁰⁴ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 141.

²⁰⁵ *Rautio* 2017b s. 1231.

²⁰⁶ *Lager* 1972 s. 142; *Welamson – Munck* 2016 s. 196.

²⁰⁷ *Koponen* 2017 s. 376.

tä. Lainkohdan tarkoittamana asiakirjana voidaan siten pitää myös digitaalisia asiakirjoja, kuten ATK-tallenteita ja ääninauhoja.²⁰⁸

Totuudenvastainen asiakirja merkitsee säännöksen tulkinnassa kirjallista valehtelua. Lainkohdassa edellytetään nimenomaisesti, että asiakirja on *antajansa tietien sisällykseltään* totuudenvastainen. Asiakirjan antajalla tarkoitetaan asiakirjan valmistajaa eli sitä henkilöä, joka on laatinut todisteenä käytetyn asiakirjan. Purkuperuste on käsillä vain silloin, kun asiakirjan laatija on tietoisesti valmistanut totuudenvastaisen asiakirjan.²⁰⁹ Sitä vastoin, kuten edellä on jo käynyt ilmi, väärän todisteen tuomioistuimelle jättäneen oikeudenkäynnin asianosaisen tietoisuudella asiakirjan vääryydestä ei ole merkitystä purkuperusteen soveltamisessa.

Käsiteltävänä olevassa lainkohdassa asiakirjan vääryydellä tarkoitetaan oikeaperäisyysvirhettä eli sitä, että asiakirja on väärennetty tai sen sisältöä on vääristelty. Asiakirjaa pidetään vääränä, jos sen sisältöä on muutettu siten, että asiakirja todistaa jotain muuta kuin se asiakirjan laatijan sille antaman muodon mukaan on alun perin todistanut.²¹⁰ Asiakirja on väärä myös silloin, kun sen laatijana esiintyy muu henkilö kuin se, joka asiakirjan on todellisuudessa valmistanut.²¹¹ Lainkohdan tulkinnassa voidaan tukeutua myös todistusaineiston vääristelemiseen (RL 15:7, 563/1998) ja sen törkeään tekemuotoon (RL 15:8, 563/1998) sekä väärän todistuksen antamiseen viranomaiselle (RL 16:8, 563/1998) ja väärennysrikoksiin, joista säädetään RL 33 luvussa (769/1990).²¹²

Lainkohdassa ei mainita tuomioistuimen toimittamaa katselmusta, joten se ei ilmeisesti kuulu lainkohdan soveltamisalaan. Tämä johtunee osittain katselmuksen luonteesta tuomioistuimen suorittamana todisteluna. Katselmus suoritetaan tuomioistuimen valvonnassa, mikä sinänsä rajoittaa mahdollisuuksia vilpin harjoittamiseen, mutta ei kuitenkaan kokonaan sulje pois mahdollisuutta katselmuksen väärentämiseen. *Cars* onkin todennut, että myös katselmuksen tulisi kuulua käsillä olevan purkuperusteen soveltamisalaan.²¹³ Tämä olisi perusteltua jo siitä syystä, että mikäli

²⁰⁸ *Rautio* 2017b s. 1230.

²⁰⁹ *Koponen* 2017 s. 374–375.

²¹⁰ *Tirkkonen* 1972 s. 567 ja *sama* 1977 s. 426.

²¹¹ *Tirkkonen* 1972 s. 567.

²¹² Väärennysrikoksesta purkuperusteena ks. *Rautio* 2017b s. 1230–1231 sekä *Frände* 2017a s. 43. Väärennysrikossääntelyä on merkittävästi uudistettu rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa, jota koskevat säädösmuutokset tulivat voimaan vuonna 1991. Väärennysrikossääntelyä kehitettiin tuolloin yleisluonteisempaan suuntaan, kun aikaisemmin voimassa olleista varsin yksityiskohtaisista säännöksistä luovuttiin. Ks. HE 66/1988 vp s. 109–111.

²¹³ Ks. *Cars* 1959 s. 146 ja av. 92.

oikeudenkäynnissä esitetään vilpillisessä tarkoituksessa todisteena väärennetty esine siten, että tarkoituksena on johtaa tuomioistuinta harhaan, on menettely aineellisen totuuden saavuttamisen kannalta yhtä moitittavaa kuin asiakirjan väärentäminen.²¹⁴

4.3.2 Väärä eli perätön lausuma

OK 31:8:n 2 kohdan mukaan lainvoimainen rikustuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa, jos todistaja tai asiassa kuultu asiantuntija on antanut asiassa tahallaan perättömän lausuman. Lainkohdan sanamuotoa on OK 17 lukua koskevan uudistuksen myötä muutettu siten, että ennen purkamisen on ollut mahdollista myös silloin, kun asianosainen on totuusvakuutuksen alaisena antanut perättömän lausuman. Koska kyseinen todistelukeino tuli rikosprosessissa suhteellisen harvoin kyseeseen, on siitä OK 17 luvun säännöksiä koskevan uudistuksen myötä luovuttu.²¹⁵

Lainkohdan nykyisen sanamuodon mukaan tuomio voidaan purkaa vain, mikäli asiassa kuultu todistaja tai asiantuntija on *tahallisesti* antanut perättömän lausuman. Tämän purkuperusteen osalta siis vaaditaan tahallisuutta, erotuksena edellä käsiteltyyn purkuperusteeseen, jossa väärän asiakirjan todisteeksi nimenneen henkilön tietoisuudella asiakirjan vääryydestä tai totuudenvastaisuudesta ei ole merkitystä.²¹⁶

Nyt käsiteltävän purkuperusteen aktualisoitumiselle riittää, että henkilöä on kuultu todistajana. Näin ollen on yhdentekevää, oliko todistaja tosiasiallisesti ollut kelpoinen toimimaan todistajana vaiko ei. Silläkään ei ole merkitystä, olisiko todistajalla ollut vaitiolo-oikeus tai salassapitovelvollisuus taikka oikeus kieltäytyä todistamasta kokonaan.²¹⁷ Edellä lausuttu koskee myös sitä, jota oikeudenkäynnissä on kuultu asiantuntijana.

Käsillä olevan purkuperusteen soveltamisen osalta tulee huomata, että se, mitä asianosainen on häntä vapaasti kuultaessa esittänyt, ei virheellisyydestään tai totuudenvastaisuudestaan huolimatta ole aikaisemminkaan riittänyt purkuperusteeksi.²¹⁸ Rikosprosessissa vastaajalla ei edes ole katsottu olevan velvollisuutta lausua mitään asian käsittelyssä eikä hänellä myöskään ole katsottu olevan velvollisuutta puhua totta.²¹⁹

²¹⁴ Ks. *Lager* 1972 s. 141–142.

²¹⁵ Todistelu-uudistuksesta tarkemmin ks. HE 46/2014 vp s. 24–41.

²¹⁶ *Koponen* 2017 s. 380–381.

²¹⁷ *Tirkkonen* 1977 s. 426.

²¹⁸ *Tirkkonen* 1972 s. 566.

²¹⁹ Rikosasian asianosaisten totuusvelvollisuudesta ks. *Viljanen* DL 2001 s. 1004–1025.

Perätön lausuma tarkoittaa lainkohdan mukaisesti oikeudenkäynnissä todistajana tai asiantuntijana kuullun antamaa väärää tietoa. Perätön lausuma on kyseessä myös silloin, kun lainkohdassa mainittu henkilö salaa jonkin asiaan kuuluvan merkityksellisen seikan. Perättömällä lausumalla ei tässäkään yhteydessä tarkoiteta sellaista tekoa, joka on säädetty rangaistavaksi.²²⁰ Esimerkiksi alle 15-vuotiasta on mahdollista kuulla OK 17:30:n (732/2015) nojalla todistajana ja myös alaikäisen todistajan antama perätön lausuma on lainkohdassa tarkoitettu purkuperuste. Purkuperusteen soveltamisalaa määriteltäessä tulkintatukea voidaan hakea RL 15 luvusta (563/1998), jossa säädetään rikoksista lainkäyttöä vastaan. Luvussa säädetään kuitenkin myös tuottamuksellisista rikoksista, jotka eivät kuulu käsillä olevan purkuperusteen käyttöalaa.

OK 31:8:n 2 kohdassa mainittu perättömän lausuman antaminen edellyttää nimenomaisesti tahallista tekoa, kun taas lievemmat syyksiluettavuuden muodot eivät oikeuta vaatimaan tuomion purkamista.²²¹ Näin ollen ajattelemattomuudesta tai huolimattomuudesta eli tuottamuksellisesti annettu perätön lausuma ei kuulu puheena olevan lainkohdan soveltamisalaa.²²² Tuomiota ei siis voida purkaa tuottamuksellisesti annetun perättömän lausuman johdosta, vaikka todistaja tai asiantuntija olisi mahdollista tuomita rangaistukseen RL 15:4:n (735/2015) nojalla. *Lager* on kuitenkin esittänyt, että tässä tilanteessa lienee mahdollista turvautua OK 31:8:n 3 kohtaan eli asiassa ilmenneisiin uusiin syihin ja todisteisiin.²²³

Oikeudenkäynnissä on mahdollista kuulla todistajana myös asiantuntijaa. OK 17:34:ssä (732/2015) asiantuntijatodistajalla tarkoitetaan henkilöä, jota kuullaan erityisiä tietoja vaativista kokemussäännöistä ja niiden soveltamisesta asiassa ilmenneisiin seikkoihin. OK 17:36.1:ssä säädetään, että asiantuntija antaa lausuntonsa kirjallisesti. Lisäksi säännöksen 2 momentissa luetellaan ne edellytykset, joiden nojalla asiantuntijaa on mahdollista kuulla oikeudenkäynnissä suullisesti. Mikäli asiantuntijaa kuullaan oikeudenkäynnissä suullisesti, hänen tulee antaa laissa säädetty vakuutus (OK 17:45).

Asiantuntijatodistaja voi antaa lausuntonsa oikeudenkäynnissä joko kirjallisesti tai suullisesti. RL 15:1:n mukaisen perättömän lausuman tunnusmerkistön soveltumisen osalta merkityksellistä on se, antaako asiantuntija

²²⁰ *Rautio* 2017b s. 1231; *Frände* 2017a s. 41.

²²¹ *Lager* 1972 s. 143. Tahallisuuden todentaminen kirjallisessa purkumenettelyssä on epäilemättä vaikeaa.

²²² Ks. *Tirkkonen* 1972 s. 567 av. 14.

²²³ *Lager* 1972 s. 143.

lausumansa pelkästään kirjallisesti vai kuullaanko häntä suullisesti.²²⁴ Jos asiantuntija antaa totuudenvastaisia tietoja kirjallisessa lausumassa, on tulkinanvaraista, onko kyseessä edes RL 15:1:n tarkoittama perätön lausuma. Tilanteeseen saattaisi soveltua myös RL 16:8:n mukainen väärän todistuksen antaminen viranomaiselle. Sinänsä tällä jaottelulla kirjalliseen ja suulliseen perättömään lausumaan ei ole OK 31:8:n 2 kohdan purkuperusteen osalta mitään merkitystä, koska asiantuntijan antama kirjallinen perätön lausuma kuuluisi totuudenvastaisena asiakirjana joka tapauksessa nyt puheena olevan purkuperusteen soveltamisalaan.²²⁵ Purkuperusteen olemassaolo edellyttää vain, kuten edellä on jo todettu, että asiantuntija on antanut perättömän lausuman tahallisesti.

Huomautettakoon vielä, että RL 15:1:n mukaisen perättömän lausuman antaminen ei vakiintuneen kannan mukaan edes edellytä vakuutuksen antamista.²²⁶ Myöskään OK 31:8:n 2 kohdan mukaisen purkuperusteen olemassaolon edellytyksenä ei ole, että asiantuntija, tai muukaan todistaja, olisi antanut todistajalta vaaditun vakuutuksen.²²⁷ Silläkään ei ole purkuperusteen soveltamisen kannalta merkitystä, onko perättömän lausuman antanutta asiantuntijaa kuultu oikeudenkäynnissä tuomioistuimen määräyksestä vaiko asianosaisen toimeksiannosta.

OK 31:8:n 2 kohdassa säädetyn purkuperusteen soveltamisen osalta tavallisin tilanne lienee se, että perätön lausuma annetaan asian ratkaisseessa tuomioistuimessa, mutta myös oikeusapua antaneessa tuomioistuimessa annettu perätön lausuma on peruste lainvoimaisen tuomion purkamiselle. Perätön lausuma voidaan antaa myös silloin, kun todistajaa tai asiantuntijaa kuullaan oikeudenkäynnissä puhelimitse tai videoneuvotteluyhteyden välityksellä.

Puheena olevan säännöksen suomalainen tulkinta eroaa jonkin verran Ruotsin vastaavasta. Meillä Suomessa niiden henkilöiden joukkoon, joiden rikollinen menettely todistelussa muodostaa purkuperusteen, ei ole luettu kielenkääntäjää eli tulkkia. Sitä vastoin Ruotsissa tulkin totuudenvastainen käänös kuuluu käsillä olevan purkuperusteen soveltamisalaan.²²⁸ Myös Suomessa tulkin asema saattaisi olla rinnastettavissa asiantuntijan asemaan ainakin sitä taustaa vasten, että vieraan kielen tulkitsemisella voi olla

²²⁴ Vuorenpää 2012 s. 302.

²²⁵ Perättömän lausuman antaminen on tekona kuitenkin yhtä tuomittavaa, tapahtui se sitten kirjallisesti tuomioistuimelle tai suullisesti tuomioistuimessa.

²²⁶ Tämä on perusteltua jo siitä syystä, että kaikki todistajat eivät edes saa antaa todistajan vakuutusta. Ks. myös Vuorenpää 2012 s. 304 ja siellä mainitut lähteet.

²²⁷ Tirkkonen 1972 s. 566 ja sama 1977 s. 426.

²²⁸ Lager 1972 s. 143. Ks. myös Welamson – Munck 2016 s. 196.

hyvinkin suuri vaikutus oikeudenkäynnin lopputulokseen. Tämän vuoksi saattaisi olla perusteltua, että puheena olevaa purkuperustetta voitaisiin soveltaa meillä myös tulkkiin. Joka tapauksessa tulkin rikollinen menettely eli totuudenvastainen käänös kelpaa purkuperusteeksi OK 31:8:n 3 kohdan nojalla.²²⁹

4.3.3 Väärän todisteen vaikutus jutun lopputulokseen

OK 31:8:n 2 kohdassa tarkoitetun väärän todisteen taikka perättömän lausuman täytyy olla myös sellainen, että sen voidaan otaksua vaikuttaneen asian lopputulokseen. Edellytystä tulee tulkita samalla tavalla kuin OK 31:8:n 1 kohdan vastaavaa säännöstä siitä, miten rikollisen menettelyn voidaan otaksua vaikuttaneen jutun lopputulokseen. Tältä osin viitataan myös siihen, mitä kausaalisuusvaatimuksesta on aiemmin lausuttu OK 31:8:n 1 kohtaa käsiteltäessä.

Mikäli tuomio kuitenkin perustuu nimenomaisesti sellaiseen todisteseen, joka lainkohdan tarkoittamassa merkityksessä on väärä, on riittävä kausaalisuusvaatimus väärän todisteen ja asian lopputuloksen välillä lähtökohtaisesti aina olemassa.²³⁰ Toisaalta saattaa olla vaikea arvioida sellaisen todisteen merkitystä jutun lopputulokselle, joka on kyllä ollut väärä, mutta kuitenkin oikeudenkäynnin lopputuloksen kannalta sillä tavalla merkityksetön, että tuomiota ei ole edes perustettu sen varaan. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa todistaja on kyllä antanut tahallaan oikeudenkäynnissä perättömän lausuman, mutta lausuma on totuudenvastainen vain tietyiltä kohdin. Jos lausuman totuudenvastainen osa on vielä lisäksi täysin merkityksetön oikeudenkäynnin lopputuloksen kannalta, ei lainkohdassa edellytetty syy-yhteys täyty.

Edellä lausutun johdosta voidaan tehdä se huomio, että OK 31:8:n 2 kohdassa edellytetyn syy-yhteyden täytyminen vaatii enemmän tapauskohtaista harkintaa kuin on asianlaita OK 31:8:n 1 kohdan osalta. OK 31:8:n 1 kohdassa edellytetty kausaalisuusvaatimus lähenee eräänlaista legaalista presumptiota, koska purkuperuste kohdentuu juuri siihen, että oikeudenkäyntimenettely ei ole ollut asianmukainen. Tällöin kausaalisuusvaatimus täyttyy usein jo pelkästään siksi, että jutun käsittelyn yhteydessä jokin säännöksessä mainituista henkilöistä on syyllistynyt rikolliseen menettelyyn, vaikei sanotulla menettelyllä varsinaisesti olisi ollutkaan suo-

²²⁹ Lager 1972 s. 143.

²³⁰ Cars 1959 s. 216. Ks. myös Lindell 2017 s. 493–494.

raa vaikutusta jutun lopputulokseen. Sitä vastoin OK 31:8:n 2 kohdan soveltamisen osalta syy-yhteyttä jutun lopputulokseen ei aina välttämättä ole olemassa, vaikka jutussa olisi käytetty väärää todistetta. Näin on esimerkiksi silloin, kun asiassa annettulla väärällä todisteella ei ole ollut tai ei edes olisi voinut olla minkäänlaista merkitystä jutun lopputulokseen. Väärän todisteen merkitystä jutun lopputulokselle joudutaan siten arvioimaan aina tapauskohtaisesti.²³¹

Mainittakoon vielä, että OK 31:8:n 1 kohdassa puhutaan *jutun lopputuloksesta*, kun taas 2 kohdassa käytetään pelkästään sanaa *lopputulos*. Sanamuotojen erolla ei kuitenkaan ole vaikutusta lainkohtien tulkintaan.²³²

4.4 Uusi seikka tai todiste

Lainvoimainen tuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa OK 31:8:n 3 kohdan nojalla, jos asiassa vedotaan seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole aikaisemmin esitetty, ja sen esittäminen olisi todennäköisesti johtanut syytetyn vapauttamiseen tai siihen, että rikokseen olisi ollut sovellettava lievempiä rangaistussäännöksiä, taikka on muutoin erittäin painavia syitä, katsoen siihen mihin näin vedotaan ja mitä muutoin käy ilmi, saattaa syytetyn syyllisyys uudelleen tutkittavaksi. Purkuperusteena ovat lainkohdan mukaan siis tarkemmin sanottuna uudet syyt. Puheena olevaa purkuperustetta voidaan ilmeisen väärän lain soveltamisen ohella pitää keskeisimpänä purkuperusteena. Sanotulla purkuperusteella on myös historiallisesti vanhimmat perinteet, sillä aiemmin voimassa olleen lain mukaan se oli ainoa peruste vaatia tuomion purkamista.²³³ Käsillä olevan lainkohdan sanamuotoa voidaan pitää niin avoimena ja moniselitteisenä, että se oikeastaan kattaisi myös OK 31:8:n 1 ja 2 kohdissa säännellyt purkuperusteet.²³⁴

Lainkohdan taustalla on ajatus siitä, että tuomion lainvoimaisuudesta huolimatta asianosaiselle tulee avata vielä kerran mahdollisuus saada esittää oikeudenkäyntiaineistoa muutoksen saamiseksi tuomioon.²³⁵ Säännöksessä ei myöskään aseteta minkäänlaista rajoitusta sille, minkä laatuista selvitystä tuomionpurun perusteeksi voidaan esittää. Nyt käsiteltävää purkuperustetta voitaisiinkin luonnehtia siten, että se oikeuttaa hake-

²³¹ Syy-yhteydestä tarkemmin ks. *Cars* 1959 s. 214–218.

²³² *Tirkkonen* 1977 s. 425 av. 11.

²³³ *Lager* 1972 s. 145–146.

²³⁴ Ks. *Cars* 1959 s. 150–151.

²³⁵ *Lager* 1972 s. 146.

maan tuomionpurkua tarkemmin yksilöimättömillä perusteilla. Ainoana edellytyksenä voidaan pitää vain sitä, että uusi seikka tai muu selvitys on luonteeltaan sellaista, että se saattaa epäilyksenalaiseksi sen, onko asiassa annettu ratkaisu sittenkään aineellisesti oikea.

4.4.1 Käsitteistä

Säännöksessä mainitulla uudella seikalla tarkoitetaan oikeudellisesti relevanttia faktaa eli oikeustositseikkaa tai kompleksisen oikeustositseikan, esimerkiksi tuottamuksen, momenttia.²³⁶ Kyseessä on näin ollen empiirisen maailman tosiasia, jolla on jutussa oikeudellista merkitystä. Todisteella tarkoitetaan puolestaan uutta todistuskeinoa, kuten uutta asiakirjaa tai uutta todistajaa, jota ei ole aikaisemmin kuultu.²³⁷ Lisäksi todisteella voidaan tarkoittaa uutta todistustositseikkaa. Myös ns. apufaktaa, jolla on merkitystä arvioitaessa muun oikeustositseikan todistusarvoa, voidaan pitää lainkohdassa tarkoitettuna uutena todisteena.²³⁸ Todisteella tarkoitetaan lainkohdassa siis seikkoja, joiden avulla asiaan vaikuttavat tosiseikat saadaan todennetuiksi. Lainkohta kattaa myös ne tilanteet, joissa aikaisemmin kuultu todistaja esittää aikaisemmasta poikkeavan uuden kertomuksen.²³⁹

Uusi oikeudellinen argumentaatio ei ole peruste lainvoimaisen tuomion purkamiselle.²⁴⁰ Purkuperuste ei ole käsillä myöskään niissä tilanteissa, joissa tuomioistuimen todistusharkinta on ollut virheellistä.²⁴¹ Purkua vaativan asianosaisen esittämä väite tai epäily siitä, että tuomioistuin on mahdollisesti arvioinut väärin asiassa esitettyä näyttöä, ei kelpaa purkuperusteeksi. Tuomion antamisen jälkeen tapahtunutta lainmuutosta ei myöskään voida pitää säännöksessä tarkoitettuna uutena seikkana, jonka nojalla lainvoimainen tuomio voitaisiin purkaa.

Säännöksessä mainitulla uudella seikalla tai todisteella tarkoitetaan sellaista oikeudenkäyntiaineistoa, johon ei ole asiassa vedottu aikaisemmin ja

²³⁶ *Rautio* 2017b s. 1232. Kompleksisella oikeustositseikalla tarkoitetaan siis sellaista oikeustositseikkaa, joka ei ole ns. puhdas fakta, vaan joka koostuu eri osatekijöistä. Esimerkiksi tuottamuksen toteen näyttäminen edellyttää, että asianosainen vetoaa siihen menettelyyn, joka on tuottamuksellista ja esittää näyttöä niistä seikoista, joiden nojalla menettely voidaan pitää tuottamuksellisena. Jotta tuottamus olisi käsillä, tulee siis esittää näyttöä siitä, että menettely on ollut huolimaton tai välinpitämätöntä.

²³⁷ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 142.

²³⁸ *Welamson – Munck* 2016 s. 199–200.

²³⁹ *Rautio* 2017b s. 1233.

²⁴⁰ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 142.

²⁴¹ *Cars* 1959 s. 157; *Tirkkonen* 1972 s. 568 ja *sama* 1977 s. 427.

jolla voi olla lainkohdassa lausuttu merkitys asian lopputulokseen. Kysymys on täten sellaisesta aikaisemmin esittämättömästä selvityksestä, joka aikanaan ensiprosessissa esitettyinä olisi luultavasti johtanut asiassa vastaajan tuomitsemiseen lievempään rangaistukseen.²⁴² Tämän uuden seikan on siten tullut pääsääntöisesti olla olemassa jo purkuhakemuksen kohteena olevan ratkaisun antamisen aikana.²⁴³ Oikeuskirjallisuudessa onkin vakiintuneesti katsottu, että jälkisattumus (*factum superveniens*) eli sellainen seikka, joka ilmenee vasta tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeen, ei ole lainkohdassa tarkoitettu peruste tuomion purkamiselle.²⁴⁴ Jälkisattumukseen vetoaminen ei oikeastaan merkitse sitä, että annettu tuomio olisi sinänsä ollut aineellisesti virheellinen, vaan sitä, että uusien tapahtumien jälkeen asia tulisi nyt ratkaista toisella tavalla. Jälkisattumukseen vetoaminen ei siten poista tuomiolta sen oikeusvoimaa.²⁴⁵

Toisaalta voidaan kysyä, tulisiko jälkisattumus ottaa huomioon silloin, kun sen nojalla haetaan tuomion purkamista syytetyn eduksi. Rikostuomiota koskevien tuomionpurkusäännösten tarkoituksenahan on saada selvät virheet korjatuiksi, jotta ne eivät häiritsisi yleistä oikeustajua. Jälkisattumuksen asettamista purkuperusteeksi voitaisiin pitää perusteltuna myös siksi, että tuomion purkaminen syytetyn eduksi on muutoinkin säännöstäsoilla hyvinkin laajalti mahdollista. Tätä taustaa vasten tuntuu hieman kohuttomalta, että jälkisattumukset rajataan näin jyrkästi purkuperusteen soveltamisalan ulkopuolelle.

Edellä lausutusta huolimatta lienee kuitenkin niin, että jälkisattumuksilla ei ole rikosasioiden käsittelyssä kovin suurta merkitystä. Käytännössä on hyvin vaikea keksiä esimerkkiä rikosprosessia koskevasta jälkisattumuksesta, jolla olisi syyksiluettavuuden poistava vaikutus.²⁴⁶ Tuomion

²⁴² Ks. myös KM 2002:8 s. 26–27.

²⁴³ Toisaalta tätä sääntöä ei tulisi tulkita kovin tiukasti rikosasioiden osalta silloin, kun tuomionpurkua haetaan syytetyn eduksi. Rikosasiassa tuomittu ei nimittäin voi nostaa negatiivista vahvistuskannetta syyttömyydestään. Ks. myös *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 143.

²⁴⁴ *Lager* 1972 s. 147.

²⁴⁵ *Lappalainen* 2001 s. 458. Ks. myös *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 144.

²⁴⁶ Rikosprosessissa jälkisattumus ei liene sekään seikka, että asianomistaja haluaa peruuttaa asianomistajarikosta koskevan syyttämispyyntönsä tai itsenäisesti nostamansa syytteen sen jälkeen, kun asiassa on jo annettu langettava tuomio ja se on tullut lainvoimaiseksi. Tällaisella peruuttamisella ei enää tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeen ole merkitystä, eikä syyttämispyyntöön tai syytteen peruuttaminen siten yksistään voi olla perusteena ylimääräiselle muutoksenhauille. ROL 1:16.2:n nojalla asianomistajalla ei edes ole mahdollisuutta peruuttaa syyttämispyyntöään enää sen jälkeen, kun syyttäjä on nostanut syytteen. ROL 1:12.2:n mukaan syyttäjäkään ei voi peruuttaa syytettä enää tuomion antamisen jälkeen. Tosin ROL 1:13:stä käy ilmi, että syyttäjä voi kuitenkin hakea muutosta syytetyn eduksi.

lainvoimaisuuden jälkeen ilmaantuvat uudet faktat lienevät poikkeuksetta olemassa jo ensiprosessin aikana. Näiden seikkojen huomioimatta jääminen purkamisen kohdeoikeudenkäynnissä aiheutuu lähinnä puutteellisesta esitutkinnasta tai syytetyn laiminlyönneistä tuoda esiin itselleen edullisia seikkoja.²⁴⁷

Sitä vastoin uusi tuomio, joka annetaan purkuvaatimuksen kohteena olevan ratkaisun lainvoimaisuuden jälkeen, saattaisi olla luokiteltavissa jälkisattumukseksi. Tällaista uutta tuomiota ei kuitenkaan pääsääntöisesti ole pidetty purkuperusteena.²⁴⁸ Tämä tulkinta on ilmeisen perusteltu ainakin niissä tapauksissa, joissa uusi tuomio ei suoraan koske samaa asiaa tai samoja asianosaisia. Mainitusta pääsäännöstä voidaan kuitenkin poiketa, mikäli purettavaksi haetun tuomion perusteena ollut tuomio on ensin purettu. Aikaisemman tuomion purkaminen on tällöin osoittanut, että myös tämä myöhemmin annettu ja nyt purettavaksi vaadittu tuomio on nojautunut virheelliseen tuomioperusteeseen. Uutena seikkana voidaan kuitenkin pitää sellaista ratkaisua, joka on annettu ennen purkuhakemuksen kohteena olevan ratkaisun antamista.²⁴⁹

KKO 2015:68: B ja C, jotka käräjäoikeudessa oli tuomittu avunannosta törkeään petokseen, eivät olleet hakeneet muutosta tuomioonsa. A, joka oli samassa jutussa päätekijänä tuomittu rangaistukseen törkeästä petok-

²⁴⁷ Ks. *Koponen* 2017 s. 483–484.

²⁴⁸ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 142. Voidaan myös todeta, että korkein oikeus on muutoinkin noudattanut varsin tiukkaa tulkintalinjaa, kun purkuhakemuksen perusteena on vedottu uuteen seikkaan. Esimerkkinä voidaan mainita tapaus KKO 2010:41, jossa oli kysymys siitä, onko A:ta koskevat tuomiot purettava ja häneen kohdistettu syyte törkeästä kätkemisrikoksesta hylättävä sen vuoksi, että kätkemisrikosta koskeva esirikos eli B:tä vastaan nostettu syyte törkeästä velallisen petoksesta oli hylätty, kun korkein oikeus oli EIT:n itsekriminointisuoja koskevan päätöksen johdosta ratkaisullaan KKO 2009:80 purkanut aikaisemman ratkaisunsa KKO 2009:27. Korkein oikeus katsoi ratkaisussaan KKO 2010:41, että itsekriminointisuojaan vaikutus kohdistui vain A:han eikä tämän vuoksi vapauttanut B:tä kätkemisrikosta koskevasta rangaistusvastuusta. B:n purkuhakemus hylättiin.

²⁴⁹ *Rautio* 2017b s. 1232. Lisäksi voidaan pohtia, onko lainkohdan mukainen purkuperuste käsillä myös silloin, kun tuomion tultua lainvoimaiseksi ilmenee, että samasta asiasta on jo annettu lainvoimainen tuomio, jonka negatiivinen oikeusvoimavaikutus olisi estänyt tämän uudemman tuomioistuinkäsittelyn. Asiassa on siis rikottu ne bis in idem -kieltoa. Esim. *Tirkkonen* on katsonut, että kyseessä ei oikeastaan ole purkuperuste. Oikeusvoimaa koskevia kirjoittamattomia sääntöjä on tässä tapauksessa tulkittu virheellisesti, mitä voitaisiin pitää menettelyllisenä virheenä, joka taas on peruste tuomiovirhekantelulle OK 31:1.1:n 1 kohdan nojalla. Kantelulle on asetettu kuitenkin melko lyhyt määräaika eli se on lähtökohdaisesti tehtävä kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun kantelun kohteena oleva tuomio sai lainvoiman. Ks. *Tirkkonen* 1972 s. 568 av. 19a ja *sama* 1977 s. 427–428. Näin myös *Lager* 1972 s. 156.

sesta, oli hakenut muutosta. Hovioikeus oli arvioinut esitettyä näyttöä hänen osaltaan toisin kuin kärjäoikeus ja katsonut, että A:n menettely oli täyttänyt petoksen tunnusmerkistön, muttei törkeän petoksen tunnusmerkistöä. A:lle oli annettu haaste tiedoksi yli viiden vuoden kuluttua siitä, kun petosta koskevan syyteoikeuden vanhentumisaika oli alkanut. Hovioikeus oli hylännyt A:ta vastaan ajetun syytteen vanhentuneena.

B ja C hakivat rangaistustuomionsa purkamista ja perustelivat hake-
mustaan sillä, että myös avunantoa koskeva syyte on hylättävä, koska
päätekoa koskeva syyte on hovioikeudessa hylätty. KKO katsoi ratkai-
sussaan, ettei hovioikeuden päätekijää koskeva tuomio ollut OK 31:8:n
3 kohdassa tarkoitettu uusi seikka ja hylkäsi purkuhakemuksen.

4.4.2 Uutuuskriteeri

Purkuhakemuksessa esitettävien seikkojen ja todisteiden tulee olla uusia. Säännöksessä uutuusvaatimus ilmaistaan siten, että tuomionpurun perusteeksi asianosaisen tulee esittää sellainen uusi seikka tai todiste, jota ei ole oikeudenkäynnissä aikaisemmin esitetty. Seikkaa tai todistetta ei ole jutussa aikaisemmin esitetty, jos oikeustositseikkaan ei ole väittämistäakkamielessä vedottu tai todistetta ei ole esitetty ennen purkuhakemuksen kohteena olevan tuomion antamista.²⁵⁰

Todisteiden osalta lainkohdassa tarkoitettu uutuusvaatimus tarvitsee hieman lisätäsmennyksiä. Todiste voi nimittäin syntyä vasta ensiprosessin jälkeen, vaikka se viittaakin sellaiseen oikeustositseikkaan, joka on ollut olemassa jo ensiprosessin aikana.²⁵¹ Todisteen tuleeikin olla siinä mielessä uusi, että se riitauttaa aiemman tuomion aineellisen oikeellisuuden.²⁵² Asiantuntijatodistelun osalta voidaan kuitenkin todeta, että asiantuntijan muuttunut mielipide taikka uusi arvio oikeustapauksen faktoista ei ole

²⁵⁰ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 143.

²⁵¹ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 144.

²⁵² Esimerkiksi todiste, joka on syntynyt vasta hovioikeuden tuomion antamisen jälkeen ja johon on vedottu KKO:lle tehdyssä valituslupahakemuksessa, ei säännöksen kirjaimellisen tulkinnan mukaan täytä lainkohdassa edellytettyä uutuusvaatimusta, jos sanottuun todisteseen vedotaan valitusluvan hylkäävän päätöksen antamisen jälkeen vireille laitettussa tuomionpurkuasiassa. Ks. *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 143. Ruotsissa korkein oikeus on ratkaisussaan NJA 1998 s. 148 nimenomaisesti todennut, että purkuhakemuksen perusteeksi esitetyt seikat ovat purkusäännösten mukaisesti uusia, vaikka niihin olisi vedottu jo aiemmin hylätyksi tulleessa valituslupahakemuksessa. Ks. myös *Welamson – Munck* 2016 s. 199.

lainkohdassa tarkoitettu uusi seikka eikä se siten ole peruste tuomion purkamiselle.²⁵³

Todiste on purkuperusteen tulkinnan osalta uusi etenkin silloin, kun se on syntynyt vasta tuomion lainvoimaisuuden jälkeen. Tästä tilanteesta esimerkiksi voidaan mainita vaikkapa sormenjälki- tai DNA-tutkimus, joka valmistuu vasta tuomion antamisen jälkeen. Todisteen voidaan katsoa olevan uusi myös silloin, kun asianosainen on siihen jo ensiprosessissa pyrkinyt vetoamaan, mutta tuomioistuimien ei ole tätä sallinut tai asianosainen ei ole pystynyt taikka onnistunut saamaan todistetta käsiinsä.²⁵⁴

Käsillä olevaan purkuperusteeseen turvautuminen syytetyn eduksi on mahdollista, vaikka lainkohdassa määritelty seikka tai todiste on ollut tiedossa jo ensiprosessin aikana. Säännöksen nojalla tapahtuva tuomion purkaminen syytetyn eduksi ei siten edellytä niin sanottua anteeksiantoperustetta.²⁵⁵ Tätä voidaan pitää hieman erikoisena, koska myös rikosprosessin osalta tavanomaisessa muutoksenhaussa preklusio on voimassa korkeimpaan oikeuteen valitettaessa. OK 30:7.1:n mukaan asianosainen ei saa riita- ja rikosasiassa korkeimmassa oikeudessa vedota uuteen seikkaan tai todisteeseen, ellei hän saata todennäköiseksi, ettei hän ole voinut vedota niihin aikaisemmin tai käsillä on muutoin ollut pätevä syy olla vetoamatta niihin aiemmin. Ylimääräisen ja säännönmukaisen muutoksenhaun välillä vallitsee näin ollen epätasapaino, sillä tuomionpurku on rikosprosessissa mahdollista laajemmin kuin tavanomainen muutoksenhaku.²⁵⁶ Sääntelyn epäjohdonmukaisuutta tulee *Rautio* mukaan kuitenkin tarkastella sitä taustaa vasten, että syytetyn eduksi koitui seikkoihin ei ole nimenomaista vetoamisvelvollisuutta ja että tuomioistuimen tulee jo viran puolesta ottaa huomioon sellaiset seikat, jotka tukevat vastaajan syyttömyyttä.²⁵⁷ Vaikka sääntelyn epätasapainolla ei siis käytännössä näyttäisi olevan kovin suurta merkitystä, todisteita koskevan preklusioon osalta tilanne jää ristiriitaiseksi.²⁵⁸

²⁵³ *Koponen* 2017 s. 395.

²⁵⁴ *Rautio* 2017b s. 1234.

²⁵⁵ *Tirkkonen* 1972 s. 568–569; *Rautio* 2017b s. 1236; *Koponen* 2017 s. 439. Siviiliprosessissa annetun tuomion purkaminen uusiin syihin vedoten ei sitä vastoin ole mahdollista, jos uusi seikka tai todiste on prekludoitunut jo ensiprosessissa (OK 31:7.2).

²⁵⁶ Ks. *Koponen* 2017 s. 228–232

²⁵⁷ *Rautio* 2017b s. 1236.

²⁵⁸ Ks. *Välimäki* 2016 s. 304–305 ja av. 44. Tämän epäjohdonmukaisuuden myötä säännönmukaisessa muutoksenhaussa uhkaavan preklusioon vuoksi rikosasian vastaajan kannalta olisi siis joissakin tilanteissa edullisempaa odottaa tuomion lainvoimaiseksi tuloa ja hakea vasta tämän jälkeen tuomionpurkua. OK 30:7.1:n preklusiosäännöstä sovellettaessa OK

Oikeuskäytännössä on katsottu, että tuomio voidaan uuden selvityksen nojalla purkaa pelkästään myös päiväsakon rahamäärän osalta. Mainita voidaan täysistuntoratkaisu KKO 2016:83, joka syntyi 9–8 äänestyksen tuloksena. Tapauksessa A oli tuomittu käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä rattijuopumuksesta ehdollisen vankeusrangaistuksen ohella myös sakkoon. A:ta oli haasteessa kehotettu ilmoittamaan päiväsakon rahamäärään vaikuttavissa tiedoissa tapahtuneista olennaisista muutoksista. Koska A ei kehotuksesta huolimatta ollut esittänyt selvitystä tulostaan, päiväsakon rahamäärä oli käräjäoikeudessa vahvistettu viimeksi toimitetun verotuksen tietojen perusteella. A ei ollut hakenut käräjäoikeuden tuomioon muutosta. Sitten A vaati tuomion purkamista sillä perusteella, että tuomitsemishetkellä hänen tulonaan oli ollut vain peruspäiväraha.

KKO otti ratkaisussaan kantaa siihen, mikä merkitys tuomitun passiivisuudella on tuomionpurkua koskevassa asiassa. Huomiota kiinnitettiin siihen, ettei A kehotuksista huolimatta ollut ilmoittanut käräjäoikeudelle tulotietojensa muutoksista. A ei ollut myöskään hakenut näillä perusteilla muutosta käräjäoikeuden tuomioon. Mainitut laiminlyönnit puolsivat sinänsä passiivisuuden koitumista A:n vahingoksi. KKO:n enemmistö totesi kuitenkin, että OK 31:8:n 3 kohta soveltuu yleisesti kaikkiin rikosasioihin ja että sanotun säännöksen soveltamisessa ei noudateta preklusiota. Koska myöskään laista ei ilmene, että tuomitun laiminlyönneille tulisi antaa merkitystä purkusäännösten soveltamisessa, enemmistö hyväksyi purkuhakemuksen ja oikaisi A:n päiväsakon rahamäärän uuden selvityksen mukaiseksi.

Ratkaisu laajensi ylimääräisen muutoksenhaun soveltamisalaa, mistä johtuen samanlaisiin perusteisiin nojautuvien purkuhakemusten määrän voidaan ennakoida lisääntyvän.²⁵⁹

4.4.3 Uuden seikan tai todisteen vaikutus jutun lopputulokseen

Jotta uusi seikka tai todiste johtaisi lainvoimaisen tuomion purkamiseen, lainkohdassa edellytetään, että uusilla syillä olisi todennäköisesti ollut vaikutusta jutun lopputulokseen, jos niihin olisi aikaisemmin asiassa vedottu. Millaista vaikutusta uusilta seikoilta ja todisteilta sitten vaaditaan jutun

31:8:n 3 kohta otettaneen rikosasioissa KKO:ssa kuitenkin huomioon preklusiota lieventävänä seikkana, ks. tältä osin KKO 2018:41.

²⁵⁹ Tähän on jo varauduttu, sillä purkutoimivaltaa ehdotetaan tältä osin siirrettäväksi alemmille oikeusasteille, ks. HE 200/2017 vp s. 42. OK 31 luvun 14a §:ään (666/2005) esitetyn lisäyksen mukaan päiväsakon rahamäärän alentamista koskeva purkuhakemus käsiteltäisiin siinä samassa tuomioistuimessa, jonka tuomiota purkuhakemus koskee.

lopputulokseen nähden? Ainakin lainkohdassa käytettyä todennäköisestisanaa tulee tulkita siten, että se edellyttää suurempaa todennäköisyyden määrää kuin OK 31:8:n 1 ja 2 kohdassa käytetty ilmaus ”voidaan otaksua vaikuttaneen”.²⁶⁰

Lainkohdassa säädetään, että tuomio voidaan uuden oikeudenkäyntimateriaalin nojalla syytetyn eduksi purkaa, jos sen esittäminen olisi todennäköisesti johtanut syytetyn vapauttamiseen tai siihen, että rikokseen olisi tullut soveltaa lievempiä rangaistussäännöksiä taikka muuten on erittäin painavia syitä saattaa uudelleen tutkittavaksi kysymys siitä, onko syytetty syyllistynyt siihen rikolliseen menettelyyn, josta hänet on tuomittu. Purkihakemuksen menestyminen ei siten edellytä täyttä varmuutta tuomion muuttumisesta, mutta pelkkä väite jonkin tosiseikan olemassaolosta ei yksistään riitä perusteeksi tuomion purkamiselle. Hakijan tulee kuitenkin esittää jonkinlaista näyttöä väitteensä tueksi.²⁶¹

Purkaminen on mahdollista, jos ensiprosessissa esitetty uusi seikka tai todiste olisi todennäköisesti johtanut syytteen hylkäämiseen. Kun harkitaan uuden seikan tai todisteen näyttöarvon riittävyttä, tulee sitä arvioida suhteessa jutussa aikaisemmin esitettyyn näyttöön.²⁶² KKO purkuinstanssina joutuu näin ollen purkuasian käsittelyssä tekemään eräänlaisen alustavan näyttöharkinta-arvion uuden oikeudenkäyntiaineiston osalta.²⁶³ Arvioinnin kohteena on tällöin se, miten asia olisi ratkaistu, jos uusi oikeudenkäyntimateriaali olisi ollut käytettävissä jo alkuperäisessä oikeudenkäynnissä. Mitä vakuuttavampaa näyttöä ensiprosessissa annetun tuomion tueksi on esitetty, sitä suuremmat vaatimukset asetetaan uudelle näytölle ja sen luotettavuudelle, jotta riittävä peruste tuomion purkamiselle olisi käsillä.²⁶⁴

Lainkohdan mukaan lainvoimainen rikostuomio voidaan purkaa myös silloin, kun syytetyn katsotaan uuden oikeudenkäyntiaineiston johdosta syyllistyneen lievempään rikokseen kuin mistä hänet on aikaisemmin tuomittu. Rangaistusta määrättäessä olisi siis tullut tukeutua eri lainkohtaan ja

²⁶⁰ *Tirkkonen* 1972 s. 569.

²⁶¹ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 144–145. Tämä koskee etenkin tuomionpurkua siviiliprosessissa, jossa vaaditaan, että hakija esittää selvitystä sekä purkuperusteiden olemassaolosta että myöskin siitä, että nämä perusteet ovat asiaan vaikuttavia. Rikosprosessin osalta näitä vaatimuksia ei kuitenkaan voida noudattaa yhtä ehdottomasti ainakaan silloin, kun purkua haetaan syytetyn eduksi. Ks. myös *Tirkkonen* 1937 s. 223–224 ja av. 138.

²⁶² *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 144; *Welamson – Munck* 2016 s. 205.

²⁶³ *Rautio* 2017b s. 1236; *Lindell ym.* 2005 s. 341.

²⁶⁴ *Welamson – Munck* 2016 s. 205.

noudattaa toista rangaistusasteikkoa.²⁶⁵ Lievemmästä rikoksesta on kyse esimerkiksi silloin, kun uusi aineisto osoittaa syytetyn syyllistyneen törkeän veropetoksen asemasta vain veropetokseen. Lainkohdan tulkinnassa voidaan huomioida myös yleiset vähentämisperusteet, kuten se, että uusi aineisto osoittaa syytetyn syyllistyneen täytetyn rikoksen sijasta ainoastaan rikoksen yritykseen.²⁶⁶ Säännös ei kuitenkaan sovellu niihin tilanteisiin, joissa rangaistus on mitattu virheellisesti tai rangaistuslaji on valittu väärin.²⁶⁷

Lainkohdassa säädetään vielä lisäksi, että tuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa, jos on erittäin painavia syitä tutkia uudelleen, onko syytetty tehnyt sen rikollisen teon, josta hänet on tuomittu. Kyseessä on oikeastaan lisäsäännös, jota tulisi soveltaa vain poikkeustilanteissa.²⁶⁸ Mikäli erittäin painavia syitä on käsillä, säännöksessä ei edes edellytetä todennäköisyyttä siitä, että syyllisyyskysymys ratkeaisi toisella tavalla. Tuomio voidaan siis purkaa, vaikka uudet syyt eivät täyttäisikään lainkohdassa edellytettyä todennäköisyyttä siitä, että asia olisi tullut ratkaista toisin, kunhan nämä uudet seikat tai todisteet asettavat syytetyn syyllisyyden epäilyksenalaiseksi.²⁶⁹

Mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, sitä helpommin uusien syiden ja todisteiden tulisi johtaa tuomion purkamiseen.²⁷⁰ Erittäin painavana syynä ei kuitenkaan ole pidettävä sitä, että ratkaisu on saanut tiedotusvälineissä osakseen runsaasti huomiota tai kritiikkiä. Myös ajan kuluminen vaikuttaa painavien syiden olemassaoloon, ja mitä pidempi aika tuomion antamisesta on kulunut, sitä epätodennäköisemmin painavia syitä on enää käsillä.²⁷¹ Painavina syinä voidaan pitää myös esimerkiksi jutun esitutkinnassa todettuja vakavia puutteita tai sitä, että joku toinen henkilö on myöhemmin tunnustanut tehneensä kyseisen rikoksen.²⁷²

²⁶⁵ Leppänen – Välimaa 1998 s. 146.

²⁶⁶ Rautio 2017b s. 1237.

²⁶⁷ Leppänen – Välimaa 1998 s. 146. Saman rangaistusasteikon puitteissa liian ankaraan rangaistukseen tuomitseminen voi kuitenkin joskus riittää perusteeksi hakea tuomion purkamista OK 31:8:n 4 kohdan eli ilmeisesti väärän lain soveltamisen nojalla.

²⁶⁸ Vastaavasta säännöksestä Ruotsin oikeudessa ks. *Bengtsson* 1990 s. 1–17 ja *Welamson – Munck* 2016 s. 206–208.

²⁶⁹ *Tirkkonen* 1972 s. 569. Ks. myös HE 14/1958 vp s. 9 ja SOU 1938:44 s. 575.

²⁷⁰ Leppänen – Välimaa 1998 s. 145; *Welamson – Munck* 2016 s. 207. Ks. myös KM 2002:8 s. 27.

²⁷¹ *Rautio* 2017b s. 1238; *Bengtsson* 1990 s. 16.

²⁷² *Jokela* 2009 s. 358.

4.5 Ilmeisesti väärä lain soveltaminen

OK 31:8:n viimeisen eli neljännen kohdan mukaan lainvoimainen rikos-tuomio voidaan syytetyn eduksi purkaa, jos se on perustunut ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. Asian ratkaisemisessa tapahtunut ilmeinen oikeuserehdys on siten nimenomainen purkuperuste.²⁷³ Kynnys purkupe-rusteen soveltamiselle on varsin korkea, koska ilmeisesti-sanan synonyy-minä voidaan käyttää sanaa ilmiselvä.²⁷⁴ Lainkohta merkitsee aineellisoikeudellisten normien virheellistä soveltamista, joten se ei kata ilmeisiä virheitä, jotka on tehty prosessuaalisten normien soveltamisessa. Jos prosessuaalisia normeja on sovellettu väärin, virhe saadaan korjatuksi nojautumalla OK 31:1.1:ssä säädettyihin tuomiovirheitä koskeviin kanteluperusteisiin.²⁷⁵

Käsillä olevan purkuperusteen osalta voidaan myös kysyä, onko olemas-sa tarvetta säännökselle, jonka nojalla lain soveltamisessa sattuneisiin il-meisiin virheisiin voidaan puuttua vielä tuomion lainvoimaiseksi tulon jälkeen. Lainvastaisiin tuomioistuinratkaisuihin tulisi pääsääntöisesti rea-goida varsinaisten muutoksenhakukeinojen avulla. Tuomion ilmiselvä lainvastaisuus on asianosaisen havaittavissa heti tuomion antamishetkellä, minkä vuoksi muutoksenhakumääräajat tarjoavat riittävän harkinta-ajan arvioida sitä, onko ratkaisu niin virheellinen, että siihen on syytä hakea muutosta. Tiettyssä mielessä lain virheelliseen soveltamiseen reagoiminen tapahtuu tällöin liian myöhään.²⁷⁶ Tätä taustaa vasten puheena olevaa

²⁷³ Ks. myös *Cars* 1959 s. 182, jossa todetaan, että ilmeisen väärä lain soveltaminen voisi olla purkuperuste jo sillä perusteella, että asian ratkaiseen tuomarin voidaan tässä tilanteessa katsoa syyllistyneen rikolliseen menettelyyn. Tuomarihan on tehnyt virkavirheen, mikäli hän on antanut asiassa ratkaisun, joka on perustunut ilmeisen väärään lain soveltami-seen.

²⁷⁴ *Rautio* 2017b s. 1235.

²⁷⁵ Joissain tapauksissa aineellisten ja menettelyllisten normien erottaminen toisistaan voi olla hankalaa. Esimerkkinä tästä voidaan mainita mm. todistustaakan jakoa koskevat nor-mit. Voidaanko niitä pitää puhtaasti prosessuaalisina normeina vai ovatko ne sekamuotoisia säännöksiä? Muun muassa *Tirkkonen* on katsonut, että jos todistustaakan jakoa koskevia normeja on sovellettu väärin, voi tilanne olla sellainen, että tuomio perustuu ilmeisesti vää-rään lain soveltamiseen. Ks. *Tirkkonen* 1972 s. 570 av. 24. Aina edes säännöksen sijoittumi-nen oikeudenkäymiskaareen ei välttämättä tee siitä menettelyllistä normia. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan mainita oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuutta koskevat säännökset, joiden tulkintaa pidetään aineellisoikeudellisena kysymyksenä, ks. *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 161.

²⁷⁶ Toisaalta oikeuserehdyksen havaitseminen vaatii tietenkin oikeudellista asiantuntemus-ta. Jos esim. syytetty ei ole turvautunut oikeudenkäynnissä lainopilliseen avustajaan, ei hän välttämättä itse tule huomanneeksi riittävän ajoissa, että annettu tuomio on perustunut il-

purkuperustetta tulisi soveltaa vain poikkeustapauksissa ja etenkin silloin, kun maan ylin oikeusaste on soveltanut aineellisoikeudellisia normeja ilmeisen virheellisesti.²⁷⁷

Edellä lausutusta huolimatta käsillä oleva säännös kuitenkin puoltaa paikkaansa purkuperusteiden joukossa. Tuomioistuimen tulee tuntea sovellettava laki, minkä vuoksi vastuu virheellisestä tuomitsemisesta kuluu yksinomaan tuomioistuimelle. Myös julkinen etu vaatii, että lainkäytössä tapahtuneet ilmiselvät virheellisyydet voidaan korjata, vaikka ensisijaisia muutoksenhakukeinoja ei ole lainkaan hyödynnetty.²⁷⁸

4.5.1 Lain käsite

OK 31:8:n 4 kohdan mukaan tuomio voidaan purkaa ilmeisesti väärän lain soveltamisen perusteella. Lainkohdassa käytettyä käsitettä *laki* ei pidä tulkita suppeasti, sillä käsitteellä on laveampi merkitys kuin valtiosääntöoikeudellisella lain käsitteellä. Kyse ei siten ole säännöksen sanamuodosta huolimatta ainoastaan lainsäännöksestä, vaan laajemmasta merkityksessä ratkaisun normatiivisesta perustasta.²⁷⁹ Lailla tarkoitetaan säännöksessä kirjoitettua lakia eli eduskuntalakeja ja kotimaisia alemman asteisia säädöksiä sekä lisäksi kansainvälisiä normeja, kuten EU-säädöksiä²⁸⁰ ja Euroopan ihmisoikeussopimusta tai KP-sopimusta.²⁸¹ Euroopan unionin toimielinten antamien säädösten osalta on myös huomioitava se, että unionin jäsenvaltiot ovat vahingonkorvausvastuun uhalla velvollisia noudattamaan EU-oikeutta. Tätä periaatetta sovelletaan myös silloin, kun jäsenval-

meisen väärään lain soveltamiseen, jolloin ainoa keino saada virheellinen tuomio oikaistuksi on turvautua tuomionpurkuun.

²⁷⁷ Ks. myös *Cars* 1959 s. 182.

²⁷⁸ Ks. myös HE 14/1958 vp s. 9 ja *Koponen* 2017 s. 425–426.

²⁷⁹ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 147; KM 2002:8 s. 26.

²⁸⁰ Eurooppaoikeudellisten säädösten vastaisuudesta ylimääräisen muutoksenhaun perusteena ks. *Pohjalainen* DL 2014 s. 260–268 sekä *Vähätalo* 2016 s. 222–227. Ks. myös ruotsalainen ratkaisu NJA 2016 s. 320. Asiassa oli kysymys siitä, voidaanko lainvoimainen rikostuomio purkaa sillä perusteella, että se on ristiriidassa Euroopan unionin tuomioistuimen ja Ruotsin korkeimman oikeuden muuttuneen oikeuskäytännön kanssa. Lisäksi asiassa oli kysymys myös siitä, voidaanko rikostuomio purkaa sillä perusteella, että korkein oikeus oli asian alkuperäisessä käsittelyssä hylännyt asianosaisen pyynnön siitä, että Euroopan unionin tuomioistuimelta hankittaisiin asiaa koskeva ennakkoratkaisu. Ruotsin korkein oikeus katsoi ratkaisussaan, ettei purkamiselle ollut edellytyksiä ja purkuhakemus hylättiin.

²⁸¹ *Fredman* 2013 s. 807.

tioiden ylimmät tuomioistuimet ovat rikkoneet eurooppaoikeudellisia normeja.²⁸²

Suomessa tavanomaisella oikeudella eli maan tavalla on yleisesti katsottu olevan itsenäinen merkitys oikeuslähteenä.²⁸³ Tapaoikeudella oli aikaisemmin myös vahva institutionaalinen tuki, sillä nyt jo kumotun OK 1:11:n mukaan maan tapa sitoi tuomaria oikeuslähteenä, jos säädettyä lakia ei ollut. Sanotun lainkohdan kumoamisen ei voida katsoa aiheuttaneen tapaoikeuden oikeuslähdeopilliseen asemaan mitään muutosta. Maan tapa on siis yhä edelleen sitova oikeuslähde tilanteissa, joissa kirjoitetut normit puuttuvat. Myös käsillä olevan purkusäännöksen yhteydessä lailla on vakiintuneesti tarkoitettu tavanomaista oikeutta.²⁸⁴

Sen sijaan on kyseenalaista, voidaanko lain esitöiden vastaista tuomitsemista pitää ilmeisen vääränä lain soveltamisena. Lain esitöillä on erityisen suuri merkitys lain säätämisen ajankohtana, jolloin esitöitä käytetään tulkinta-apuna uuden lain soveltamisessa. Muutoinkin yhteiskunnan oikeudellistuminen ja vallitseva lakitekniikka ovat johtaneet siihen, että varsinaiset säädöstekstit ovat usein ilmiasultaan varsin avoimia ja yleisluontoisia, kun taas säännösten tulkinnan kannalta oleellinen informaatio käy ilmi lain esitöistä. Toisaalta ajan kulumisen myötä esitöiden merkitys lain soveltamisen tulkinta-aineistona vähitellen hiipuu. Suomalaisessa oikeustieteessä lain esitöitä ei perinteisesti ole katsottu lain veroiseksi oikeuslähdeksi eikä niitä myöskään ole pidetty tuomioistuinta ehdottomasti sitovina.²⁸⁵ Meillä lain esitöiden vastaisuutta ei olekaan pidetty perusteena hakea tuomion purkamista, joskin asiaa voidaan pitää epäselvänä.²⁸⁶ Varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla on kuitenkin mahdollista hakea muutosta myös sellaiseen tuomion, joka on ristiriidassa lain esitöiden kanssa.

Tuomioistuinten toimintaa ohjaavat lisäksi KKO:n ennakkopäätökset. Ylimmän oikeusasteen ratkaisukäytäntö ei Suomessa kuitenkaan sido

²⁸² Ks. Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu C-224/01 Köbler 30.9.2003.

²⁸³ Maan tavasta oikeuslähteenä ks. *Huovila* 2005 s. 35–36 ja *Virolainen – Martikainen* 2010 s. 376–378.

²⁸⁴ *Tirkkonen* 1972 s. 570 ja *sama* 1977 s. 430.

²⁸⁵ *Lager* 1972 s. 173. Ks. myös *Virolainen – Martikainen* 2010 s. 368 ja 386–396.

²⁸⁶ Ks. *Rautio* 2017b s. 1235, jossa todetaan, ettei lain esitöiden vastaisuus ole purkuperuste. Vrt. *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 147, jossa lausutaan, että lain esitöiden vastainen ratkaisu voi olla ilmeisen vääriä lain soveltamista. Ks. myös *Cars* 1959 s. 196–200, jonka mukaan esitöiden vastainen tuomitseminen voi olla ilmeisen vääriä lain soveltamista. *Carsin* mukaan asianosainen, joka on luottanut lain esitöistä ilmenevään kantaan ja toiminut sen mukaisesti, kärsii haittaa, mikäli lain perusteluihin sisältyvä lausuma ei pidäkään paikkansa.

alempia tuomioistuimia, ei edes laintulkinnan osalta.²⁸⁷ KKO:n ennakkopäätökset ovat ainoastaan heikosti velvoittavan oikeuslähteen asemassa ja niistä voidaan asianmukaisten perusteiden nojalla poiketa. Mikäli asianosainen kokee, että häntä koskeva ratkaisu on ylimmän oikeusasteen oikeuskäytännön vastainen, tulee hänen ensisijaisesti hakea ratkaisuun muutosta varsinaisilla muutoksenhakukeinoilla. OK 31:8:n 4 kohdassa säänneltyä purkuperustetta ei ole käsillä, jos tuomio perustuu lain soveltamiseen, jota voidaan pitää KKO:n tulkintakäytännön vastaisena.²⁸⁸ Kuitenkin erityisen vakiintunut ja johdonmukainen oikeuskäytäntö saattaa olla rinnastettavissa lakiin.²⁸⁹ Voidaanhan tällaisessa tilanteessa katsoa, että ylimmän oikeusasteen vakiintunut oikeuskäytäntö lähenee tavanomaista oikeutta, joka taas kuuluu puheena olevan purkuperusteen soveltamisalaan.

Rikostuomio on purettu OK 31:8:n 4 kohdan eli ilmeisesti väärän lain soveltamisen johdosta esim. tapauksessa KKO 2015:22, jossa oli kyse myös rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen tulkinnasta. Tapauksessa A oli lainvoimaisesti tuomittu liikenneturvallisuuden vaarantamisesta rangaistukseen, kun hän oli kuljettaessaan metrojunaa huolimattomuudesta rikkonut Helsingin kaupungin liikennelaitoksen metrojunankuljettajan toimintaohjetta aiheuttaen vaaraa toisen turvallisuudelle. Tuomio purettiin, sillä sen katsottiin perustuneen ilmeisen väärään lain soveltamiseen, koska A oli tuomittu rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei sen tekohetkellä ollut laissa tai lain nojalla annettussa säädöksessä nimienomaisesti säädetty rangaistavaksi.

Lopuksi voidaan tarkastella vielä sitä, onko OK 31:8:n 4 kohdan nojalla mahdollista purkaa ulkomaiseen lainsäädäntöön perustuva tuomio silloin, kun oikeudenkäynnissä on tullut sovellettavaksi vieraan valtion laki ja tässä yhteydessä ulkomaan lakia on sovellettu ilmeisen virheellisesti. Asiaa on pohtinut myös *Cars*, joka on katsonut, että ruotsalaisten tuomionpurkusäännösten nojalla myös ulkomaisen lain ilmeisen virheellinen soveltaminen on peruste tuomion purkamiselle.²⁹⁰ *Tirkkonen* on sillä kannalla, että ulkomaan kirjoitetun lain väärä soveltaminen kuulunee myös suomalaisten tuomionpurkusäännösten soveltamisalaan.²⁹¹ Ulkomainen laki tulee kuitenkin suomalaisessa tuomioistuimessa sovellettavaksi lähinnä vain kan-

²⁸⁷ *Virolainen – Martikainen* 2010 s. 399. Ks. myös *Tirkkonen* 1969 s. 48.

²⁸⁸ Näin myös *Welamson – Munck* 2016 s. 211.

²⁸⁹ *Fredman* 2013 s. 807.

²⁹⁰ *Cars* 1959 s. 195.

²⁹¹ *Tirkkonen* 1972 s. 570 av. 25 ja *sama* 1977 s. 430 av. 25.

sainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvissa kysymyksissä, joten ulkomaisen lain ilmeisen virheellinen soveltaminen lienee purkuperuste ainoastaan siviiliprosessissa OK 31:7.1:n 4 kohdan nojalla. Sitä vastoin rikosprosessissa aineellisoikeudellisiin kysymyksiin sovelletaan aina kansallista rikoslakiamme. Täten kysymys OK 31:8:n 4 kohdan soveltuvuudesta ulkomaiseen lainsäädäntöön ei voi juuri koskaan aktualisoitua. Ulkomaisen lain ilmeisen virheellisellä soveltamisella ei siis rikostuomion purkamisessa ole käytännön merkitystä.

4.5.2 Lain soveltamisen ilmeinen virheellisyys

Käsillä olevan purkuperusteen soveltaminen edellyttää lain soveltamiselta ilmeistä eli toisin sanoen kiistatonta ja yksiselitteistä virheellisyyttä. Säännöksessä puhutaan siis lain soveltamisesta eikä lain tulkinnasta. Lain soveltamisella on käsitteenä laajempi merkitys kuin lain tulkinnalla.²⁹² Tässä yhteydessä näiden käsitteiden eroavaisuuksiin ei kuitenkaan paneuduta tämän lähemmin.

Kysymys siitä, milloin tuomioistuimen ratkaisu perustuu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen, on jokseenkin ongelmallinen. Lainkohdan nojalla purkuperuste on käsillä vain silloin, kun tuomio on perustunut *ilmeisesti väärään* lain soveltamiseen. Tällöin kyseessä on huomattava ja räikeä virheellisyys. Jos lain soveltaminen on ollut *vain väärää*, muttei kuitenkaan *ilmeisen väärää*, ei lain sanamuodon mukaan perustetta tuomion purkamiselle ole olemassa. Rajanveto väärän ja ilmeisesti väärän lain soveltamisen välillä on vähintäänkin hankalaa ja osaltaan myös painotuskysymys. Lainkäytössä sattuneita virheitä ei ole mielekästä jakaa kahteen eri kategoriaan virheen vakavuuden eli sen perusteella, onko tuomio lainvastainen pelkästään lievästi vaiko ilmiselvästi. Tämän johdosta säännöksen tulkinnassa voitaneen lähteä siitä, että jos tuomio on *yleensä lainvastainen*, se on sitä samalla myös *ilmeisesti*.²⁹³

Lakitekstissä käytetyllä sanonnalla ”ilmeisesti väärä lain soveltaminen” viitataan paremminkin siihen, että tuomionpurku soveltuu vain tilanteisiin, joissa lain soveltamiseen ei voi liittyä mitään tulkinnanvaraisuutta. Purkuhakemus ei voi menestyä, jos purkuhakemuksen kohdetuomio perustuu ns. joustavaan eli tulkinnanvaraiseen normiin, joka jättää tilaa tuomioistuimen

²⁹² Welamson – Munck 2016 s. 210–2011. Ks. myös Cars 1959 s. 183–186, jossa eritellään lain soveltamisen ja tulkinnan käsitteellisiä eroja tarkemmin.

²⁹³ Ks. Lager 1972 s. 175 sekä Cars 1959 s. 202.

omalle harkinnalle.²⁹⁴ Mikäli sovellettavan lainkohdan sanamuoto siis sallii laajan tulkinnan tai säännöksen tulkinta ei ole vakiintunut, vaatimus soveltamisvirheen ilmeisyydestä rajaa purkuperusteen käyttöalaa. Tällä tulkinnalla on pyritty sulkemaan pois ne tilanteet, joissa lain väärä soveltaminen ei ole aivan selvää ja kyseeseen voisi tulla useampi vaihtoehto. Tulkinnanvaraisen lain soveltamisen osalta varsinaisten muutoksenhakukeinojen käyttämisestä on pidetty asianosaisten oikeussuojan kannalta riittävänä.²⁹⁵

Ratkaisussa KKO 2017:6 arvioitiin muun ohella lain soveltamisen virheellisyydelle asetettua ilmeisyysvaatimusta. Tapauksessa hovioikeus oli vuonna 2012 antamallaan tuomiolla lukenut A:n syyksi salakuljetuksia ja lääkerikoksia. Rikosten kohteena muiden muassa ollut gammabutyrolaktoni oli rikosten tekoaikana luokiteltu lääkkeeksi. Euroopan unionin tuomioistuin oli sittemmin vuonna 2014 antanut lääkedirektiivin soveltamista koskevan ennakkoratkaisun, jonka valossa KKO oli ratkaisussaan KKO 2016:35 katsonut, että gammabutyrolaktonia ei voida pitää lääkkeenä (perustelujen kohdat 39–40).

A vaati hovioikeuden tuomion purkamista sillä perusteella, että hänen tekojensa kohteina olleita aineita ei voida luokitella lääkkeiksi. KKO totesi, että vaikka gammabutyrolaktonia ei ratkaisun KKO 2016:35 mukaan voida pitää lääkkeenä, kysymys aineen lääkeluonteesta oli hovioikeuden tuomion antamisen aikaan ollut oikeudellisesti tulkinnanvarainen. Hovioikeuden tuomio ei täten ollut perustunut ilmeisesti väärään lain soveltamiseen.

Vaatimus lain ilmeisen virheellisestä soveltamisesta täyttyy ennen kaikkea niissä tilanteissa, joissa tuomioistuin on tehnyt selvän ja kiistattoman juridisen erehdyksen.²⁹⁶ Kyseeseen tulevat tilanteet, jolloin tuomioistuin on antanut selvästi lainvastaisen ratkaisun eli kun tuomio on perustunut väärään lainkohtaan tai ratkaisussa on muutoin erehdytty lain sisällöstä. Tuomio on saatettu esimerkiksi perustaa kumottuun säännökseen tai säännökseen, joka ei ole vielä voimassa. Rikoslainkäytössä väärää lakia voidaan erehdyksessä soveltaa esimerkiksi silloin, kun tuomion antamisen aikaan

²⁹⁴ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 148.

²⁹⁵ *Lager* 1972 s. 175–176.

²⁹⁶ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 148. Ks. myös SOU 1938:44 s. 574. Tuomioistuimella on muutenkin vain hyvin rajalliset mahdollisuudet oikaista tuomiotaan itse eli kyseeseen tulevat lähinnä ilmeiset lasku- ja kirjoitusvirheet tai muut niihin rinnastettavat virheet siten kuin OK 24:10:ssä ja ROL 11:9:ssä säädetään. Tuomion korjaamisesta tarkemmin ks. *Jokela* 2015 s. 543–544 ja *Lappalainen – Hupli* 2017b s. 762–763.

on voimassa eri säännös kuin rikoksen tekohetkellä. Tässä tilanteessahan tulee lievemmän lain periaatteen mukaisesti soveltaa uutta lakia, mikäli sen soveltaminen johtaa syytetyn kannalta lievempään lopputulokseen kuin tekohetkellä voimassa olleen lain soveltaminen. Lainkohdan soveltamisalaan kuuluvat myös tilanteet, joissa harkinnanvaraisista asioista päätettäessä on sattunut ilmeinen erehdys, kuten esimerkiksi selvästi epäsuhtainen rangaistus tai korvausmäärä.²⁹⁷

Koska säännöksessä puhutaan pelkästään ilmeisesti virheellisestä lain soveltamisesta, puheena oleva purkuperuste ei voi tulla kysymyksen silloin, kun tuomioistuin on arvioinut asiassa esitettyä näyttöä eli kun tuomioistuin on ratkaissut sen, onko jokin tosiseikka olemassa vaiko ei.²⁹⁸ Näyttökysymyksen osalta ei siis voida turvautua käsillä olevaan purkuperusteeseen. Toisaalta on myös katsottu, ettei periaatteessa olisi mitään painavaa syytä erottaa lain soveltamista ja näytön arviointia tässä suhteessa toisistaan ja että ilmeisen virheellinen näytön arviointikin voisi *de lege ferenda* olla purkuperuste.²⁹⁹

Näytön arvioinnin asettamista eri asemaan suhteessa lain soveltamiseen on perusteltu etenkin näytön arvioinnin ja lain soveltamisen periaatteellisilla eroilla. Näytön arviointi on sääntelemätöntä ajatustoimintaa, jossa harkinnan vapaus on suurempi kuin lain soveltamisessa. Tämän vuoksi näyttöharkinnan lopputuloksen oikeellisuutta tai virheellisyyttä on varsin vaikea arvioida. Näytön arviointi on myös väistämättä sidottu ajan kulumiseen, toisin kuin lain soveltamisen tarkastelu. Koska mikään määräaika ei rajoita tuomionpurkua syytetyn eduksi, voisi näyttöharkinnan oikeellisuus tulla arvioitavaksi tilanteessa, jossa sitä ei voida enää ajan kulumisen vuoksi aidosti suorittaa uudelleen.

Lain soveltamisen ilmeistä virheellisyyttä arvioidaan aina tuomion antohetkellä vallinneen tilanteen mukaan. Tämän johdosta arviossa ei oteta huomioon tuomion antamisen jälkeen tapahtuneita säädösmuutoksia. Myöskään purettavaksi vaaditun tuomion jälkeen annettuja KKO:n ennakk-

²⁹⁷ KM 2002:8 s. 26. Ks. myös *Lager* 1972 s. 172.

²⁹⁸ *Cars* 1959 s. 183; *Lager* 1972 s. 172; *Lindell ym.* 2005 s. 340. Tuomioistuimen suorittama todistusharkinta muodostaa ylimääräisten muutoksenhakukeinojen osalta eräänlaisen ”kielletyn” alueen. Näyttöharkinnan onnistuneisuutta lienee kuitenkin mahdollista arvioida ainakin välillisesti siten, kuinka hyvin tuomioistuin on perustellut näyttökysymyksestä antamansa ratkaisun. Ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja silmällä pitäen tällöin lienee mahdollista turvautua tuomiovirhekanteluun OK 31:1.1:n 4 kohdan nojalla ainakin silloin, kun perustelut on näyttöharkinnan osalta kokonaan laiminlyöty, ks. *Virolainen – Martikainen* 2010 s. 542–546.

²⁹⁹ *Leppänen – Välimaa* 1998 s. 147–148; *Koponen* 2017 s. 674.

kopäätöksiä ja niistä ilmeneviä uusia tulkintakannanottoja ei huomioida mainitun lainkohdan soveltamisessa.³⁰⁰ Edellä lausuttu koskee lähtökohtaisesti myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) sekä Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön muutoksia ja uusia tulkintalinjauksia.³⁰¹ Tuomion antamisen ja lainvoimaisuuden jälkeen tapahtunut merkittäväkään oikeuskehitys ei siis ole peruste tuomion purkamiselle.

Ratkaisuissa KKO 2014:93, KKO 2014:94 ja KKO 2014:95 oli kysymys siitä, voiko ylimääräinen muutoksenhaku menestyä, kun ylimmän oikeusasteen perustuslakia ja ihmisoikeussäännöksiä koskeva tulkintalinja oli muuttunut aiemmin vallinneesta ratkaisukäytännöstä. Kansallisten tulkintamuutosten taustalla vaikutti myös EIT:n uusi oikeuskäytäntö. Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa hakijat olivat vaatineet rikostuomioidensa poistamista tai purkamista vedoten joko KKO:n ne bis in idem -sääntöä koskevan oikeuskäytännön muuttumiseen tai EIT:n 20.5.2014 antamiin ratkaisuihin *Glantz v. Suomi* sekä *Nykänen v. Suomi*, joissa katsottiin, että Suomi oli loukannut EIS:n mukaista kaksoisrangaistavuuden kieltoa.³⁰² Kaikissa sanotuissa tapauksissa hakija oli tuomittu joko veropetoksesta tai törkeästä veropetoksesta, minkä lisäksi tästä samasta menettelystä oli erikseen määrätty myös veronkorotus. Yhteistä näille tapauksille oli myös se, että veronkorotusasia ja rikosasia olivat olleet vireillä osittain samanaikaisesti.

Kaikissa edellä mainituissa ratkaisuissa KKO katsoi, että asioissa ei ollut tapahtunut oikeudenkäyntivirhettä tai että tuomiot eivät olleet perustuneet ilmeisesti väärään lain soveltamiseen siltä osin, kuin veropetostuomiot olivat antamishetkellään olleet tuolloin vallinneen oikeuskäytännön mukaisia. Sillä hetkellä, jolloin veropetoksia koskevat tuomiot oli annettu, kaksoisrangaistavuuden kieltoa koskeva tulkinta ei ollut riittävästi selkiintynyt eikä tuomioiden antamisen ajankohtana siis

³⁰⁰ *Fredman* 2013 s. 807.

³⁰¹ *Koponen* 2017 s. 529.

³⁰² Mainituissa tapauksissa oli kysymys siitä, estääkö ne bis in idem -kielto peräkkäiset menettelyt vasta sitten, kun veronkorotuksen tultua lopulliseksi nostetaan samaa asiaa koskeva veropetossyyte, vai estääkö syytteen tutkimisen jo samaa asiaa koskevan veronkorotusasian samanaikainen vireilläolo. EIT lausui ratkaisuisaan, että asian samanaikainen vireilläolo erillisissä prosesseissa loukkasi ne bis in idem -kieltoa, kun toista prosessia ei ollut keskeytetty ensimmäisen prosessin tultua lopulliseksi. Ks. myös EIT:n samana päivänä 20.5.2014 antamat muut ratkaisut *Häkki v. Suomi* sekä *Pirttimäki v. Suomi*, joissa ne bis in idem -kiellon soveltamisen osalta ihmisoikeusloukkauksia ei todettu tapahtuneen. Ensin mainitussa tapauksessa EIT katsoi, että valittajalla oli tosiasiallinen mahdollisuus estää kaksinkertainen rangaistus hakemalla muutosta annetussa määräajassa, minkä hän oli lainminlyönyt. Jälkimmäisessä tapauksessa oli puolestaan EIT:n mukaan kyse eri tosiseikkoihin perustuvista prosesseista.

ollut käytettävissä sellaista tulkinta-aineistoa, jonka nojalla vallinneesta oikeustilasta olisi tullut poiketa. Lisäksi KKO totesi, että myöskään EIT:n vuonna 2014 antamat Suomea koskevat ratkaisut EIS 7. lisäpöytäkirjan 4 artiklan tulkinnasta eivät antaneet aihetta tuomioiden poistamiseen tai purkamiseen.

Huomionarvoista on, että kansallisessa prosessilaissamme ei ole erillistä säännöstä, jonka nojalla EIT:n toteama ihmisoikeusloukkaus olisi peruste tuomionpurulle.³⁰³ Monissa EIS:n jäsenvaltioissa EIT:n langettava päätös on säädetty nimenomaiseksi perusteeksi puuttua lainvoimaiseen tuomioon joko niin, että aiempi tuomio kumotaan tai asia otetaan uuteen käsittelyyn. Näin on tehty esimerkiksi Itävallassa, Norjassa, Ranskassa ja Saksassa.³⁰⁴

Euroopan ihmisoikeussopimukseen liittyneiden valtioiden tulee EIS 46 artiklan 1 kohdan mukaisesti noudattaa EIT:n tuomioita asioissa, joissa ne ovat osapuolina. Sanotusta määräyksestä ei kuitenkaan ole johdettavissa automaattista velvollisuutta kajota kansallisen tuomion oikeusvoimaan edes todetusta ihmisoikeusloukkauksesta huolimatta. Sopimusvaltiot ovat lähtökohtaisesti itse vapaita valitsemaan sopivat keinot ihmisoikeusloukkausten lopettamiseksi.³⁰⁵ Korjaustoimenpiteitä valittaessa tulee kiinnittää huomiota ihmisoikeusloukkauksen laatuun sekä EIT:n tuomion sisältöön. EIT on nykyisin useasti lausunut tuomioisinaan myös toimenpiteistä, joita on pidettävä tarpeellisina ihmisoikeusloukkausten korjaamiseksi.³⁰⁶ Sopimusvaltioilla on myös velvollisuus estää uudet samanlaiset sopimusrikkomukset vastaisuudessa esimerkiksi ryhtymällä tarvittaviin säädösmuutoksiin. Lisäksi Euroopan neuvoston ministerikomitea valvoo EIT:n tuomioiden noudattamista ja täytäntöönpanoa.

EIT:n antama langettava tuomio on kuitenkin myös meillä katsottu perusteeksi lainvoimaisen tuomion purkamiselle.³⁰⁷ Kyse on tältä osin aivan

³⁰³ Vastaava säännös puuttuu myös Ruotsin lainsäädännöstä. Ks. myös *Jokela* 2015 s. 815, jossa esitetään, että kansainvälisen ihmisoikeuselimen antama ratkaisu tulisi säätää harkinanvaraiseksi kantelu- ja purkuperusteeksi. Tällainen lainmuutos selkeyttäisi ylimääräisen muutoksenhaun järjestelmää, vaikka se ei merkittävästi muuttaisi nykytilannetta.

³⁰⁴ *Jokela* 2009 s. 360 av. 37. Lisäksi Euroopan neuvoston ministerikomitea on antanut suosituksen, joka koskee asioiden uudelleen käsittelyä EIT:n toteaman sopimusloukkauksen jälkeen, ks. Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights.

³⁰⁵ *Heikkilä* LM 2008 s. 64.

³⁰⁶ *Heikkilä* LM 2008 s. 69.

³⁰⁷ HE 9/2005 vp s. 24. Ks. myös *Pellonpää – Gullans – Pölönen – Tapanila* 2012 s. 265; *Virolainen – Pölönen* 2003 s. 69–70 sekä *Heikkilä* LM 2008 s. 69–71.

uudentyyppisestä purkutilanteesta. Todettu ihmisoikeusloukkaus ei kuitenkaan johda automaattisesti ylimääräisen muutoksenhaun menestymiseen edes siinä samassa asiassa, jossa loukkaus on tapahtunut.³⁰⁸ Meillä ihmisoikeusrikkomusten hyvittämisjärjestelmään kuuluu tapauskohtainen arvio siitä, edellyttääkö ihmisoikeusloukkauksen lopettaminen ja loukkauksen kohteena olevan henkilön aseman palauttaminen loukkausta edeltäneelle tasolle kansallisen tuomion purkamista tai poistamista. Todettu ihmisoikeusloukkaus ei kuitenkaan yksin riitä, vaan myös ylimääräiselle muutoksenhauille OK 31 luvussa asetettujen muiden käyttöedellytysten tulee olla käsillä. Ylimääräinen muutoksenhaku ei ole menestynyt ihmisoikeusloukkauksesta huolimatta esimerkiksi silloin, kun kansallisen tuomion antamisesta on kulunut pitkä aika ja tuomion haitalliset vaikutukset ovat tosiasiallisesti jo päättyneet. Merkitystä on voitu antaa myös sille seikalle, että ihmisoikeusloukkauksen kohteena ollut henkilö on muutoin saanut loukkauksen aiheuttamista haitoista riittävän hyvityksen eli yleensä rahallisen korvauksen.³⁰⁹

Mikäli ihmisoikeusloukkauksen korjaamisen on katsottu edellyttävän kansallisen tuomion oikeusvoiman murtamista, purkusäännöksiä sovellettaessa on jouduttu pohtimaan, mielletäänkö EIT:n langettava tuomio OK 31:8:n 3 kohdan tarkoittamaksi *uudeksi seikaksi* vai onko sitä pidettävä saman pykälän 4 kohdan mukaisesti *ilmeisesti vääränä lain soveltamisena*. KKO on lukuisissa ratkaisuisaan (mm. KKO 1998:33, KKO 2008:24, KKO 2009:80 ja KKO 2014:95) johdonmukaisesti katsonut, että EIS:n väärä tulkinta on rinnastettavissa OK 31:8:n 4 kohdassa tarkoitettuun ilmeisesti väärään lain soveltamiseen. EIS:n vastainen tuomio on myös siinä mielessä johtunut lain virheellisestä soveltamisesta, että sopimus on Suomessa saatettu voimaan laintasoisena.

Suomessa KKO on joutunut purkamaan myös omia ennakkopäätöksiään EIT:n tuomioiden johdosta. Esimerkkinä voidaan mainita täysistuntoratkaisu KKO 2009:80, jolla KKO purki 17.4.2009 antamansa ratkaisun KKO 2009:27. Aiempi rikostuomio purettiin, koska ratkaisusta ilmenevä tulkinta itsekriminointisuojaan sisällöstä oli ristiriidassa EIS 6 artiklan ja sitä koskevan EIT:n oikeuskäytännön kanssa. Purkamisessa oli erityistä se, että purkuperusteena oli nimenomaan itsekriminointisuojaan koskevan tulkinnan täsmentyminen sellaisen EIT:n tuomion johdosta (*Marttinen v. Suomi* 21.4.2009), joka ei liittynyt lainkaan purkuhakemuksen kohteena olleeseen asiaan. Koska EIT:n tuomio an-

³⁰⁸ Jokela 2009 s. 361 ja sama 2018 s. 954.

³⁰⁹ Ks. esim. KKO 2008:24, perustelujen kohdat 5–6 sekä 13.

nettiin vain pari päivää ratkaisun KKO 2009:27 julistamisen jälkeen, tuomionpurulla oli vielä estettävissä EIS:n vastaisesta lain soveltamisesta johtuvat seuraukset.

EIT:n tuomioilla saattaa toisinaan olla vaikutuksia sellaistenkin kotimaisten tuomioiden pysyvyydelle, joita ei ole saatettu ihmisoikeusvalituksella EIT:n tutkittavaksi, mutta joissa on olennaisilta osin kyse samanlaisesta ihmisoikeusnormin tulkintaongelmasta kuin EIT:n ratkaisemassa asiassa. Kuten ratkaisusta KKO 2009:80 ilmenee, EIT:n tuomiolla saattaa poikkeustilanteissa olla taannehtiva vaikutus lainvoimaisiin tuomioihin nähden, vaikka pääsääntöisesti kansallisen tuomion jälkeen annetut uudet ratkaisut tai huomattava oikeuskehitys eivät kelpaa purkuperusteiksi. Kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden noudattaminen voi edellyttää, että kansallisia lainvoimaisia tuomioita tarkastellaan uudelleen myös näissä ns. rinnakkaistapauksissa, varsinkin jos ihmisoikeusloukkauksen torjuminen ja EIT:n tulkintalinjan muutokset antavat siihen aiheita.

Arviointi purettavaksi vaaditun tuomion perustumisesta ilmeisesti väärään lain soveltamiseen on tapauskohtaista myös tilanteissa, joissa EIS:n tulkinta on täsmentynyt EIT:n ratkaisulla vasta kansallisen tuomion antamisen jälkeen. Tällöin on kiinnitettävä huomiota siihen, mikä ihmisoikeusnormin sisältö oli purkukohdekohtaisen kohderatkaisun tekohetkellä sen tiedon valossa, mitä EIT:n uudemman oikeuskäytännön myötä nyt tiedetään.³¹⁰ Purkuperuste saattaa siis olla käsillä, jos kansallisen tuomion antamisen jälkeen ilmenee, että EIT:n sittemmin täsmentyneen tulkintakäytännön johdosta aiempi kotimainen ratkaisu on selvästi virheellinen. Kyse on siitä, että kansallisella lainkäyttäjällä oli aiemmin tulkinnanvaraiseksi mielletyn ihmisoikeusnormin soveltamisessa EIT:n uudempi ratkaisukäytäntö huomioon ottaen vain rajatusti harkintavaltaa. Purkamiseen olisi ryhdyttävä myös silloin, jos on selvää, että kotimainen lainkäyttäjä on sivuuttanut jo purettavaksi vaaditun tuomion antohetkellä saatavissa olleen tulkinta-aineiston eli EIT:n ratkaisuista ilmenevät uudet oikeusohjeet.

Ylimääräisen muutoksenhaun käyttöedellytysten arviointi rinnakkaistapauksissa ei ole aina helppoa. Yksinkertaisen tulkintaohjeen antaminen näiden tilanteiden varalle on hankalaa, sillä ihmisoikeusnormien ilmeisen väärää soveltamista koskevan harkinnan voidaan havaita nojautuvan hie-man epämääräisiin kriteereihin. Vaikeuksia tuottaa jo se, että ihmisoikeus-

³¹⁰ Ks. KKO 2009:80, perustelujen kohdat 8 ja 35–36. Vrt. KKO 2014:93, perustelujen kohdat 12–27 ja 48–54.

sopimusta koskevan vallitsevan oikeustilan selvittäminen on haastava tehtävä. EIT:n oikeuskäytäntö on evolutiivis-dynaamista eli ihmisoikeusnormien tulkintakäytäntö muuttuu ja kehittyy jatkuvasti, vaikka EIS:n sanamuoto pysyy samana. Ongelmallista on sekin, että EIT:n ratkaisukäytännön kehityksessä ei aina ole selkeitä kiinnekohtia, minkä ohella EIT ei yleensä lausu ratkaisuisaan mitään tulkintamuutosten ajallisesta soveltamisesta.

Pääsääntönä edellä kuvatuissa rinnakkaistapauksissa on yhä edelleen pidettävä sitä, että perus- ja ihmisoikeuksia koskevan tulkinnan kehittymisellä ja täsmentymisellä ei voi olla taannehtivaa vaikutusta kaikkiin lainvoimaisiin ratkaisuihin nähden. Tätä näkökantaa voidaan perustella muutoksenhakijoiden yhdenvertaisuudella sekä purkunormien ennakoitavuudella.

5 LOPPUSANAT

Mahdollisuus tuomion purkamiseen täydentää varsinaista muutoksenhakujärjestelmää, minkä vuoksi purkunormistoa voidaan pitää oikeussuojajärjestelmämme olennaisena osana. Vaikka tuomionpurkuinstituution olemassaolo ei ehkä ole välttämätöntä oikeussuojajärjestelmän toimivuuden kannalta, se edistää yleisen oikeudenmukaisuuden toteutumista. Sen avulla voidaan ottaa huomioon intressejä, jotka eivät kuulu minkään muun oikeudellisen instituution piiriin.

Etenkin rikosasian vastaajan oikeusturvan kannalta purkujärjestelmällä on suuri merkitys, sillä järjestelmä on olemassa kohtuuttomuuksien eliminoinemiseksi. Oikeusvaltiossa rikoslainkäytön päällimmäisenä tavoitteena ei voi olla pelkästään syyllisen löytäminen ja rankaiseminen hinnalla millä hyvänsä. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaate edellyttää, että rikosprosessissa kunnioitetaan perus- ja ihmisoikeuksia ja varmistetaan se, että syyttömiä ei missään tapauksessa tuomita. Kaikkein merkittävimpään asemaan rikoslainkäytössä nouseekin yksilön oikeusturvan takaaminen.³¹¹ Purkunormit turvaavat osaltaan tätä tavoitetta ja niiden avulla toteutetaan myös rikosasian vastaajan oikeusturvaintressejä. Tämä näkyy jo esimerkiksi siinä, että tuomionpurku syytetyn eduksi on mahdollista ilman määräraajoja ja ilmeisen väärän lain soveltamisen johdosta tuomio voidaan purkaa vain rikosasian vastaajan eduksi.

³¹¹ Ks. *Jonkka* LM 1998 s. 1263–1266 sekä *Jokela* 2018 s. 9–11.

Tuomion purkaminen on viimeinen keino saavuttaa oikea lopputulos myös silloin, kun ensiprosessia ei ole toteutettu ihmisoikeusveloitteiden mukaisesti. Perinteinen purkujärjestelmä on nykyisin saanut alkuperäiseen käyttötarkoitukseensa nähden uusia piirteitä, kun sen avulla on ryhdytty korjaamaan ja oikaisemaan lainkäytössä sattuneita perus- ja ihmisoikeusloukkauksia. Kansainvälisen ihmisoikeuselimen antaman langettavan tuomion vaikutus kotimaisen tuomion oikeusvoimalle on meillä kuitenkin vielä jokseenkin epäselvä kysymys. Näissä tilanteissa KKO:lla on myös huomattava ylimääräisen muutoksenhaun käyttöedellytyksiä koskeva harkintavalta.

Purkunormeilla varmistetaan ennen kaikkea se, että ilmeisen väärin tuomioistuinratkaisuihin voi vielä hakea muutosta, vaikka säännönmukaiset muutoksenhakukeinot eivät ole enää käytettävissä. Lainkäytön uskottavuuden ja kansalaisten tuomioistuimia kohtaan tunteman luottamuksen vuoksi on tärkeää, että on olemassa jokin viimesijainen oikeussuojakeino, jolla selvät virheet voidaan tuomioiden lainvoimaisuudesta huolimatta korjata. Vaikka tuomioiden pysyvyys on lainkäytön luotettavuuden kannalta selkeä pääperiaate, purkusäännökset tuovat muutoksenhakujärjestelmään tietynlaista joustavuutta. Tuomionpurku säilyttäneen siten tulevaisuudessaakin säännönmukaisesta muutoksenhausta eroavan käyttöalansa, vaikka oikeusvarmuuden periaate antaa aiheen suhtautua pidättyvästi lainvoimaisten ratkaisujen purkamiseen.

Purkusäännöksiä voidaan tarkastella myös rikosasian asianomistajan näkökulmasta. Lainvoimaisen rikostuomion purkaminen sotii kiistatta asianomistajan oikeusrauhaodotuksia vastaan. Vaikka suomalaisessa rikosoikeudenhoidossa asianomistajalla on ollut varsin vahva asema, tuomionpurussa asianomistajan oikeuksien tarkastelu on jäänyt yllättävän vähäiselle huomiolle. Syytetyn eduksi tapahtuvassa tuomionpurussa asianomistajan intressit eivät ole merkityksellisiä, mikä johtuu osittain puheena olevien säännösten luonteesta. Mikäli jokin purkuperuste on olemassa, virheellistä rikostuomiota ei voida jättää purkamatta vain siksi, että purku heikentää asianomistajan oikeusrauhaodotuksia ja luottamusta tuomioiden pysyvyyteen. Aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttamista ja rikosasian vastajan oikeusturvan toteutumista painotetaan purkunormien soveltamisessa enemmän kuin asianomistajan oikeuksia ja odotuksia.

Tuomionpurkujärjestelmään liittyy myös joitakin ongelmia. Purkusäännökset ovat jo varsin iäkkäitä, minkä vuoksi ne eivät enää välttämättä vastaa nykyajan tarpeisiin. Kuten edellä on jo todettu, vanhoja säännöksiä joudutaan soveltamaan tulkintaympäristössä, jossa perus- ja ihmisoikeuksien sekä ylikansallisten oikeuslähteiden merkitys on voimakkaasti koros-

tunut. Lainsäätäjä ei ole purkusäännöksiä laatiessaan osannut varautua kaikkiin oikeuskehityksen myötä esille nouseviin kysymyksiin.³¹²

Pulmallisena voidaan pitää myös sitä, että purkuperusteiden sisältö ei täysin avaudu pelkästään lakitekstiä lukemalla. OK 31 luvun purkusäännökset ovat osittain tulkinnanvaraisia, minkä johdosta KKO:n tuomionpurkua koskevalla oikeuskäytännöllä on epäselvissä tilanteissa suuri merkitys. Purkujärjestelmän selkeyden kannalta on ongelmallista, että purkamiseen liittyviä ennakkopäätöksiä julkaistaan varsin harvoin. Epäjohdonmukaisuutta lisää vielä sekin, että KKO on joissakin tilanteissa hiljalleen irtaantunut purkusäännösten sanamuodosta.³¹³ Purkusäännöksiä sovellettaessa tulisi pitää kiinni johdonmukaisesta ja ennakoitavasta tulkintakäytännöstä, millä turvataan myös muutoksenhakijoiden yhdenvertaisuutta.

³¹² Ks. myös *Koponen 2017* s. 673–676, jossa esitetään joitakin purkusäännöksiin liittyviä kehitysehdotuksia, mm. että mahdollisuus tuomionpurkuun tulisi joissakin rajatuissa tilanteissa ulottaa myös tuomioistuimen tekemään näyttöharkintaratkaisuuksiin ja että asian ratkaisulle tuomarille kuuluvasta purkulegitimaatiosta tulisi kokonaan luopua. Esitettyihin parannusehdotuksiin on helppo yhtyä, sillä ne osaltaan selkeyttäisivät ylimääräisen muutoksenhaun järjestelmää. Mainittujen ehdotusten ohella saattaisi olla aiheellista selventää myös tuomionpurun ja tuomiovirhekantelun välistä rajapintaa. Nämä kaksi eri ylimääräisen muutoksenhaun muotoa olisi myös tulevaisuudessa tarkoituksenmukaista pitää toisistaan erillään, vaikka oikeuskäytännössä niiden välinen raja on hiljalleen hämärtynyt. Tulkintaongelmia aiheuttanevat tältä osin myös purkamisen ja tuomiovirhekantelun eripituiset määräajat.

³¹³ Esimerkiksi tuomiovirhekantelun ja tuomionpurun välinen raja on oikeuskäytännössä koko ajan madaltunut, kuten edellisessä alaviitteessä on jo tuotu esiin. Etenkin kanteluperusteet ovat vuotaneet tuomionpurun puolelle. Tämä on usein johtunut siitä, että määräaika tuomiovirhekantelun tekemiselle sekä riita- että rikosasioissa on pääsääntöisesti vain kuusi kuukautta (OK 31:2.2). Vastaavasti OK 31 luvussa rikostuomion purkamiselle syytetyn eduksi ei ole asetettu mitään määräaika ja riita-asioissakin määräaika purkuhakemuksen tekemiselle on lähtökohtaisesti yksi vuosi, mutta enintään viisi vuotta (OK 31:10). Mikäli oikeudenkäyntivirhe on siis havaittu vasta tuomiovirhekantelulle varatun määräajan jälkeen, on oikeudenkäyntivirhettä toisinaan arvioitu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen perustuvana tuomionpurkuna. Esimerkkinä tästä mainittakoon ratkaisu KKO 2014:95 (ks. perustelujen kohdat 4–5), jossa ne bis in idem -kieltoa koskeva kysymys tutkittiin tuomiovirhekantelun määräajan umpeutumisen johdosta OK 31:8:n 4 kohtaan perustuvana tuomionpurkuna.

LÄHTEET

Kirjallisuus

- Bengtsson, Bertil*, Resning i brottmål vid synnerliga skäl. Teoksessa Lindblom, Per Henrik (red.), Process och exekution. Vänbok till Robert Boman. Iustus Förlag AB 1990, s. 1–17.
- Cars, Thorsten*, Om resning i rättegångsmål. Håkan Ohlssons Boktryckeri 1959.
- Ekelöf, Per Olof – Bylund, Torleif – Edelstam, Henrik*, Rättegång. Tredje häftet. 7. upplagan. Norstedts Juridik 2006.
- Ekelöf, Per Olof – Edelstam, Henrik*, Rättsmedlen. 12. upplagan. Iustus Förlag AB 2008.
- Ellilä, Tauno*, Oikeudenkäynti ja täytäntöönpano. Prosessioikeutta oikeustapausten valossa. 3. uusittu painos. Werner Söderström Osakeyhtiö 1976.
- Ervasti, Kaijus*, Uusi tuomioistuinsovittelulaki. Talentum Media Oy 2013.
- Ervo, Laura*, Tie totuuteen. Teoksessa Hyttinen, Tatu (toim.), Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012, s. 1–16.
- Fredman, Markku*, Rikosasianajajan käsikirja. Talentum Media Oy 2013.
- Frände, Dan*, Finsk straffprocessrätt. Edita Publishing Oy 2009.
- Frände, Dan*, Yleinen rikosoikeus. 2. uudistettu painos. Edita Publishing Oy 2012.
- Frände, Dan*, Något om brott som grund för återbrytande. Teoksessa Riekkinen, Juhana (toim.), Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon. Juhlajulkaisu Tuula Linna 1957 – 25/9 – 2017. Alma Talent Oy 2017, s. 30–44. (Frände 2017a)
- Frände, Dan*, Oikeusvoima rikosprosessissa. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulumäki, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenperä, Mikko, Prosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017, s. 792–795. (Frände 2017b)
- Halila, Jouko*, Kantelusta tuomiovirheen perusteella. Lakimies 1964, s. 1–47.
- Hallberg, Pekka – Ignatius, Pirkko – Kanninen, Heikki*, Hallintolainkäyttölaki. Lakimiesliiton Kustannus 1997.
- Havansi, Erkki*, Määräajat ja oikeudenkäynti. Tutkimus prosessiliitännäisistä määräajoista. Sanoma Pro Oy 2004.
- Heikkilä, Satu*, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioiden täytäntöönpanon valvonta. Lakimies 1/2008, s. 63–83.
- Hirvelä, Päivi – Heikkilä, Satu*, Ihmisoikeudet. Käsikirja EIT:n oikeuskäytäntöön. 2. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017.
- Huovila, Mika*, Oikeuslähdeoppi ja oikeudellinen argumentaatio rikostuomion perustelussa. Teoksessa Huovila, Mika – Lahti, Raimo – Ojala, Timo (toim.), Rikostuomion perusteleminen. Helsingin hovioikeus 2005, s. 13–99.
- Jokela, Antti*, Ylimääräisen muutoksenhaun asemasta oikeusuojajärjestelmässämme. Teoksessa Raulos, Kari – Välimäki, Pertti – Esko, Timo (toim.), Da mihi factum, dabo tibi ius. Korkein oikeus 1909–2009. WSOYpro 2009, s. 343–367.
- Jokela, Antti*, Hovioikeusmenettely. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2010.

- Jokela, Antti*, Oikeudenkäynnin asianosaiset ja valmistelu. Oikeudenkäynti II. 3. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2012.
- Jokela, Antti*, Pääkäsitely, todistelu ja tuomio. Oikeudenkäynti III. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2015.
- Jokela, Antti*, Rikosprosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2018.
- Jonkka, Jaakko*, Eräitä näkökohtia perusoikeuksien toteutumisesta erityisesti rikosprosessissa. Lakimies 8/1998, s. 1255–1270.
- Jyränki, Antero – Husa, Jaakko*, Valtiosääntöoikeus. CC Lakimiesliiton Kustannus 2012.
- Koponen, Pekka*, Syytteen muuttamisesta ja syytesidonnaisuudesta. Lakimies 2/1997, s. 255–290.
- Koponen, Pekka*, Uudempaa tulkintakäytäntöä syytesidonnaisuudesta ja rikostuomion oikeusvoimasta I. Lakimies 2/2003, s. 183–200. (Koponen LM 2003a)
- Koponen, Pekka*, Uudempaa tulkintakäytäntöä syytesidonnaisuudesta ja rikostuomion oikeusvoimasta II. Lakimies 3/2003, s. 375–397. (Koponen LM 2003b)
- Koponen, Pekka*, Ne bis in idem -periaatteen tarkoituksesta ja oikeuslähteistä. Teoksessa Korhonen, Petteri – Saranpää, Timo (toim.), Isännän ääni. Juhlakirja Erkki Kustaa Rintala 1935 – 31/5 – 2015. Talentum Media Oy 2015, s. 419–441.
- Koponen, Pekka*, Ylimääräinen muutoksenhaku. Alma Talent Oy 2017.
- Kotkas, Toomas*, Armahdus esimodernin ja modernin oikeuden murroksessa. Lisensiaatin tutkimus. Helsingin yliopisto 1999.
- Kotkas, Toomas*, Suosiosta ja armosta. Tutkimus armahdusoikeuden historiasta autonomian ajan Suomessa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003.
- Lager, Irma*, Tuomionpurun edellytyksistä siviili- ja hallintoprosessissa. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1972.
- Lager, Irma*, Osittaisesta lainvoimasta. Oikeustiede–Jurisprudentia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja VI:1975, s. 37–120.
- Lappalainen, Juha*, Vahingonkorvausvaatimuksesta rikosjutussa. Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1986.
- Lappalainen, Juha*, Siviiliprosessioikeus I. Lakimiesliiton Kustannus 1995.
- Lappalainen, Juha*, Siviiliprosessioikeus II. Lakimiesliiton Kustannus 2001.
- Lappalainen, Juha – Hupli, Tuomas*, Asianosaisten edustajat ja avustajat. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenperä, Mikko, Prosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017, s. 451–496 (Lappalainen – Hupli 2017a)
- Lappalainen, Juha – Hupli, Tuomas*, Tuomio-opit. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenperä, Mikko, Prosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017, s. 737–808. (Lappalainen – Hupli 2017b)
- Leppänen, Tatu – Välimaa, Asko*, Muutoksenhaun pääpiirteet. 4. uudistettu painos. Helsingin yliopisto 1998.

- Lindell, Bengt*, Civilprocessen. Rättegång samt skiljeförfarande och medling. 4. upplagan. Iustus Förlag AB 2017.
- Lindell, Bengt (red.) – Eklund, Hans – Asp, Petter – Andersson, Torbjörn*, Straffprocessen. Iustus Förlag AB 2005. (Lindell ym. 2005)
- Lindfors, Heidi*, Eurooppalaiset ulosottoperusteet. Eurooppalaisen prosessioikeuden uudet instrumentit. CC Lakimiesliiton Kustannus 2012.
- Linna, Tuula*, Hakemuslainkäyttö. Talentum Media Oy 2009.
- Linna, Tuula*, Prosessioikeuden oppikirja. Talentum Media Oy 2012.
- Linna, Tuula*, Syytteen muuttaminen ja tarkistaminen, syyteneuvottelu ja oikeusvoima. Defensor Legis N:o 3/2015, s. 417–435.
- Mäenpää, Olli*, Hallintoprosessioikeus. 2. uudistettu painos. WSOYpro 2007.
- Määttä, Pekka*, Rikosasian joutuisa käsittely. Perusoikeus ja tuomarin velvollisuus. Lakimiesliiton Kustannus 2013.
- Paso, Mirjami – Saukko, Petri – Tarukannel, Veijo – Tolvanen, Matti*, Hallintolainkäyttö. Talentum Media Oy 2015.
- Pellonpää, Matti – Gullans, Monica – Pölönen, Pasi – Tapanila, Antti*, Euroopan ihmisoikeussopimus. 5. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2012.
- Pohjalainen, Anna*, EU-oikeuden vastaisuus ylimääräisen muutoksenhaun perusteena – Ajankohtaista oikeuskäytäntöä Suomesta. Defensor Legis N:o 2/2014, s. 260–268.
- Rautio, Jaakko*, Valitus korkeimpaan oikeuteen. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, Prosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017, s. 1181–1204. (Rautio 2017a)
- Rautio, Jaakko*, Ylimääräinen muutoksenhaku. Teoksessa Frände, Dan – Helenius, Dan – Hietanen-Kunwald, Petra – Hupli, Tuomas – Koulu, Risto – Lappalainen, Juha – Lindfors, Heidi – Niemi, Johanna – Rautio, Jaakko – Saranpää, Timo – Turunen, Santtu – Virolainen, Jyrki – Vuorenpää, Mikko, Prosessioikeus. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy 2017, s. 1205–1255. (Rautio 2017b)
- Salonen, Jukka-Pekka*, Ylimääräistä muutoksenhakua koskevista uusista säännöksistä. Defensor Legis N:o 5/2005, s. 990–1004.
- Saraviita, Ilkka*, Perustuslaki. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2011.
- Sutela, Mika*, Ylimääräinen muutoksenhaku rikosasioissa – Väärän rikostuomion korjausmekanismi. Defensor Legis N:o 3/2014, s. 313–324.
- Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti*, Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 3. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2016.
- Tirkkonen, Tauno*, Oikeusvoimasta. Sen luonne ja subjektiivinen ulottuvaisuus Suomen siviiliprosessioikeudessa. Helsinki 1933.
- Tirkkonen, Tauno*, Tuomionpurku. Prosessioikeudellinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesten Yhdistys 1937.
- Tirkkonen, Tauno*, Suomen rikosprosessioikeus I. 2. uusittu painos. Werner Söderström osakeyhtiö 1969.

- Tirkkonen, Tauno*, Suomen rikosprosessioikeus II. 2. uusittu painos. Werner Söderström osakeyhtiö 1972.
- Tirkkonen, Tauno*, Suomen siviiliprosessioikeus II. 2. uusittu painos. Werner Söderström osakeyhtiö 1977.
- Viljanen, Pekka*, Asianosaisen totuusvelvollisuudesta rikosasioissa. Defensor Legis N:o 6/2001, s. 1004–1025.
- Virolainen, Jyrki*, Reformatio in pejus -kiellosta. Tutkimus tuomioistuimen tutkimisvallan laajuudesta yksipuolisessa muutoksenhaussa erityisesti rikosprosessia silmällä pitäen. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1977.
- Virolainen, Jyrki – Martikainen, Petri*, Tuomion perusteleminen. Talentum Media Oy 2010.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi*, Rikosprosessin perusteet. Rikosprosessioikeus I. WSOY Lakitieto 2003.
- Virolainen, Jyrki – Pölönen, Pasi*, Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus II. WSOY 2004.
- Vuorenpää, Mikko*, Aiemman rikostuomion vaikutus myöhemmässä siviiliprosessissa. Kantajan asialegitimaatio. Oikeustieto 3/2003, s. 14–16.
- Vuorenpää, Mikko*, Syyttäjän tehtävät. Erityisesti silmällä pitäen rikoslain yleisestävää vaikutusta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2007.
- Vuorenpää, Mikko*, Perätön lausuma asiantuntijatodistelussa. Teoksessa Hyttinen, Tatu (toim.), Rikoksesta rangaistukseen. Juhlajulkaisu Pekka Viljanen 1952 – 26/8 – 2012. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2012, s. 301–310.
- Vuorenpää, Mikko*, Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. 2. uudistettu painos. Talentum Media Oy 2014.
- Vähätalo, Tuukka*, EU-oikeus ja kansallisen tuomion oikeusvoima. Oikeustiede–Jurisprudentia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja XLIX:2016, s. 189–285.
- Vähätalo, Tuukka*, EU-oikeus, virallistutkinta ja ylimääräinen muutoksenhaku siviiliprosessissa. Teoksessa Riekkinen, Juhana (toim.), Oikeutta oikeudenkäynnistä täytäntöönpanoon. Juhlajulkaisu Tuula Linna 1957 – 25/9 – 2017. Alma Talent Oy 2017, s. 492–519.
- Välimäki, Pertti*, Preklusio korkeimmassa oikeudessa. Oikeustiede–Jurisprudentia. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikirja XLIX:2016, s. 293–353.
- Welamson, Lars – Munck, Johan*, Processen i hovrätt och högsta domstolen. Rättegång VI. 5. upplagan. Wolters Kluwer Sverige AB 2016.
- Ylönen, Markku*, Asianajaoikeus. Laki, säännöt ja tapaohjeet. Talentum Media Oy 2014.

Virallislähteet ja raportit

- Explanatory Report to the Protocol No. 7 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Strasbourg 1985. Saatavissa: <https://rm.coe.int/16800c96fd>. Viitattu 28.5.2018.
- Felaktigt Dömda: Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt. Stockholm 2006.
- Guidelines on the Role of Prosecutors. Adopted by the Eighth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Havana, Cuba, 27 August to 7 September 1990. Saatavissa: www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/prosecutors.pdf. Viitattu 28.5.2018.

- HE 14/1958 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle ylimääräistä muutoksenhakua koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 66/1988 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsitteväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
- HE 82/1995 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 33/1997 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.
- HE 1/1998 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen hallitusmuodoksi.
- HE 9/2005 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden muutoksenhakua korkeimpaan oikeuteen koskevien säännösten muuttamiseksi.
- HE 157/2008 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi eurooppalaisesta vähäisiin vaatimuksiin sovellettavasta menettelystä, eurooppalaisesta maksamismääräysmenettelystä sekä tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta.
- HE 105/2009 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle muutoksenhakua käräjäoikeudesta koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 318/2010 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 46/2014 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren 17 luvun ja siihen liittyvän todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 200/2017 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 29/2018 vp – Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeudenkäynnistä hallintoasioissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Komiteanmietintö 2002:8 – Oikeusministeriön muutoksenhakutoimikunnan jatkomietintö. 20.11.2002.
- Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 4/2011 – Oikeudenkäynti hallintoasioissa. Prosessityöryhmän mietintö. 4.2.2011.
- Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. I. Lagtext. Statens offentliga utredningar 1938:43. (SOU 1938:43)
- Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. II. Motiv m. m. Statens offentliga utredningar 1938:44. (SOU 1938:44)
- Recommendation No. R(2000)2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgments of the European Court of Human Rights. Saatavissa: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=334147>. Viitattu 28.5.2018.
- Regeringens proposition 1987/88:23 Om *ändring* i rättegångsbalken (resning i brottmål vid jäv).

OIKEUSTAPAUKSET

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Asia 19235/03 *Marttinen v. Suomi*, tuomio

21.4.2009

Asia 37394/11 *Glantz v. Suomi*, tuomio

20.5.2014

Asia 758/11 *Häkki v. Suomi*, tuomio

20.5.2014

Asia 11828/11 *Nykänen v. Suomi*, tuomio

20.5.2014

Asia 35232/11 *Pirttimäki v. Suomi*, tuomio

20.5.2014

Euroopan unionin tuomioistuin

Asia C-224/01 *Köbler*, tuomio 30.9.2003

Korkein oikeus

KKO 1963 II 3

KKO 1998:33

KKO 2003:20

KKO 2003:30

KKO 2004:25

KKO 2008:24

KKO 2008:94

KKO 2009:27

KKO 2009:80

KKO 2010:41

KKO 2010:77

KKO 2010:82

KKO 2012:51

KKO 2012:106

KKO 2013:59

KKO 2013:95

KKO 2014:10

KKO 2014:46

KKO 2014:77

KKO 2014:93

KKO 2014:94

KKO 2014:95

KKO 2015:9

KKO 2015:22

KKO 2015:30

KKO 2015:68

KKO 2016:27

KKO 2016:35

KKO 2016:83

KKO 2017:6

KKO 2018:41

Korkein hallinto-oikeus

KHO 2017:186

Ruotsin korkein oikeus

NJA 1998 s. 148

NJA 2005 s. 78

NJA 2016 s. 320

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 19/1990)
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	hallituksen esitys eduskunnalle
HL	hallintolainkäyttölaki (26.7.1996/586)
KHO	korkein hallinto-oikeus
KKO	korkein oikeus
KP-sopimus	kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/1976)
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OK	oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
RB	rättegångsbalken, Ruotsin oikeudenkäymiskaari (18.7.1942)
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
ROL	laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (11.7.1997/689)
SML	laki sakon ja rikesakon määräämisestä (27.8.2010/754)
YK	Yhdistyneet kansakunnat

REVERSAL OF A FINAL JUDGMENT IN A CRIMINAL CASE TO THE BENEFIT OF THE DEFENDANT

When a judgment can no longer be subject to appeal, it has acquired legal force. This means the decision has become legally binding. In criminal cases the principle of *res judicata* ensures that a judgment is definitive and unalterable. In principle, a final judgment should be allowed to exercise its effects whether it is materially correct or not. Nonetheless, in the Finnish legal system an unappealable judgment can be reversed on the grounds of a substantive error.

The Finnish Code of Judicial Procedure contains provisions stipulating the reversal of a final judgment. It is a special instrument for attacking unjust but unappealable court decisions. In a criminal case, the final judgment can be reversed to the benefit of a defendant as well as to the detriment of a defendant. However, these provisions have significant differences. For instance, a provision stipulating the reversal of a final judgment to the benefit of a defendant has a much broader scope of application compared to its counterpart.

Extraordinary remedies are only to be used under strict circumstances. For example, certain requirements concerning the appealability of a court decision, the complainant's right of appeal, and the forms of presenting the appeal must be fulfilled if a reversal of a final judgment is to take place. The purpose of this article is to examine these requirements for the reversal of a final judgment to the benefit of the defendant. In particular, the article concerns the prerequisites for the reversal of a final judgment that are laid down in chapter 31, section 8 of the Finnish Code of Judicial Procedure.

The above-mentioned section states that a final judgment may be reversed if a member or official of the court, the prosecutor, or a representative or a counsel of a party has been guilty of criminal conduct that may have affected the result of the case. Secondly, a final judgment may be reversed if a document that has been used as evidence was false or its contents did not accord with the truth or if a witness or expert has deliberately given a false testimony and the false document or testimony has influenced the outcome. Furthermore, a final judgment can be reversed if reference is made to a fact or piece of evidence that has not been presented previously, and its presentation would probably have led to the acquittal of the defendant or to the application of less severe penal provisions to the offence. Finally, reversal of a final judgment may be granted if application of the law forming the basis of the judgment is manifestly inconsistent with a statutory provision.

In conclusion, the possibility of reversal of a final judgment complements the Finnish appeal system. The provisions concerning the reversal of a final judgment therefore act as a regulator in a system which recognizes the unalterability of judgments that have acquired legal force. This extraordinary remedy has an essentially practical function in our system of legal protection.